

Київський національний лінгвістичний університет
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ФЕДІЧЕВ ОЛЕКСАНДР ЄВГЕНІЙОВИЧ

УДК 811.581.11

ДИСЕРТАЦІЯ
СУЧАСНИЙ КИТАЙСЬКОМОВНИЙ ДИПЛОМАТИЧНИЙ ДИСКУРС:
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ ТА ЛІНГВОПРАГМАТИЧНИЙ
АСПЕКТИ

035 – Філологія

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О. Є. Федічев

Науковий керівник

Сорокін Сергій
Володимирович,
кандидат філологічних
наук, професор

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Федічев О. Є. Сучасний китайськомовний дипломатичний дискурс: структурно-семантичний та лінгвопрагматичний аспекти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія. – Київський національний лінгвістичний університет, Київ, 2023.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню структурно-семантичних і лінгвопрагматичних аспектів сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу. *Встановлено*, що виокремлення дипломатичного дискурсу як окремого типу дискурсу можливе на основі соціолінгвістичної класифікації дискурсу, яка за ознакою учасників комунікації поділяє всі дискурси на особистісно-орієнтовані (персональні) і статусно-орієнтовані (інституційні). Виокремлення певного типу інституційного дискурсу здійснюється на підставі ступеня розвитку відповідних соціальних інституцій на певному етапі розвитку соціуму. Термін *дипломатичний дискурс* у роботі розуміється як комплексне комунікативне явище, як одного з типів інституційного дискурсу, який функціонує в межах таких соціальних інституцій, як дипломатія, зовнішня політика, міжнародні відносини, реалізується як публічно, так і непублічно в усній і письмовій формах, регламентується жорсткими рамками як загальних (міжнародних), так й етноспецифічних правил, історичних традицій, риторико-стилістичних норм, а також має власні характерні риси.

Для виявлення та характеристики особливостей сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу вперше в українській синології *застосовано* методика дослідження дипломатичного дискурсу як одного з типів інституційного дискурсу, що передбачає *аналіз* таких його аспектів як учасники, хронотоп, цілі, ціннісні орієнтації учасників, стратегії,

жанри, прецедентні тексти та дискурсивні формули.

Встановлено, що учасниками дипломатичного дискурсу є фахові дипломати, високі посадові особи держав, а також самі держави та їхні органи влади. Детально проаналізовано специфічні дискурсивні формули, що вживаються у китайськомовному дипломатичному дискурсі для найменування кожної групи учасників та при звертанні до них. Констатовано, що хронотоп має важливе значення у дипломатичному дискурсі на рівні контексту. Проаналізовано особливості лінгвальних виявів хронотопу в китайськомовному дипломатичному дискурсі, які зумовлені лексичними та граматичними особливостями китайської мови. В процесі дослідження виявлено, що основною метою сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу основною метою є затвердження статусу КНР як одного зі світових лідерів. Лінгвальний вияв цілі дипломатичного дискурсу знаходять насамперед у семантиці та прагматиці дискурсу. Визначено, що ціннісні орієнтації учасників дипломатичного дискурсу впливають з його основних цілей і зазвичай знаходять вияв у ключових зовнішньополітичних документах держави. До основних декларованих учасниками китайськомовного дипломатичного дискурсу цінностей віднесено мир, спільний розвиток, невтручання у внутрішні справи, право нації на вибір власного шляху розвитку.

Стратегії дипломатичного дискурсу служать реалізації його цілей та захисту цінностей. Ключовою стратегією дипломатичного дискурсу можна визначити аргументативну, також нерідко застосовуються інформативна, декларативна, рідше – конфронтаційна та дискредитаційна стратегії. Специфікою китайськомовного дипломатичного дискурсу є переважання конструктивних стратегій над конфронтаційними. Лінгвальний вияв стратегії дипломатичного дискурсу в китайській мові знаходять на лексичному, семантичному та контекстному рівні. Встановлено, що жанри дипломатичного дискурсу є типовими для різних держав і мов. Реалізація кожного жанру в китайськомовному дипломатичному дискурсі має певну

специфіку, зумовлену як граматикою китайської мови, так і контекстними чинниками: особливостями політичної системи КНР та світогляду китайців.

Доведено, що китайськомовний дипломатичний дискурс має значну кількість спільних з іншомовними дипломатичними дискурсами рис, що спричинено самою природою дипломатії як міжнародної діяльності, а також тим, що більшість жанрів китайськомовного дипломатичного дискурсу створювалися носіями китайської мови за іноземними зразками. Водночас лінгвальна реалізація переважної більшості жанрів китайськомовного дипломатичного дискурсу має свою специфіку, спричинену як особливостями китайської мови, так і лінгвокультурними та суспільно-політичними чинниками.

Для аналізу семантики та прагматики конкретних фрагментів дипломатичного дискурсу застосовано методики багатоаспектного аналізу дискурсу, що поєднують лексичний, семантичний, синтаксичний аналіз; прагматичний аналіз мовленнєвих і комунікативних актів; аналіз специфіки дискурсивних жанрів; семіотичний аналіз звукового, візуального матеріалу та інших мультимодальних параметрів дискурсу й комунікації.

У результаті здійсненого дослідження структурних і семантико-прагматичних особливостей повідомлення у ЗМІ про дипломатичну подію встановлено, що цьому дискурсивному жанру властиві стандартна структура, що передбачає дотримання чіткої послідовності. У вступній частині надається загальна інформація про подію, її учасників і хронотоп. Основна частина поділяється на два нерівні за обсягом фрагменти: у першому описуються тези висловлені представником керівництва КНР, де чітко відтворюється традиційна змістова послідовність: політика – безпека – економіка – гуманітарна сфера – міжнародні питання, другий присвячений висвітленню тез іноземного посадовця у такій самій послідовності. Доведено, що структура дипломатичної промови як жанру сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу також відтворює згадану змістову послідовність.

Окремо проаналізовано масив фрагментів китайськомовного дипломатичного дискурсу, присвячених агресії РФ проти України: текстів виступів і заяв представників керівництва КНР, інших офіційних документів КНР з питання російсько-української війни, оприлюднених протягом 2022 р. Визначено основні дискурсивні цілі та стратегії офіційного Пекіна. Встановлено, що ключовою метою, що об'єднує усі досліджені тексти, є використання усіх можливостей та будь-яких засобів для наближення реалізації найголовнішої зовнішньополітичної мети Китаю – перебирання на себе ролі глобального лідера замість США, або, як проміжний результат, досягнення рівного зі США неформального статусу на міжнародній арені.

Теоретичне значення дисертації пов'язане з розширенням основних концептуальних положень з дослідження дипломатичного дискурсу, зокрема в його китайськомовному сегменті. Виявлення та характеристика структурно-семантичних і лінгвопрагматичних особливостей сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу сприятиме доповненню теоретичних засад для систематизації лексичних, синтаксичних, стилістичних та прагматичних засобів, характерних для китайськомовного дипломатичного дискурсу на сучасному етапі. Лінгвокультурологічний аспект одержаних результатів дисертації є суттєвим внеском у науки міждисциплінарного характеру, об'єктом вивчення яких є ментальність, національна й індивідуальна свідомість носіїв певних мов. Теоретична база дисертаційної роботи поглиблює основні засади таких мовознавчих дисциплін, як лексикологія, граматики, стилістика, когнітивна лінгвістика, лінгвокультурологія, теорія дискурсу тощо.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його матеріали можуть застосовуватися у викладанні спецкурсів із дипломатичної китайської мови для студентів-синологів, які вивчають китайську мову як основну фахову дисципліну. Крім того, результати роботи можуть бути використані у викладанні таких навчальних дисциплін, як "Практичний

курс перекладу (китайська та українська мови)", "Усний двосторонній переклад (китайська та українська мови)", "Лінгвокраїнознавство Китаю", загальнолінгвістичних курсів із теорії масової комунікації, спецкурсів із лінгвокультурології. Результати роботи мають прикладне значення для дипломатів-практиків для здійснення ними ефективної комунікації з китайськими партнерами.

Ключові слова: дискурс, дипломатія, дипломатичний дискурс, текст, міжнародні відносини, Китай, сучасна китайська мова.

ABSTRACT

Fedichev O. Y. Modern Chinese Diplomatic Discourse: Structural, Semantic and Linguopragmatic Aspects. – Qualifying Academic Paper. Manuscript.

Thesis for the degree of higher education of Doctor of Philosophy, Specialty 035 Philology. – Kyiv National Linguistic University, Kyiv, 2023.

The thesis focuses on a complex study of the structural, semantic and linguo-pragmatic aspects of modern Chinese diplomatic discourse. It has been established that the separation of diplomatic discourse as a separate type of discourse is possible on the basis of the sociolinguistic classification of discourse, which divides all discourses into personality-oriented (personal) and status-oriented (institutional) based on the characteristics of communication participants. The identification of a certain type of institutional discourse is carried out on the basis of the degree of development of the relevant social institutions at a certain stage of the development of society. The term *diplomatic discourse* in the paper is understood as a complex communicative phenomenon, as one of the types of institutional discourse that functions within such social institutions as diplomacy, foreign policy, international relations, is implemented both publicly and privately in oral and written forms, and is strictly regulated by general (international) and ethno-specific rules, historical traditions, rhetorical and stylistic norms, and also has its own characteristic features.

To identify and characterize the features of modern Chinese diplomatic discourse, the methodology of studying diplomatic discourse as one of the types of institutional discourse, which involves the analysis of such aspects as participants, chronotope, goals, values, strategies, genres, precedent texts and discursive formulas, is applied for the first time in Ukrainian sinology.

The research confirms that the participants in the diplomatic discourse are professional diplomats, high-ranking state officials, as well as the states

themselves and their authorities. The specific discursive formulas used in Chinese diplomatic discourse to name each group of participants and address them are analyzed in detail. The chronotope is important in diplomatic discourse at the level of context. The peculiarities of linguistic manifestations of the chronotope in the Chinese diplomatic discourse, which are conditioned by the lexical and grammatical features of the Chinese language, are analyzed. The study proves, that the main goal of modern Chinese diplomatic discourse is to confirm the status of the PRC as one of the world leaders. The linguistic manifestation of the goals of diplomatic discourse is primarily found in the semantics and pragmatics of the discourse. It is determined that the values of diplomatic discourse derive from its main goals and are usually expressed in the key foreign policy documents of the state. The main declared values of Chinese diplomatic development include peace, joint development, non-interference in internal affairs, and the right of a nation to choose its own path of development.

The strategies of diplomatic discourse serve to realize its goals and protect values. The key strategies of diplomatic discourse can be defined as argumentative, informational, declarative, and less often confrontational and discrediting strategies are used. The specificity of Chinese-language diplomatic discourse is the predominance of constructive strategies over confrontational ones. Lingual manifestation of the strategy of diplomatic discourse in Chinese is found at the lexical, semantic and contextual levels. It has been established that the genres of diplomatic discourse are typical for different countries and languages. The implementation of each genre in the Chinese diplomatic discourse has a certain specificity, determined both by the grammar of the Chinese language and by contextual factors: the features of the political system of the PRC and the worldview of the Chinese people.

The thesis proves that the Chinese diplomatic discourse has a significant number of features in common with foreign diplomatic discourses, which is caused by the very nature of diplomacy as an international activity, as well as the fact that most genres of Chinese diplomatic discourse were created by Chinese

speakers according to foreign models. At the same time, the linguistic implementation of the vast majority of genres of Chinese diplomatic discourse has its own specificity, caused by the peculiarities of the Chinese language, as well as linguistic, cultural, social and political reasons.

The research applies to the methods of complex discourse analysis, that combining lexical, semantic, and syntactic analysis; pragmatic analysis of speech and communicative acts; analysis of the specificity of discursive genres; semiotic analysis of sound, visual material and other multimodal parameters of discourse and communication to analyze the semantics and pragmatics of specific fragments of diplomatic discourse.

As a result of the research of the structural, semantic and pragmatic features of the media report on the diplomatic event, it was established that this discursive genre is characterized by a standard structure, which requires the observance of a clear sequence. The introductory part provides general information about the event, its participants and the chronotope. The main part is divided into two fragments of unequal volume: the first describes the theses expressed by the representative of the leadership of the PRC, which clearly reproduces the traditional content sequence: politics – security – economy – humanitarian sphere – international issues, the second is devoted to highlighting the theses of a foreign official in the same sequence. The study proves that the structure of the diplomatic speech as a genre of modern Chinese diplomatic discourse also reproduces the mentioned content sequence.

The paper analyzes an array of fragments of Chinese diplomatic discourse devoted to the aggression of the Russian Federation against Ukraine made public during 2022: the texts of speeches and statements by representatives of the leadership of the People's Republic of China, other official documents of the People's Republic of China on the issue of the Russian-Ukrainian war. The main discursive goals and strategies of Chinese authorities are determined. It was established that the key goal that unites all the studied texts is the use of all opportunities and any means to bring closer to the realization of the most

important foreign policy goal of China – to assume the role of a global leader instead of the United States, or, as an intermediate result, to achieve an informal status equal to the United States on the international stage.

The theoretical significance of the thesis is related to the expansion of the main conceptual provisions of the study of diplomatic discourse, in particular in its Chinese-speaking segment. The identification and characterization of structural-semantic and linguo-pragmatic features of modern Chinese diplomatic discourse will contribute to the addition of theoretical foundations for the systematization of lexical, syntactic, stylistic and pragmatic means characteristic of Chinese diplomatic discourse at the current stage. The linguistic and cultural aspect of the obtained results of the dissertation is a significant contribution to the sciences of an interdisciplinary nature, the object of study of which is the mentality, national and individual consciousness of the speakers of certain languages. The theoretical base of the paper deepens the basic principles of such linguistic disciplines as lexicology, grammar, stylistics, cognitive linguistics, linguistic culture, discourse theory, etc.

The practical significance of the research lies in the fact that its materials can be used in teaching special courses on diplomatic Chinese for Sinology students who study Chinese as a major professional discipline. In addition, the results of the work can be used in the teaching of such educational disciplines as "Practical course of translation (Chinese and Ukrainian languages)", "Oral two-way translation (Chinese and Ukrainian languages)", "Linguistic studies of China", general linguistic courses on the theory of mass communication, special courses in linguistic and cultural studies. The results of the work have practical significance for diplomats-practitioners for their effective communication with Chinese partners.

Key words: discourse, diplomacy, diplomatic discourse, text, international relations, China, modern Chinese.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Федічев, О. Є. (2022a). Семіотизація агресії РФ проти України в китайськомовному дипломатичному дискурсі. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*, 2, 53-69.

<http://philmessenger.knlu.edu.ua/article/view/274927>

DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2022.274927>

Федічев, О. Є. (2022b). Публічна промова як жанр китайськомовного дипломатичного дискурсу. *Закарпатські філологічні студії*, 26, 133-140.

http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/26/part_2/25.pdf

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.26.2.25>

Федічев, О. Є. (2023). Структурно-семантичні та прагматичні аспекти промови професійного дипломата в сучасному китайськомовному дипломатичному дискурсі. *Китаєзнавчі дослідження*, 1, 113-124.

<https://chinese-studies.com.ua/index.php/journal/article/view/243>

DOI: <https://doi.org/10.51198/chinesest2023.01.113>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

Федічев, О. Є. (2020a). Особливості функціонування модальних дієслів у китайськомовному дипломатичному дискурсі. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Ad obrem per linguas. До світу через мови"*, Київ, 17–18 червня 2020 р. (с. 245-247). Київ: Вид. центр КНЛУ.

Федічев, О. Є. (2020b). Сучасний китайськомовний дипломатичний дискурс як інструмент розвитку українсько-китайських відносин. *Матеріали I міжнародної відеоконференції "Інженерія знань як фактор міжкультурної кооперації України з Японією, КНР і Республікою Корея"*, Київ, 26 листопада 2020 р. (с. 68-70). Київ: Вид. центр КНЛУ.

Федічев, О. Є. (2021a). Методологічні проблеми виокремлення китайськомовного дипломатичного дискурсу як окремого типу дискурсу. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Ad orbem per linguas. До світу через мови"*, Київ, 13–14 травня 2021 р. (с. 413-415). Київ: Вид. центр КНЛУ.

Федічев, О. Є. (2021b). Ініціатива “Один пояс, один шлях” у китайськомовному дипломатичному дискурсі. *Матеріали II міжнародної відеоконференції "Інженерія знань як фактор міжкультурної кооперації України з Японією, КНР і Республікою Корея"*, Київ, 1–2 грудня 2021 р. (с. 55-56). Київ: Вид. центр КНЛУ.

Федічев, О. Є. (2022). Методики дискурсивних студій Т. ван Дейка у дослідженні китайськомовного дипломатичного дискурсу. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Ad orbem per linguas. До світу через мови"*, Київ, 25 травня 2022 р. (с. 269-271). Київ: Вид. центр КНЛУ.

Федічев, О. Є. (2023). Дипломатична промова як жанр китайськомовного дипломатичного дискурсу: критичний дискурс-аналіз. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Ad orbem per linguas. До світу через мови"*, Київ, 18–19 травня 2021 р. (с. 330-332). Київ: Вид. центр КНЛУ.

ЗМІСТ

	АНОТАЦІЯ	2
	ABSTRACT	7
	СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ	11
	ВСТУП	15
1	РОЗДІЛ I. ГЕНЕЗИС ТЕРМІНА "ДИПЛОМАТИЧНИЙ ДИСКУРС" У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ	24
1.1	Поняття дискурсу в сучасній лінгвістиці: історія та підходи	23
1.2	Типологія дискурсу	34
1.3	Виокремлення дипломатичного дискурсу як одного з видів інституційного дискурсу	39
	Висновки до розділу 1	45
2	РОЗДІЛ II. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОГО ДИСКУРСУ	47
2.1	Методологічні підходи й напрями аналізу дискурсу в сучасній лінгвістиці	47
2.2	Методика соціолінгвістичного аналізу інституційного дискурсу	56
2.3	Методики дискурсивних досліджень Т. Ван Дейка	59
2.4	Основні підходи та методики досліджень дипломатичного дискурсу	67
	Висновки до розділу 2	76
3	РОЗДІЛ III. СПЕЦИФІЧНІ РИСИ КИТАЙСЬКОМОВНОГО ДИПЛОМАТИЧНОГО ДИСКУРСУ ЯК ІНСТИТУЦІЙНОГО ТИПУ ДИСКУРСУ	78
3.1	Специфіка вербалізації учасників дипломатичного дискурсу в китайській мові.	79
3.2	Хронотоп дипломатичного дискурсу	99
3.3	Цілі дипломатичного дискурсу	103
3.4.	Прояви ціннісних орієнтацій у китайськомовному дипломатичному дискурсі	111
3.5	Стратегії китайськомовного дипломатичного дискурсу	115
3.6	Жанри дипломатичного дискурсу	126
3.7	Прецедентні тексти та інтертекстуальність у китайськомовному дипломатичному дискурсі	128
3.8	Особливості дискурсивних формул у китайськомовному дипломатичному дискурсі	132

	Висновки до розділу 3	139
4	РОЗДІЛ ІV. СТРУКТУРНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО КИТАЙСЬКОМОВНОГО ДИПЛОМАТИЧНОГО ДИСКУРСУ	142
4.1	Структурні та прагматичні особливості повідомлення про дипломатичну подію як жанру китайськомовного дипломатичного дискурсу	142
4.2	Агресія РФ проти України в китайськомовному дипломатичному дискурсі	161
4.3.	Дипломатична промова як жанр китайськомовного дипломатичного дискурсу	180
	Висновки до розділу 4	204
	ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	208
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	213
	ПЕРЕЛІК ЦИТОВАНИХ У ТЕКСТІ ДИСЕРТАЦІЇ ФРАГМЕНТІВ ДИСКУРСУ	226

ВСТУП

Становлення когнітивно-дискурсивної парадигми в сучасній науці зробило дискурс об'єктом уваги не лише лінгвістів, а й філософів, психологів, літературознавців, етнографів, фахівців зі штучного інтелекту. Поняття "дискурс" існує вже понад дві тисячі років у значенні "діалог", "міркування" і є одним із найуживаніших понять сьогодення, однак навіть серед лінгвістів немає єдиної думки щодо його трактування, оскільки оперуючи цим поняттям, дослідники часто виходять із різних позицій.

Про зацікавленість науковців проблемами дискурсу свідчить значна кількість праць українських та зарубіжних дослідників, зокрема Ф. Бацевича, В. Карасика, П. Серію, А. Токарської, Дж. Філіпса, Дж. Фіске, Р. Ходжа, І. Шевченко, Дж. Юла, Т ван Дейка, Ю. Судус, Н. Кашишин, О. Пономаренко, А. Літак та ін.

Поняття дискурсу включає в себе широкий спектр як лінгвальних, так й екстралінгвальних властивостей і характеристик, що дозволяють розглядати його як продукт мовленнєвої діяльності з притаманною йому смисловою однорідністю, актуальністю, прив'язаністю до певного контексту, жанровою та ідеологічною належністю, співвіднесеністю з певними етнічними й соціальними групами та певним історичним періодом. Незважаючи на різноманітність підходів учених до дефініції поняття «дискурс», вони не є взаємовиключними, а швидше доповнюють одне одного, розглядаючи явище з різних ракурсів. Виходимо з позицій, що дискурс є складним комунікативним явищем, яке включає як вже існуючі, так і потенційні усні, письмові та мультимодальні тексти разом із паралінгвальними та екстралінгвальними засобами комунікації в їхньому функціонуванні в процесі людської життєдіяльності та у зв'язку з екстралінгвальними чинниками, які впливають на їх творення, сприйняття та функціонування.

Лінгвістичною наукою на сьогодні не розроблено загальноприйнятої та всеосяжної класифікації дискурсу. Існуючі типології дозволяють класифікувати дискурс на основі різних підходів та критеріїв. Загалом, існуючі класифікації не суперечать, а доповнюють одна одну, висвітлюючи відмінності різнопланові відмінності дискурсу як комплексного комунікативного явища. Типологія дискурсу обирається дослідником залежно від потреб конкретного аналізу, оскільки у реальному спілкуванні типи й підтипи дискурсу здебільшого накладаються один на одного. Виділення дипломатичного дискурсу як окремого типу можливе на основі соціолінгвістичної класифікації дискурсу, яка за ознакою учасників комунікації поділяє всі дискурси на особистісно-орієнтовані (персональні) і статусно-орієнтовані (інституційні). Виокремлення певного типу інституційного дискурсу здійснюється на підставі ступеня розвитку відповідних соціальних інституцій на певному етапі розвитку соціуму.

На сучасному історичному етапі Китайська Народна Республіка посідає чільне місце на геополітичній мапі світу: Китай має найбільшу в світі кількість населення, посідає друге після Сполучених Штатів Америки місце за обсягом валового внутрішнього продукту, є світовим лідером за обсягами промислового виробництва та торгівлі товарами, володіє найбільшими у світі валютними запасами, є найбільшим за обсягом ринком у світі, країною, економіка якої демонструє стабільно високі показники зростання протягом 40 років поспіль. Роль Китайської Народної Республіки на міжнародній арені так само є значною і має тенденцію до стабільного зростання, що особливо проявляється починаючи з 2013 року, коли Сі Цзіньпін, обійнявши посаду Голови Китайської Народної Республіки, виступив з глобальною геоекономічною ініціативою, яка отримала назву "Один пояс, один шлях" (一帶一路倡议), активна та послідовна реалізація якої протягом останнього десятиліття сприяла зміцненню регіональних та глобальних позицій Китаю. КНР є активним учасником міжнародних відносин, одним з п'яти постійних членів Ради безпеки Організації

Об'єднаних Націй, членом неформального міжнародного клубу G20, що об'єднує найбільш економічно розвинені країни світу, де-факто неформальним лідером країн, що розвиваються, бере активну участь у роботі значної кількості міжнародних організацій та дискусійних форматів. Позиція Китаю є ваговою при прийнятті міжнародним співтовариством будь-яких рішень, які потребують глобального консенсусу. Китайська мова має найбільшу в світі кількість мовців, є однією з офіційних та робочих мов ООН та низки інших міжнародних організацій. Із зростанням ролі КНР на світовій арені розширюється і вживання китайської мови у сфері міжнародних відносин.

З огляду на зазначене вище, вбачається за доцільне здійснити дослідження структурно-семантичних і лінгвопрагматичних аспектів сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу як одного з типів інституційного дискурсу, який функціонує в межах таких соціальних інституцій як дипломатія, зовнішня політика, міжнародні відносини. Зокрема, вбачається за доцільне визначити специфіку лінгвальних виявів таких його аспектів як учасники, хронотоп, цілі, цінності, стратегії, жанри, прецедентні тексти та дискурсивні формули, для чого буде застосовано методику соціолінгвістичного аналізу дискурсу.

Також вбачається за доцільне, на прикладі конкретних фрагментів дипломатичного дискурсу здійснити дискурс-аналіз семантичних і прагматичних засобів, що їх застосовують учасники сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу в таких його публічних жанрах як дипломатична промова й офіційне повідомлення про міжнародну подію.

З огляду на актуальність теми протидії російській агресії проти України й ролі КНР у цьому питанні, вбачається за доцільне, із залученням методик критичних дискурсивних досліджень, розроблених Т. ван Дейком, здійснити аналіз низки фрагментів публічного дискурсу (офіційні заяви, позиційні документи, промови дипломатів високого рангу, повідомлення

про переговори керівництва КНР із лідерами іноземних держав), а також зробити обґрунтовані припущення щодо реальних дискурсивних цілей, яких прагне досягти Китай шляхом долучення до розв'язання конфлікту.

Актуальність теми зумовлена тим, що дипломатія, а отже й дипломатичний дискурс, за допомогою якого вона здійснюється, є надзвичайно важливим для суспільства, зокрема у контексті розбудови взаємин з іншими державами та їхніми представниками. З огляду на зростання ролі Китаю на міжнародній арені, важливість розвитку взаємовигідних відносин з КНР для інтересів України набуває все більш істотного значення. З огляду на особливу увагу китайської сторони до дотримання формальних та протокольних вимог до офіційного спілкування з іноземними партнерами, результати детального вивчення структурних та функціональних особливостей дипломатичного дискурсу китайської мови стануть важливим необхідним матеріалом для дипломатів-практиків при здійсненні ними комунікації з китайськими партнерами.

Мета дослідження полягає в аналізі основних характеристик структурно-семантичних і лінгвопрагматичних аспектів сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати низку **завдань**:

- сформулювати теоретичні засади дослідження структурно-семантичних і лінгвопрагматичних аспектів сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу;
- виробити методику досліджень структурно-семантичних і лінгвопрагматичних аспектів сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу;
- визначити особливості сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу як різновиду інституційного дискурсу, проаналізувавши лінгвальні вияви таких його характеристик як учасники,

хронотоп, цілі, цінності, стратегії, жанри, прецедентні тексти та дискурсивні формули;

- охарактеризувати структурно-семантичні і лінгвопрагматичні аспекти таких жанрів дискурсу, як публічна промова і повідомлення про міжнародну подію;

- здійснити дискурс-аналіз повідомлення про дипломатичну подію як жанру сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу;

- здійснити аналіз семантичних та прагматичних засобів, властивих дипломатичній промові як жанру сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу;

- здійснити критичний дискурс-аналіз фрагментів китайськомовного дипломатичного дискурсу, присвячених позиції КНР щодо агресії РФ проти України.

Об'єктом дослідження є сучасний китайськомовний дипломатичний дискурс.

Предметом дослідження є структурно-семантичні й лінгвопрагматичні аспекти сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу.

Матеріалом дослідження слугують китайськомовні архівні документи дипломатичного листування, отримані з відкритих джерел тексти міжнародних угод, які були укладені китайською мовою, тексти та відеозаписи виступів та прес-конференцій високопосадовців КНР з тематики міжнародних відносин, тексти брифінгів речника МЗС КНР, тексти та відеозаписи розміщених у відкритому доступі матеріалів, присвячених позиції КНР щодо російської агресії в Україні.

Для вирішення поставлених нами завдань планується використати такі **методи** дослідження як контекстуально-інтерпретаційного аналізу, який дає змогу виокремити з широкого масиву матеріалу і детальніше описати аспекти, безпосередньо пов'язані з темою нашого наукового дослідження; дискурсивний аналіз для визначення прагматичних

параметрів дипломатичного дискурсу та виокремлення його серед суміжних дискурсів. У роботі також планується застосувати такі допоміжні методики як контекстуальна та прагматична інтерпретація, а також прийоми систематизації та узагальнення.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній *уперше*:

- застосовано комплексний підхід для визначення структурно-семантичних і лінгвопрагматичних аспектів сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу;
- вироблено методику досліджень структурно-семантичних і лінгвопрагматичних аспектів сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу;
- визначено особливості сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу як різновиду інституційного дискурсу, проаналізовано лінгвальні вияви таких його характеристик як учасники, хронотоп, цілі, цінності, стратегії, жанри, прецедентні тексти та дискурсивні формули.
- надано характеристику структурно-семантичних і лінгвопрагматичних аспектів таких жанрів дискурсу, як публічна промова і повідомлення про міжнародну подію;
- здійснено дискурс-аналіз повідомлення про дипломатичну подію як жанру сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу;
- проаналізовано семантичні та прагматичні засоби, властиві дипломатичній промові як жанру сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу;
- здійснено критичний дискурс-аналіз фрагментів китайськомовного дипломатичного дискурсу, присвячених позиції КНР щодо агресії РФ проти України.

Теоретична цінність дисертації визначатиметься її внеском у прагмалінгвістику, дискурсологію та теорію комунікації. Результати аналізу структурних та функціональних особливостей дипломатичного дискурсу

китайської мови можуть бути використані для подальших, більш ґрунтовних та детальних досліджень дипломатичного та суміжних дискурсів китайської мови.

Практичне значення результатів дослідження визначається можливістю їх активного використання як у практичній дипломатичній роботі при взаємодії з китайською стороною, так і в процесі викладання китайської мови в закладах вищої освіти України, зокрема при підготовці фахівців з міжнародних відносин, а також перекладачів. Результати і матеріали дослідження можуть бути використані для укладання підручників навчальних посібників, довідників та навчальних матеріалів з дипломатичного перекладу з китайської мови, лінгвокраїнознавства Китаю тощо.

Дисертаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

Апробація основних положень і результатів роботи здійснено на шести міжнародних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференція "Ad orbem per linguas. До світу через мови" (Київ, 2020); Міжнародна науково-практична конференція "Інженерія знань як фактор міжкультурної кооперації України з Японією, КНР і Республікою Корея" (Київ, 2020), "Ad orbem per linguas. До світу через мови". Міжнародна науково-практична відеоконференція СВІТ ЦІННОСТЕЙ І ЦІННОСТІ У СВІТІ, (Київ, 2021); II Міжнародна науково-практична конференція "Інженерія знань як фактор міжкультурної кооперації України з Японією, КНР і Республікою Корея". (Київ, 2021); "Ad orbem per linguas. До світу через мови". Міжнародна науково-практична відеоконференція УКРАЇНА У ТРАНСКУЛЬТУРНОМУ Й МУЛЬТИМОДАЛЬНОМУ СВІТІ. (Київ, 2022); "Ad orbem per linguas. До світу через мови". Міжнародна науково-практична відеоконференція НАРАТИВИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ У СВІТОВІЙ ГЕОПОЛІТИЦІ. (Київ, 2023).

Публікації. Основний зміст дисертації достатньою мірою висвітлено у семи авторських публікаціях, виконаних одноосібно (3,05 др. арк.), у трьох наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України (2,7 др. арк.) та чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях (0,35 др. арк.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів і висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, розкрито її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, розкрито наукову новизну дослідження, теоретичне та практичне значення, сформульовано основні положення, що виносяться на захист, подано дані про апробацію результатів дослідження.

Перший розділ присвячений аналізу теоретичних засад характеристики особливостей сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу.

Другий розділ присвячений методологічним розробкам, що дозволяють здійснити аналіз структурно-семантичних і лінгвопрагматичних аспектів сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу.

Третій розділ присвячений характеристиці вербальних виявів сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу як різновиду інституційного дискурсу.

У **Четвертому розділі** здійснено дискурс-аналіз структурно-семантичних і лінгвопрагматичних аспектів окремих жанрів сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу.

У **загальних висновках** підбито підсумки проведеного дослідження структурно-семантичних і лінгвопрагматичних аспектів сучасного

китайськомовного дипломатичного дискурсу, накреслено перспективи подальших наукових розвідок, пов'язаних з обраною тематикою.

Список використаних джерел складається з 156 джерел наукового характеру, з них 77 іноземними мовами, на які зроблено посилання в основній частині дисертації.

РОЗДІЛ І.

ГЕНЕЗИС ТЕРМІНА "ДИПЛОМАТИЧНИЙ ДИСКУРС" У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

1.1. Поняття дискурсу в сучасній лінгвістиці: історія та підходи

Поняття "дискурс" існує вже понад дві тисячі років у значенні "діалог", "міркування". У французькій лінгвістичній традиції слово дискурс початково означало мовлення загалом, текст (фр. discours . мовлення, тип мовлення, текст, тип тексту), і цей термін розглядався саме у контексті свого основного лексичного значення та ототожнювався з мовленням або мовленнєвою комунікацією. Як лінгвістичний термін воно почало широко використовуватись в 50-і рр. ХХ ст. після публікації статті американського лінгвіста З. Харріса "Аналіз дискурсу", який назвав так метод аналізу зв'язного мовлення, призначений для виведення дескриптивної лінгвістики за межі одного речення в даний момент часу й для співвіднесення мови і культури (Harris, 1952) . З точки зору семіологічного підходу до дослідження мови, поняття "дискурс" усвідомлювалось як другий маркований член соссюрівської опозиції "мова-мовлення" з акцентом на отримувача повідомлення (Якобсон, 1996).

Засновником сучасної теорії дискурсу вважають нідерландського вченого Т. Ван Дейка, який, взявши за основу дослідження Дж. Лакоффа (1973), Ч. Філмора (1976), Дж. Серля (1970) у сфері лінгвістичної прагматики встановив існування не лише зв'язаної послідовності речень як семантичної макроструктури тексту, але й зв'язаної послідовності мовленнєвих актів як прагматичної макроструктури тексту. Таким чином, Т. Ван Дейк окреслив інтегральний зв'язок мови, мовлення (тексту як його матеріального вияву), комунікативної ситуації та адресата (Ван Дейк, 2000). Адже на той час під терміном "дискурс" розумівся ланцюг фраз як висловлень, надфразних єдностей та пов'язаної з ними ситуації, зв'язної

послідовності речень або мовленнєвих актів (Селиванова, 2002). Таким чином, термін "дискурс" було вписано в соціальний контекст функціонування мови.

Дискурс як об'єкт лінгвістики тісно пов'язаний із французькими структуралістами й постструктуралістами, насамперед, М. Фуко, який вважається родоначальником дискурсного аналізу. Публікація французького перекладу згаданої праці З. Харріса (1952) істотно вплинула на формування французької школи аналізу дискурсу 1970-х років. Філософського звучання термін набув завдяки роботам М. Фуко. "Дискурсія" розуміється ним як складна сукупність мовних практик, що беруть участь у формуванні уявлень про об'єкт, який вони описують. За визначенням М. Фуко, дискурс є "майже мовленням". Його цікавить не денотативне значення висловлення, а, навпаки, вичитування в дискурсі тих значень, що маються на увазі, але залишаються невисловленими, невираженими, перебувають позаду "вже сказаного". У праці "Археологія знання" М. Фуко (1996) не лише дав визначення дискурсу, а й увів нові терміни, які містять це поняття. Це дискурсивна подія, дискурсивна формація, дискурсивна практика тощо. Дискурс у М. Фуко – це текст. Але його не можна уявити звичайним мереживом слів. "Дискурс – це тонка контактуюча поверхня, яка зближує мову і реальність, змішує лексику і досвід" (Фуко, 1996). Джерелом дискурсу є дискурсні події, які розглядаються як первинний матеріал. Вони знаходяться в основі фраз або висловлювань, які разом утворюють дискурс. Більш точно визначення дискурсу М. Фуко пов'язував із поняттям дискурсної формації. Дискурсною формацією він називав висловлювання разом із певними принципами й закономірностями, на основі яких вони будуються. Отже, дискурс М. Фуко розуміє як сукупність висловлювань, що належать до однієї й тієї ж дискурсної формації.

Багато в чому завдяки роботам М. Фуко і його послідовників французькій школі аналізу дискурсу властива більш філософська

спрямованість, значна увага приділяється ідеологічним, історичним, психоаналітичним аспектам дискурсу. Натомість у філософській теорії дискурсу М. Фуко не акцентується увага на користувачах мови та конструктах її побутування, зокрема, породженні мовлення, зв'язності, адекватності, сприйнятті та розумінні тексту. Дослідник будує свою теорію на концепції "безсуб'єктного дискурсу" (Фуко, 1996), який не залежить від користувачів мови та ситуацій спілкування, які постійно змінюються, а просто існує як матеріальна субстанція. М. Фуко вивчав питання реалізації певних дискурсивних практик, які, на його думку, являють собою сукупність анонімних історичних правил, завжди визначених у часі й просторі, встановлених у певну епоху та для певного соціального, економічного, географічного чи лінгвістичного простору шляхом реалізації функції висловлювання (Фуко, 1996). З цієї позиції дискурс можна сприймати як єдиний зовнішній простір, у якому розміщується мережа різноманітних часових і просторових характеристик, що дозволяють вийти за межі одного тексту і проникнути в різні тексти.

Німецький лінгвіст Ю. Габермас одним із перших звернув увагу на тісний зв'язок поняття дискурс із мовленням, уперше представивши термін "дискурс" крізь призму соціологічного апарата для позначення мовленнєвої комунікації з урахуванням суспільних норм, правил та цінностей, притаманних соціуму. Дискурс у нього – це більше ніж просто розмова, в якій співбесідники не думають про дотримання правил мовленнєвої комунікації. Це діалог, що ведеться за допомогою аргументів, які дають змогу виявити загальнозначуще, нормативне у висловлюваннях. Але якщо виявлена нормативність висловлювань, то тим задана й нормативність учинків. Дискурс забезпечує комунікативну компетентність, якої поза дискурсом немає. Як вважає дослідник, лише у випадку, коли учасники діалогу випрацювали спільну думку, можна говорити про дискурс. Дискурс в ідеалі – це взірець, модель вироблення комунікативної компетенції. На думку Ю. Габермаса, проблема людей не в тому, що вони нібито втрачають

свою індивідуальність, а в тому, що їхнє спільне співіснування страждає недостатньою комунікативною зрілістю (Хабермас, 1992).

Різниця в поглядах М. Фуко і Ю. Габермаса полягає в тому, що в першого дискурс асоціюється з лінгвістичним розумінням дискурсу, оскільки акцентується увага на лінгвістичних одиницях: слові, фразі, вислові, тексті тощо, хоча цілковито не збігається з ним. У другого ж він набуває морально-етичного забарвлення, оскільки його головна функція – виробити не лише спільну думку, а й спільні норми та правила поведінки людей у суспільстві.

Теорія дискурсу як прагматизованої форми тексту бере свій початок у концепції Е. Бенвеніста, який розмежовував план дискурсу – мовлення, яке привласнюється людиною, яка говорить, і план оповідання. Під дискурсом Е. Бенвеніст розуміє "усіляке висловлювання, яке зумовлює наявність комунікантів: адресата, адресанта, а також намірів адресанта певним чином впливати на свого співрозмовника" (Бенвеніст, 1984). Він вважає, що "дискурс не є простою сумою фраз, при його народженні відбувається розрив із граматичною будовою мови. Дискурс – це такий емпіричний об'єкт, на який натрапляє лінгвіст, коли відкриває сліди суб'єкта акту висловлювання, формальні елементи, що вказують на привласнення мови особою, що говорить" (Гийому, Мальдидье, 1999). Дослідник протиставляє дискурс об'єктивній розповіді, вважаючи дискурсом будь-яке прагматично обумовлене мовлення. На його думку, істотною рисою дискурсу, що розуміється їм у широкому сенсі, є співвіднесення дискурсу з конкретними учасниками акту комунікації, тобто особою, яка говорить і особою, яка слухає, а також із комунікативним наміром мовця якимось чином впливати на слухача. Структуру розмовного дискурсу становить низка етапів комунікативної дії індивіда (вступ у мовний контакт, висунення ініціальної теми розмови і її ратифікація, зміна ролей у ході комунікативного акту, зміна теми розмови, вихід із комунікативного акту), кожен з яких зумовлений комплексом зовнішніх і внутрішніх факторів.

Питання виведення єдиної дефініції терміна «дискурс», яка охоплювала б усі аспекти його значення, залишається відкритим, оскільки цей термін активно вживається у низці наукових дисциплін: лінгвістиці, філософії, семіотиці, антропології, літературознавстві, етнографії, соціології, соціолінгвістиці, психолінгвістиці. При цьому в сучасному підході до дискурсивних досліджень не викликає сумнівів наявність соціального контексту та комунікативної ситуації як основного критерію ідентифікації дискурсу.

У лінгвістиці дискурс трактується як "зв'язний текст у сукупності з екстралінгвальними – прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими чинниками; текст, розглянутий в контексті подій; мовлення, розглянуте як цілеспрямований, соціальний акт, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмах їхньої свідомості (когнітивних процесах)" (Гудзь, 2012). О. Л. Щербакова також вказує на полісемічність цього терміна: "Дискурс – багатозначний термін лінгвістики тексту, який вживається великою кількістю авторів в значеннях, майже омонімічних. Найважливіші з них: 1) зв'язний текст; 2) усно-розмовна форма тексту; 3) діалог; 4) група висловлювань, пов'язаних між собою за змістом; 5) мовленнєвий твір як даність – письмова або усна" (Щербакова, 2014). П. В. Зернецький (1989) розуміє дискурс як "центральну, функційно однозначну та завершену одиницю мовленнєвої діяльності, яка виражає міжособистісну мовленнєву взаємодію та має єдину (інтегративну) комунікативну функцію та єдину тему (топік)". М. Стаббс виділяє три основні характеристики дискурсу: 1) у формальному відношенні – це одиниця мови, що перевищує за обсягом речення; 2) у плані змісту дискурс пов'язаний з використанням мови в соціальному контексті; 3) за своєю організацією дискурс є інтерактивним, тобто діалогічним (Гудзь, 2012). Французький вчений Р. Барт (1987) під дискурсом розуміє сукупність фраз, речень. У його трактуванні дискурс є одним великим реченням, складові

одиниці якого не обов'язково самі є реченнями. Натомість практично будь-яке речення є невеликим дискурсом.

Д. Шифрін (1994) виділяє три підходи до поняття "дискурс". Перший підхід, що здійснюється з позицій формально чи структурно орієнтованої лінгвістики, визначає дискурс як два або кілька речень, пов'язаних між собою за змістом. Другий підхід дає функціональне визначення дискурсу як "будь-якого вживання мови". Цей підхід визначає зумовленість аналізу функцій дискурсу вивченням функцій мови в широкому соціокультурному контексті. Третій підхід визначає дискурс як висловлювання і наголошує на взаємодії форми й функцій. У цьому випадку дискурс розуміється не як примітивний набір ізольованих одиниць мовної структури "більших за речення", а як цілісна сукупність функціонально організованих, контекстуалізованих одиниць вживання мови (Schiffrin, 1994). П. Серіо (1999) виділяє вісім значень терміну "дискурс": 1) еквівалент поняття "мовлення"; 2) одиниця, що за розмірами перевищує фразу; 3) вплив висловлювання на його одержувача з врахуванням ситуації висловлювання; 4) бесіда, як основний тип висловлювання; 5) мовлення з позиції мовця на протиположності оповіданню, яке таку позицію не враховує; 6) вживання мовних одиниць, їх мовленнєву актуалізацію; 7) соціально чи ідеологічно обмежений тип висловлювань (напр. політичний дискурс); 8) теоретичний конструкт, призначений для вивчення умов продукування тексту.

Ф. С. Бацевич (2004) визначає дискурс як тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, письмову, паралінгвальну), відбувається в межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників; синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя»; залежних від тематики спілкування, має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів. К. Серажим (2002) розуміє дискурс як складний соціолінгвістичний феномен сучасного комунікативного

середовища, який, по-перше, детермінується (прямо чи опосередковано) його соціокультурними, політичними, прагматично-ситуативними, психологічними та іншими (конститууючими чи фоновими) чинниками, по-друге, має "видиму" – лінгвальну (зв'язний текст чи його семантично значущий та синтаксично завершений фрагмент) і "невидиму" – екстралінгвальну (знання про світ, думки, настанови, мету адресанта, необхідні для розуміння цього тексту) структуру і, по-третє, характеризується спільністю світу, який "будується" впродовж розгортання дискурсу його репродуцентом (автором) та інтерпретується його реципієнтом (слухачем, читачем тощо). Дискурс – це, образно кажучи, життя тексту в нашій свідомості, це накладання інформації, яку ми отримуємо з цього тексту, і нашого знання про обставини, спонуки його породження на ментально-чуттєве інформаційне поле нашого індивідуального "Я". О. Т. Ішмуратов (1994) ототожнює дискурс з певним видом тексту. Так, дискурс – це текст, який містить міркування, тобто текст, в якому фіксується певний хід думки, а комунікативний дискурс – це текст, що містить взаємозалежні судження деяких суб'єктів. Американська дослідниця Д. Шиффрін (1994) визначає дискурс як інтегративні усні та письмові висловлювання, взяті в окремому контексті.

Заслугове на увагу виділення двох типів досліджень присвячених дискурсу: когнітивно-дискурсивних та комунікативно-дискурсивних. Таке протиставлення підходів зводиться до розмежування між семантикою та прагматикою знака. Семантика дискурсу в цьому контексті трактується як сукупність інтенцій та пропозиційних установок у спілкуванні, а прагматика – як способи вираження відповідних інтенцій та установок. (Karasić, Gillespie, 2014).

Провідний нідерландський лінгвіст Т. Ван Дейк (2000), якому в сучасному мовознавстві належить пріоритет в описі дискурсу, визначає його як складне комунікативне явище, що включає, крім тексту, ще й екстралінгвістичні фактори: соціальний контекст, інформацію про

учасників комунікації, їхні цілі, особливості мислення й світогляду, знання процесу творення та сприйняття текстів, загальні знання про світ. Ці чинники необхідні для розуміння тексту. Таким чином, дискурс поєднує соціальні вимоги з мовними, тому його вважають соціолінгвістичним явищем. На думку вченого, дискурс не є ізольованою текстовою або діалогічною структурою, оскільки набагато більше значення в його рамках набуває паралінгвальний супровід мови, що виконує низку функцій (ритмічну, референтну, семантичну, емоційно-оціночну та інші). Звідси Т. Ван Дейк доходить висновку, що дискурс – це "істотна складова соціокультурної взаємодії". З огляду на широкий спектр підходів до дискурсу, Т. Ван Дейк пропонує розрізняти два визначення цього поняття: широке і вузьке. Дискурс у широкому розумінні дослідник розуміє як комплексну комунікативну подію, яка відбувається між мовцем і слухачем (читачем, глядачем) у певному контексті: часовому, просторовому, тощо. Така комунікативна дія може бути усною чи письмовою, а також включати як вербальні, так і невербальні складники. Зокрема, автор наводить такі приклади, як розмова з другом, діалог між пасажиром в транспорті, читання газети. У вузькому розумінні дискурс трактується Т. Ван Дейком як письмовий чи усний текст з урахуванням лише вербального складника. З цих позицій термін дискурс означає завершений або триваючий «продукт» комунікативної дії, його усний чи письмовий результат, який інтерпретується реципієнтами. У Т. Ван Дейка (1998) також є визначення, яке трактує дискурс як соціальне явище: "Дискурс – це мовний потік, мова в її постійному русі, що вбирає в себе все розмаїття історичної епохи, індивідуальних і соціальних особливостей як комуніканта, так і комунікативної ситуації, в якій відбувається спілкування. У дискурсі відбивається менталітет і культура, як національна, загальна, так і індивідуальна, приватна". В основу значної кількості лінгвістичних досліджень тексту сучасного періоду покладено ще одне запропоноване Т. Ван Дейком визначення дискурсу: "дискурс – це складне комунікативне

явище, що включає, крім тексту, ще й екстралінгвістичні фактори (знання про світ, установки, цілі адресанта), необхідні для розуміння тексту" (Ван Дейк, 2000).

Найбільш загально можна виокремити низку найпоширеніших підходів до визначення дискурсу в лінгвістиці, втім цей перелік очевидно не може претендувати на всеосяжність та завершеність (Романюк, 2016, Селігей, 2007, Ситник, 2020, Літак, 2016). У межах комунікативного (функціонального) підходу дискурс розглядається як вербальне спілкування (мовлення, вживання, функціонування мови), або як діалог, або як бесіда, тобто тип діалогічного висловлювання, або як мова з позиції мовця на протиположності оповіданню, яке не враховує такої позиції. Комунікативний підхід виходить із трактування терміна "дискурс" як певної знакової структури, яку роблять дискурсом її суб'єкт, об'єкт, місце, час, обставини створення. Зі структурно-синтаксичного погляду дискурс розглядається як фрагмент тексту, тобто утворення вище рівня речення (понадфразова єдність, складне синтаксичне ціле, абзац). Під дискурсом розуміють два або кілька речень, які перебувають між собою в смисловому зв'язку, при цьому зв'язність розглядається як одна з основних ознак дискурсу. Структурно-стилістичний підхід трактує дискурс як нетекстову організацію розмовної мови, що характеризується нечітким розподілом на частини, пануванням асоціативних зв'язків, спонтанністю, ситуативністю, високою контекстністю, стилістичною специфікою. У межах соціально-прагматичного підходу дискурс розглядається як текст, занурений у ситуацію спілкування, в життя, або як соціальний або ідеологічно обмежений тип висловлювань, або як "мова в мові", але представлений у вигляді особливої соціальної даності, що має свої тексти.

В основу сучасних досліджень дискурсу покладено розмаїття теоретичних та методологічних підходів, які відображають концептуальність цього терміну для досліджень лінгвопсихоментальної діяльності людини. Поняття дискурсу є дуже широким і об'ємним, включає

в себе широкий спектр як лінгвальних, так й екстралінгвальних властивостей і характеристик, що дозволяють розглядати його як продукт мовленнєвої діяльності з притаманною йому смисловою однорідністю, актуальністю, прив'язаністю до певного контексту, жанровою та ідеологічною належністю, співвіднесеністю з певними етнічними й соціальними групами та певним історичним періодом. Узагальнивши трактування дискурсу дослідниками різних країн, можна звести його до двох основних типів: 1) конкретна комунікативна подія, зафіксована в письмових текстах та усному мовленні, що здійснюється в конкретному когнітивно й типологічно зумовленому комунікативному просторі; 2) сукупність тематично співвіднесених текстів. Незважаючи на різноманітність підходів учених до дефініції поняття "дискурс", із наведених визначень можна зробити висновок, що вони не є взаємовиключними, а швидше доповнюють одне одного, розглядаючи явище з різних ракурсів.

На сьогоденному етапі дискурсивних досліджень розуміння самого терміна варіює від майже синоніма таких понять як мовлення, потік мовлення, складне синтаксичне ціле, текст через складне комунікативне явище, що включає як лінгвальні, так й екстралінгвальні фактори, які впливають на його породження та сприйняття, до певного типу ментальності, вербалізованої свідомості, певного виміру існування мови.

У цьому дослідженні виходимо з позицій, що дискурс є складним комунікативним явищем, яке включає як вже існуючі, так і потенційні усні, письмові та мультимодальні тексти разом із паралінгвальними та екстралінгвальними засобами комунікації в їхньому функціонуванні в процесі людської життєдіяльності та у зв'язку з екстралінгвальними чинниками, які впливають на їх творення, сприйняття та функціонування. Вибір саме цього визначення зумовлений тим, що саме таке трактування багатозначного терміну "дискурс" найкраще відповідає завданням, що стоять перед нами у процесі дослідження, оскільки включає як вже існуючі,

так і потенційні фрагменти дискурсу, а також враховує екстралінгвальні чинники, що впливають на його творення та сприйняття.

1.2 Типологія дискурсу

З огляду на це, що на сьогоднішній день існують різні думки щодо трактування терміна "дискурс", дослідники, виходячи кожен зі свого бачення, пропонують різноманітні варіанти типологізації дискурсу.

На думку І. С. Шевченко (2005), до провідних критеріїв виділення типів дискурсу належать ті, що пов'язані з категоріями дискурсу. Таким чином, типи дискурсу можуть бути розрізнені у термінах формальних, функціональних, змістовних критеріїв. Прагмалінгвістична модель дискурсу висуває на перший план ознаки способу чи каналу спілкування. За способом спілкування розрізняють інформативний і фасцинативний, змістовий і фатичний, серйозний і несерйозний тощо, за каналом спілкування – усний і письмовий, контактний і дистанційний, віртуальний і реальний типи дискурсу (Karasik, Gillespie, 2014). За умов різних загальних настанов, комунікативних принципів виокремлюються аргументативний, конфліктний та гармонійний типи дискурсу. За соціально-демографічними критеріями виділяються дитячий, підлітковий, чоловічий, жіночий, дискурс мешканців міста та села тощо. Ще одним підходом до класифікації дискурсу є класифікація, яку наводить О. О. Балабан (2010), виокремлюючи теле- і радіодискурси, газетний, театральний, кінодискурс, літературний дискурс, дискурс у сфері зв'язків з громадськістю, рекламний дискурс, політичний, релігійний (фідеїстичний) дискурси.

Китайський дослідник Ши Сюй (2017) вважає, що на статус дискурсу можуть претендувати лише національні дискурси, як-от англійський, український, китайський тощо. Інші ж виокремлюють три рівні дискурсу: національний, соціальний та особистий. Національний дискурс таким чином, розуміється як вербалізована мовленнєво-мисленнєва діяльність, що розуміється як сукупність процесу та результату, володіє як лінгвістичним,

так і екстралінгвістичним планами та яка здійснюється представниками певної лінгвокультурної спільноти рідною для цієї спільноти мовою. Дискурс соціальної сфери як поточна мовленнєва діяльність у певній галузі (наприклад, політичний, поетичний, науковий, рекламний, дипломатичний дискурс тощо). Дискурс мовної особистості – всі мовленнєві твори, створювані (вже створені, можуть бути створені) особою.

За ознакою каналу комунікації розрізняють вербальний, невербальний і комплексний (мультимодальний) дискурс. Вербальний дискурс – дискурс, який використовує вербальну знакову систему (усне мовлення, письмовий текст) як основний засіб свого функціонування. Невербальний дискурс – дискурс, який функціонує за допомогою інших знакових систем (іконічні знаки, міміка, жести тощо). Комплексний дискурс, що функціонує за допомогою взаємодії вербальної, аудіальної, візуальної та інших знакових систем.

На нашу думку, усі згадані підходи та методики класифікації, з одного боку, сприяють формуванню комплексного розуміння дискурсу як складного комунікативного явища, яке охоплює весь процес людської життєдіяльності, з іншого боку, стає зрозумілим, що, по-перше, жодна із запропонованих класифікацій не є всеохоплюючою, а також, що переважна більшість фактично існуючих дискурсів не може бути чітко віднесена лише до одного конкретного його типу. Так, якщо ми говоримо про національні дискурси як дискурси представників певної лінгвокультури, то, якщо у випадку з китайським, польським чи українським національними дискурсами ми в принципі можемо говорити про наявність єдиної лінгвокультури й єдиного національного дискурсу, то серед носіїв англійської, французької, іспанської та португальської мов є представники багатьох різних культур, тому доцільно говорити про додаткове виокремлення певних типів дискурсу за етнічною ознакою чи ознакою громадянства. Дискурс певної сфери суспільного життя може мати як монокультурний, так і кроскультурний вимір, а дискурс мовної особистості

також реалізується в межах певної лінгвокультури (або кількох) і стосується певних сфер суспільного життя. Поділ за каналом комунікації на сучасному етапі розвитку телекомунікаційних технологій втрачає актуальність для переважної більшості сфер людської діяльності: зараз мультимодальність і трансмедійність тією чи іншою мірою властиві практично будь-якому типу дискурсу.

Заслуговує на увагу типологія дискурсу, запропонована В. І. Карасиком (Karasik, Gillespie, 2014). Він пропонує два підходи й відповідно дві класифікації дискурсу. У соціолінгвістичній класифікації за основу береться ознака учасників комунікації. Відповідно, виділяється особистісно-орієнтований і статусно-орієнтований дискурси. Особистісно-орієнтований (персональний) дискурс у свою чергу поділяється на побутовий і буттєвий. Перший являє собою спілкування комунікантів, які, найчастіше, добре знають один одного, комунікативна ситуація є самоочевидною, більш актуальною є модальна, оціночна й емоційна кваліфікація предмета спілкування. Тому специфіка побутового дискурсу полягає в прагненні комунікантів максимально стисло викласти інформацію, вийшовши на особливий скорочений код спілкування, – те, що в тому ж таки побутовому дискурсі позначається виразом "розуміти один одного з півслова". Класичною формою існування побутового дискурсу є розмова друзів чи родичів. Буттєвий дискурс має на меті розкриття внутрішнього світу мовця, знаходження та переживання істотних смислів, тут мова йде не про очевидні речі, а про художнє чи філософське усвідомлення світу. Основними жанрами буттєвого дискурсу є філософські праці й літературні твори.

Статусно-орієнтований (інституційний) дискурс являє собою інституційне спілкування, тобто мовленнєву взаємодію представників соціальних груп чи інституцій як в межах однієї інституції, так і представника однієї соціальної групи або інституції з представником іншої. При цьому кожен із комунікантів реалізує в процесі спілкування свої

статусно-рольові можливості в межах відповідного соціального інституту та згідно з актуальними для свого статусу й ролі нормами та правилами. У межах (інституційного) дискурсу можливе виокремлення значної кількості "галузевих" дискурсів, які є специфічними для відповідної сфери суспільного життя, соціальної інституції (науковий, педагогічний, релігійний, політичний тощо). Інституційний дискурс являє собою особливий клішований різновид комунікації, учасники якої можуть не бути знайомі між собою, але мають спілкуватися згідно з нормами, що існують у відповідному соціумі. Будь-яке спілкування є багатовимірним, тому виділення окремих типів дискурсу характеризується певним ступенем умовності, інституційність дискурсу, тобто ступінь переваги інституційного над особистісним у спілкуванні має градуальний характер. З одного боку, абсолютне нівелювання особистісного на практиці навряд чи є можливим з точки зору психології, з другого боку, "існує межа, яку учасники спілкування інтуїтивно відчують, вихід за яку підриває основи тієї чи іншої суспільної інституції" (Карасик, 2002, 195). Крім того, у кожному інституційному дискурсі є ядро, яке являє собою спілкування базової для певного типу дискурсу пари комунікантів: (лікар – пацієнт у медичному, вчитель – учень у педагогічному), базові жанри спілкування (консультація у лікаря, урок).

Типологія дискурсу з прагмалінгвістичного погляду може будуватися на основі різних критеріїв, найважливішими з яких дослідник вважає заданість/ відкритість реакцій; серйозність/ несерйозність спілкування; кооперативність/ конфліктність комунікації; пріоритет змісту/ форми у спілкуванні. Заданість чи відкритість реакцій передбачає налаштованість комунікантів на заздалегідь визначену чи вільну реакцію на певну комунікативну дію. На основі цього критерію виділяють ритуальні й неритуальні типи дискурсу. Заданість реакцій характерна для ритуальних дискурсів (військовий, релігійний, педагогічний, значною мірою – дипломатичний), де спілкування чітко регламентується чинними правилами,

які детально визначають можливі сценарії поведінки учасників спілкування в типових комунікативних ситуаціях. Ступінь ритуальності завжди є відносною і неоднаковою в різних жанрах одного дискурсу (так, вербальна нота чи міжнародна угода характеризуються відносно високим рівнем ритуальності, клішованості, а неформальна бесіда дипломатів – нижчим).

Серйозність чи несерйозність спілкування є критерієм для розрізнення серйозного і гумористичного дискурсу. Для гумористичного дискурсу характерні намір комунікантів відійти від серйозної розмови, скорочення дистанції спілкування, критичне переосмислення звичних суспільних стереотипів та актуальних концептів у гумористичній формі. За ознакою кооперативності/ конфліктності комунікації розрізняють етикетний і агональний дискурси. Для першого характерним є прагнення комунікантів продемонструвати одне одному свої добрі наміри, зробити комунікацію максимально легкою та приємною. У другому випадку учасники спілкування цілеспрямовано "підвищують градус дискусії". За цією ознакою з лінгвопрагматичної точки зору відрізняється дипломатичний дискурс, нормою якого є максимально ввічлива поведінка та пошук компромісу в будь-якій ситуації, та близький до нього із соціолінгвістичних позицій політичний, який характеризується вищим рівнем конфліктності, де комуніканти найчастіше цілеспрямовано акцентують увагу на наявних протиріччях. Як етикетний, так й агональний дискурси можуть бути симетричними або асиметричними залежно від того, чи всі комуніканти дотримуються єдиної тональності спілкування, чи хтось відходить від неї, відповідно, порушуючи етикет чи відповідаючи на агресію сигналом примирення.

За ознакою пріоритету змісту чи форми спілкування розрізняють інформативний і фасцинативний дискурс. У першому випадку метою комунікації є передача та отримання певної фактичної інформації (наприклад, діловий, науковий, юридичний), у другому – емоції, які має викликати процес комунікації або сприйняття реципієнтом повідомлення

(наприклад, поетичний). В межах інформативного дискурсу можливим є розширення чи стиснення викладу, текст інформативного дискурсу може бути точно перекладений іншою мовою, але його комунікативна цінність знижується при повторному викладі. Натомість фасцинативний дискурс втрачає свої основні характеристики при анотуванні, переказі та перекладі, а його цінність зростає при повторному пред'явленні. Інакше кажучи, в інформативному дискурсі головним є факти, тобто "що сказано", а у фасцинативному – сам текст, слова, "як сказано".

Із зазначеного видно, що лінгвістичною наукою досі не розроблено загальноприйнятої та всеосяжної класифікації дискурсу. Це зумовлено, зокрема, тим що на сьогоднішній день немає й спільного бачення самого поняття "дискурс". Разом з тим, існуючі типології дозволяють класифікувати дискурс на основі різних підходів та критеріїв. Загалом, існуючі класифікації не суперечать, а доповнюють одна одну, висвітлюючи відмінності різнопланові відмінності дискурсу як комплексного комунікативного явища. Типологія дискурсу обирається дослідником залежно від потреб конкретного аналізу, оскільки у реальному спілкуванні типи й підтипи дискурсу здебільшого накладаються один на одного.

1.3. Виокремлення дипломатичного дискурсу як одного з видів інституційного дискурсу

Виділення дипломатичного дискурсу як окремого типу можливе на основі соціолінгвістичної класифікації дискурсу, яка за ознакою учасників комунікації поділяє всі дискурси на особистісно-орієнтовані (персональні) і статусно-орієнтовані (інституційні). Виокремлення того чи іншого типу інституційного дискурсу здійснюється на підставі ступеня розвитку відповідних соціальних інституцій на певному етапі розвитку соціуму. З позицій соціолінгвістики можливим є виокремлення стількох типів дискурсу, скільки можна виділити типізованих особистостей та обставин спілкування, Крім того, інституційний дискурс є історично мінливим:

можливість виділення того чи іншого типу інституційного дискурсу безпосередньо залежить від актуальності тієї чи іншої сфери суспільного життя на певному етапі розвитку суспільства: дискурси найчастіше виявляються шляхом виокремлення із суміжних дискурсів, розвиваються разом із відповідним соціальним явищем чи інституцією, а потім, із втратою актуальності інституцією, відповідний дискурс розчиняється у суміжних.

Ця позиція знаходить підтвердження в тому, що різні лінгвісти виділяють різні соціолінгвістичні типи дискурсу. Так, А. П. Загнітко (2008) виділяє педагогічний, політичний, науковий, критичний, етичний, юридичний та військовий дискурси. У П. О. Селігея (2007) знаходимо 16 типів дискурсу: науковий, міфологічний, технологічний, логіко-математичний, фантастичний, поетичний, політичний, теоретичний, легальний, моральний, релігійний, граматичний, космологічний, критичний, пропагандистський, метафізичний.

Виходячи з викладеного, припускаємо, що при характеристиці того чи іншого типу інституційного дискурсу доцільно говорити не про можливість чи неможливість його виділення, а про доцільність дослідження конкретного типу дискурсу з огляду на актуальність відповідного соціального явища / суспільної інституції для певного соціуму (чи для людства взагалі) у певний історичний період. На сьогодні до перелічених вище видається доцільним додати, зокрема, інтернет-дискурс (у межах якого часто додатково можна виокремити дискурс соціальних мереж) та екологічний дискурс. Крім темпорального, важливим для виокремлення актуальних різновидів інституційного дискурсу вбачається етнічний, культурний та територіальний чинники: надзвичайно актуальний для США дискурс расизму є менш актуальним для України чи Китаю, так у Китаї та в США менш актуальним, ніж в Україні, є воєнний дискурс, а для України значно меншою є актуальність дискурсу китайсько-американської торговельної війни.

Дипломатичний дискурс якраз є яскравим підтвердженням наведеної вище тези. Як зазначає дослідниця дипломатичного дискурсу О. В. Пономаренко (2011), ще донедавна значна частина вчених не виокремлювала дипломатичний дискурс вважаючи його частиною політичного. Останніми десятиліттями, з інтенсифікацією міжнародних контактів не лише на офіційному рівні, підвищенням суспільно-політичної значущості міжнародних відносин, зацікавленість і потреба у вивченні діяльності дипломатів дедалі частіше виявляється не лише у вузькопрофесійній площині, але й у лінгвістиці. Це спричинило активізацію досліджень у сфері мови та мовлення дипломатії та міжнародних відносин як в Україні, так і за кордоном. Н. Поліщук у своїй дисертації "Українська дипломатична лексика періоду УНР" аналізує наявну лексику, джерела формування й шляхи поповнення лексики тільки дипломатичних документів УНР і ЗУНР (Пономаренко, 2011). Доволі детальний опис мовних формул у текстах дипломатичної тематики сучасної української мови викладено в дисертації О. М. Мацько (2001). Автор вдається до досліджуваного явища як до "дипломатичного підстилю" офіційного-ділового стилю, "дипломатичного мовлення", "дипломатичного спілкування", "дипломатичного дискурсу", остаточно надавши перевагу першому визначенню. Натомість В. О. Соболев (2007), вивчаючи праці Пилипа Орлика та надаючи власне тлумачення поняттю "дискурс" у його історичному розвитку та в найширшому розумінні, вживає термін "дипломатичний дискурс". Цієї ж думки дотримується і Р. В. Поворознюк (2004), аналізуючи особливості перекладу протокольних промов як жанру дипломатичного дискурсу.

Необхідно зазначити, що сьогодні трактування різними дослідниками терміну "дипломатичний дискурс" не повністю збігаються. Значна частина дослідників погоджуються, що дипломатичний дискурс – це різновид інституційного дискурсу, який являє собою стійку систему статусно-рольових відносин, що склалися в комунікативному просторі соціального

інституту дипломатії і є полідискурсивним утворенням, у межах якого, залежно від ситуації та контексту, можуть взаємодіяти різні інституційні дискурси, зокрема політичний, медійний, економічний, юридичний, військовий, об'єднані спільною метою, яка полягає у регулюванні міжнародних відносин. О. В. Пономаренко (2014) розуміє дипломатичний дискурс як "комплексне комунікативне явище, яке має статус окремого виду дискурсу, що охоплює всю палітру мовленнєвих інтеракцій (актів) дипломатів, реалізується в усній і письмовій формі, регламентується жорсткими рамками як загальних (міжнародних), так й етноспецифічних правил, існуючих історичних традицій, риторико-стилістичних норм, а також має власні характерні риси". Н. Є. Кащин (2016), до чиєї сфери наукових інтересів входять різноманітні аспекти сучасного англomовного дипломатичного дискурсу, вважає, що «дипломатичний дискурс є окремим типом дискурсу, проте він інтегрує ознаки інших дискурсів і, запозичуючи в них ефективні засоби, формує власну систему характерних ознак». На думку дослідниці, з огляду на певні ознаки дипломатичний дискурс має багато спільного з юридичним дискурсом, зокрема, спільними ознаками є прескриптивність і термінологічність, а із суспільно-політичним дискурсом його поєднують аргументативність, політичні концепти та схожість комунікативної мети.

Існує також більш широке розуміння дипломатичного дискурсу, яке не обмежує його рамками соціальної інституції дипломатії. Натомість до дипломатичного дискурсу включається будь-яке (включно з особистісним) спілкування, при якому використовуються засоби дипломатичності. Таким чином, виокремлюється інституційний дипломатичний дискурс як вияв офіційного спілкування професійних дипломатів та персональний дипломатичний дискурс як міжособистісне спілкування із залученням комунікативних стратегій, характерних для дипломатії, які можна загалом описати поняттям "дипломатичність". При цьому вважається, що саме особистісний дипломатичний дискурс є первинним, і саме він став основою

для інституційного, коли виникла необхідність врегулювання відносин між державами на офіційному рівні і було сформовано інститут дипломатії. Певним чином ця ідея перегукується з думкою В. І. Карасика про те, що інституційний дискурс сформувався на основі особистісного (побутового), який є історично первинним. Водночас кооперативні дискурсивні стратегії, які безумовно максимально властиві дипломатії, в будь-якому разі не є її виключною прерогативою, їх застосування можливе в будь-якому з типів дискурсу, що виділяються із соціолінгвістичної точки зору. Видається, що таке трактування особистісного дипломатичного дискурсу наближає його до етикетного (кооперативного) дискурсу, який з підходів прагмалінгвістики протиставляється агональному (конфліктному).

До того ж, якщо ж говорити про китайськомовний дипломатичний дискурс, то сам термін 外交 "дипломатія", який складається з двох ієрогліфів-морфем 外 "зовнішній" і 交 "відносини, контакти", в китайській мові вживається виключно в прямому значенні міжнародних контактів, відтак китайські дослідники визначають дипломатичний дискурс саме як дискурс, що функціонує в межах дипломатії та міжнародних відносин як сфери людської діяльності. Наприклад, у Ян Мінсина знаходимо таке визначення цього терміну: "Дипломатичний дискурс є особливим видом мовного ресурсу та культурної м'якої сили, ключовим елементом формування міжнародної дискурсивної влади країни та важливим носієм зовнішньої політики, має сильні ідеологічні та міждисциплінарні атрибути" (杨明星, 2022). Очевидно, що китайські дискурсологи насамперед концентруються на функційних та прагматичних аспектах дипломатичного дискурсу як засобу досягнення дипломатами зовнішньополітичних цілей держави.

На сьогоднішній день в Україні найбільш активно розвиваються дослідження українськомовного та англомовного дипломатичного дискурсу. Так, Н. Є. Кащишин (2014, 2016), В. Б. Скрябіна (2018), Ю. В. Судус (2018)

досліджують різні аспекти сучасного англомовного дипломатичного дискурсу, особливості проявів тих чи інших дискурсивних категорій, специфіку функціонування окремих жанрів сучасного англомовного дипломатичного дискурсу та шляхи реалізації дискурсивних стратегій.

Дослідження китайськомовного дипломатичного дискурсу найактивніше розвиваються у Китаї, пострадянському просторі, а також країнах Заходу. При Чженчжоуському університеті функціонує Китайська академія досліджень дипломатичного дискурсу, яка спеціалізується на аналізі дипломатичних документів різних жанрів та промов китайських високопосадовців з міжнародної тематики. Серед українських китаєзнавців дотичну до дипломатичного дискурсу проблематику досліджують В. О. Кіктенко (2018), В. Б. Урусов (2019), Є. В. Гобова (2020), Н. А. Кірнцова (2018).

Проаналізувавши запропоновані іншими дослідниками варіанти трактування терміну "дипломатичний дискурс", а також з огляду на постійно зростаючий рівень публічності дипломатії, пропонуємо таке визначення терміну "дипломатичний дискурс": Дипломатичний дискурс – це комплексне комунікативне явище, що має статус окремого типу інституційного дискурсу, функціонує в межах таких соціальних інституцій як дипломатія, зовнішня політика, міжнародні відносини, але не обмежується лише сферою офіційного спілкування фахових дипломатів, а включає й такі дискурсивні жанри як публічні виступи вищих посадових осіб держав та міжнародних організацій, повідомлення та статті у ЗМІ з тематики міжнародних відносин, а також повідомлення, заяви та коментарі на сторінках у соціальних мережах органів державної влади, міжнародних організацій, дипломатичних представництв, посадових осіб та представників експертного середовища і реалізується в усній і письмовій формах, регламентується жорсткими рамками як загальних (міжнародних), так й етноспецифічних правил, існуючих історичних традицій, риторико-стилістичних норм, а також має власні характерні риси.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. В основу сучасних досліджень дискурсу покладено розмаїття теоретичних та методологічних підходів, які відображають концептуальність цього терміну для досліджень лінгвопсихоментальної діяльності людини. Поняття дискурсу включає в себе широкий спектр як лінгвальних, так й екстралінгвальних властивостей і характеристик, що дозволяють розглядати його як продукт мовленнєвої діяльності з притаманною йому смисловою однорідністю, актуальністю, прив'язаністю до певного контексту, жанровою та ідеологічною належністю, співвіднесеністю з певними етнічними й соціальними групами та певним історичним періодом. Незважаючи на різноманітність підходів учених до дефініції поняття «дискурс», вони не є взаємовиключними, а швидше доповнюють одне одного, розглядаючи явище з різних ракурсів. У цьому дослідженні виходимо з позицій, що дискурс є складним комунікативним явищем, яке включає як вже існуючі, так і потенційні усні, письмові та мультимодальні тексти разом із паралінгвальними та екстралінгвальними засобами комунікації в їхньому функціонуванні в процесі людської життєдіяльності та у зв'язку з екстралінгвальними чинниками, які впливають на їх творення, сприйняття та функціонування.
2. Лінгвістичною наукою на сьогодні не розроблено загальноприйнятої та всеосяжної класифікації дискурсу. Існуючі типології дозволяють класифікувати дискурс на основі різних підходів та критеріїв. Загалом, існуючі класифікації не суперечать, а доповнюють одна одну, висвітлюючи відмінності різнопланові

відмінності дискурсу як комплексного комунікативного явища. Типологія дискурсу обирається дослідником залежно від потреб конкретного аналізу, оскільки у реальному спілкуванні типи й підтипи дискурсу здебільшого накладаються один на одного.

3. Виділення дипломатичного дискурсу як окремого типу можливе на основі соціолінгвістичної класифікації дискурсу, яка за ознакою учасників комунікації поділяє всі дискурси на особистісно-орієнтовані (персональні) і статусно-орієнтовані (інституційні). Виокремлення певного типу інституційного дискурсу здійснюється на підставі ступеня розвитку відповідних соціальних інституцій на певному етапі розвитку соціуму.
4. З огляду на постійно зростаючий рівень публічності дипломатії, пропонуємо таке визначення терміну "дипломатичний дискурс": Дипломатичний дискурс – це комплексне комунікативне явище, що має статус окремого типу інституційного дискурсу, функціонує в межах таких соціальних інституцій як дипломатія, зовнішня політика, міжнародні відносини, але не обмежується лише сферою офіційного спілкування фахових дипломатів, а включає й такі дискурсивні жанри як публічні виступи вищих посадових осіб держав та міжнародних організацій, повідомлення та статті у ЗМІ з тематики міжнародних відносин, а також повідомлення, заяви та коментарі на сторінках у соціальних мережах органів державної влади, міжнародних організацій, дипломатичних представництв, посадових осіб та представників експертного середовища і реалізується в усній і письмовій формах, регламентується жорсткими рамками як загальних (міжнародних), так й етноспецифічних правил, існуючих історичних традицій, риторико-стилістичних норм, а також має власні характерні риси.

РОЗДІЛ II. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОГО ДИСКУРСУ

2.1. Методологічні підходи й напрями аналізу дискурсу в сучасній лінгвістиці

З огляду на зацікавленість проблематикою дослідження дискурсу з боку цілої низки гуманітарних наук, зокрема й різних напрямів лінгвістики, на сучасному етапі розвитку дискурсивних студій існує значна кількість підходів, у межах яких застосовуються як суто лінгвістичні методи дослідження, так і методики аналізу цього складного комунікативного явища, які охоплюють різні галузі знань. Найчастіше для визначення цієї сукупності підходів та методик застосовують термін "дискурс-аналіз" або "аналіз дискурсу".

Аналіз дискурсу являє собою міждисциплінарну галузь знань, що перебуває на стику лінгвістики, філософії, соціології, психології, етнографії, семіотики, теорії штучного інтелекту, літературознавства. Таким чином хоча дискурс-аналіз здійснюється з різних позицій, усі дослідження дискурсу характеризується спільним баченням таких аспектів: статична модель мови є занадто спрощеною та не відповідає її природі; динамічна модель мови має базуватися на комунікації як спільній діяльності людей, спрямованій на вираження своїх думок та емоцій, обмін думками та інформацією та здійснення впливу на партнерів по спілкуванню; спілкування здійснюється в комунікативних ситуаціях, які розглядаються у соціокультурному контексті; центральну роль у комунікативній ситуації відіграють суб'єкти комунікації, тобто люди, а не засоби спілкування; комунікація включає докомунікативну та посткомунікативну стадії; текст (незалежно від формату: усний, письмовий чи мультимодальний) як продукт комунікації має низку вимірів, з яких надзвичайно важливими є породження та інтерпретація тексту.

З позицій мовного матеріалу, лексико-граматичної структури тексту, можна аналізувати дискурс з погляду повноти, правильності, логічності висловлювань, які складають досліджуваний текст. При такому іманентно лінгвістичному підході виходять із концепції "правильно побудованого дискурсу" як ідеального типу і розглядають конкретний фрагмент дискурсу з позиції наявності та характеристики відхилень від цього ідеального типу. При цьому частина дослідників, наприклад І. Р. Гальперін (1981), зразком правильно побудованого тексту вважають письмовий літературний текст, а усне мовлення з його відхиленнями від норм письмового тексту розглядається як марковане явище. Інші дослідники вважають, що усне та письмове мовлення мають рівний статус. Відповідно, існує ідеальний, правильно збудований текстотип письмового мовлення, а, в конкретних текстах можливі відхилення від нього, також є й ідеальний текстотип усного мовлення, відхилення від якого можуть мати місце та підлягають характеристиці при дослідженні усних текстів.

З позицій лінгвофілософії дискурс – це конкретизація мовлення у різних модусах людського існування, тому доцільним вбачається виокремлення ділового (утилітарного) та ігрового реєстрів дискурсу. Діловий дискурс є втіленням людської мовленнєвої діяльності, пов'язаної з реалізацією практичних прагматичних цілей у реальному житті. Ігровий дискурс являє собою простір творчого породження та сприйняття художніх творів, мовленнєву гру, в якій здійснюється вивільнення мовця від існуючих стереотипів поведінки.

Крім структурних характеристик дискурс має тонально-жанровий вимір. Під тональністю маються на увазі такі параметри, як серйозність / несерйозність, довільність / ритуальність; компромісність / конфліктність; пряме / завуальоване вираження інтенцій; інформативність / фатичність. Звичайно, зазначені характеристики притаманні будь-якому дискурсу лише певною мірою: наприклад, дипломатичні переговори безумовно є серйозним ритуалізованим жанром дипломатичного дискурсу. Проте навіть

у них, особливо якщо учасники заходу добре знають один одного, можуть мати місце жарти; ступінь ритуальності також різниться залежно від тематики переговорів, статусу учасників та контексту (актуальний стан відносин між країнами та загальна міжнародна ситуація, рівень розбіжності позицій сторін, ступінь важливості питання для кожної з сторін, історія особистих контактів учасників переговорів тощо). Не зважаючи на те, що дипломатичний дискурс загалом характеризується спрямованістю на пошук компромісу, під час практичної реалізації, особливо в рамках закритих переговорів, представники сторін (особливо це характерно для держав, які мають значний вплив на міжнародній арені, зокрема й КНР) нерідко застосовують конфліктні дискурсивні стратегії. Знову ж таки, хоча для дипломатичного дискурсу, у порівнянні, наприклад з діловим та юридичним, більш характерним є непряме вираження інтенцій, це не виключає прямого викладу своєї позиції, іноді у доволі жорсткій формі. Фатичність у випадку дипломатичних переговорів тісно пов'язана з ритуальністю та знаходить вияв у особливих формах привітання та звертання, черговості висловлювань тощо.

Якщо говорити про різновиди інституційного дискурсу, який в межах соціолінгвістичного підходу до дослідження дискурсу протиставляється особистісному, то для визначення самого різновиду дискурсу, на думку В. І. Карасика, важливими є такі чинники як статусно-рольові характеристики учасників комунікації (наприклад, пара вчитель – учень у педагогічному дискурсі), мета спілкування (передача знань та соціалізація) і прототипне місце спілкування (клас, аудиторія). Звичайно, що у процесі практичної реалізації інституційного дискурсу неможливе повне нівелювання особистісного чинника, отже інституційність у різних жанрах, і навіть у різних текстах одного жанру того самого типу інституційного дискурсу має різну міру вираження (Карасик, 2002). Ядром інституційного є комунікація базової пари учасників (наприклад, пара вчитель – учень у педагогічному дискурсі, лікар – пацієнт у медичному, командир –

військовослужбовець у військовому). Забігаючи наперед зазначимо, що у дипломатичному дискурсі специфікою базової пари буде рівність статусу учасників – дипломатів які представляють різні держави.

Інституційний дискурс будується за певним шаблоном, проте ступінь трафаретності різних типів та жанрів є різною: в процесі практичної реалізації комуніканти нерідко порушують прототипний порядок дискурсу. Р. Водак у своєму дослідженні медичного дискурсу (1997) наводить таку стандартну схему комунікативних дій у межах такої комунікативної події як прийом лікарем пацієнта:

- 1) пацієнт запрошується до кабінету лікаря;
- 2) пацієнт роздягається та лягає на кушетку;
- 3) один з лікарів оглядає пацієнта;
- 4) пацієнт одягається;
- 5) лікар, який провів огляд, робить відповідні записи / диктує інформацію про результат огляду іншому медичному працівнику;
- 6) запрошується наступний пацієнт.

Фактично ж зазначена схема не завжди реалізується на практиці в незмінному вигляді: лікаря може відволікти телефонний дзвінок чи інший відвідувач, огляд пацієнта необхідний не в усіх випадках та може мати різний спосіб реалізації залежно від фаху лікаря та стану пацієнта тощо.

Різні типи інституційного дискурсу, а також окремі дискурсивні жанри характеризуються різним рівнем ритуалізованості, тобто того, наскільки суворо учасники комунікації дотримуються прототипної схеми розгортання дискурсу. Наприклад, згаданий вище медичний дискурс характеризується доволі низьким ступенем ритуалізованості, а релігійний – високим. Якщо говорити про дипломатичний дискурс, то, наприклад, офіційна церемонія вручення послом вірчих грамот главі держави перебування є одним з найбільш формалізованих та ритуалізованих форматів дипломатичної комунікації, де всі дії учасників (включаючи одяг, форми звертання, зміст реплік, навіть рухи, жести та міміка) чітко визначені,

а відхід від них неодмінно буде сприйнятий як образа чи демарш. Водночас неформальна зустріч дипломата посольства з представником зовнішньополітичного відомства країни перебування, наприклад, спільний обід у ресторані, має мінімум обмежень: нерідко під час таких заходів навіть спеціально не обговорюють поточних робочих питань, використовуючи їх для зміцнення контактів та оцінки потенційних можливостей подальшої взаємодії.

Зростання ритуалізованості того чи іншого дискурсивного жанру чи навіть типу дискурсу нерідко пов'язане із втратою ним початкового практичного сенсу, переходом його у просто формальний ритуал. Наприклад, якщо говорити про таку дискурсивну подію як церемонія вручення вірчих грамот, то на момент появи цього жанру дипломатичні відносини часто дійсно обмежувалися контактами глави держави перебування з іноземними послами, які у вірчих грамотах передавали послання від глави своєї держави – взаємні візити глав держав та їхні безпосередні контакти тоді не були поширеною практикою з об'єктивних причин. На сучасному ж етапі процедура вручення вірчих грамот найімовірніше є даниною традиції і не має такого практичного значення для розвитку двосторонніх відносин: наприклад, у Китаї вручення вірчих грамот найчастіше є єдиною за каденцію закордонного посла подією, де він має змогу безпосередньо особисто спілкуватися з головою КНР, натомість самі глави держав, особливо останнім часом, можуть регулярно спілкуватися як особисто, так і у форматі телефонних розмов та відеоконференцій. Так само, якщо говорити про релігійний дискурс, то первинний сенс та зміст значної кількості його жанрів нерідко не повністю відомий значній частині його учасників, тому зростає цінність самих ритуальних дій, їхній естетичний компонент.

Американським дослідником І. Гоффманом (1972) розроблено категорійний апарат для характеристики особистості як учасника соціальної дії:

- 1) благо (good) – бажані об'єкт чи стан;
- 2) домагання (claim) – право на володіння, контроль, використання та розпорядження благом;
- 3) претендент (claimant) – особа, яка заявляє про свої права на благо;
- 4) перешкода (impediment) – дії, засоби чи чинники, що ставлять домагання під загрозу;
- 5) контр-претендент (counter-claimant) – особа, від якої йде загроза домаганням на благо;
- 6) агенти (agents) – особи, які відіграють ролі претендента та контр-претендента щодо домагань;
- 7) фіксовані, ситуативні та егоцентричні локації індивідуума (наприклад, оселя, лавка, на якій сидить людина та гаманець у його кишені відповідно);
- 8) ритуальні умовні дії, які підтримують та виправляють зусилля індивіда, спрямованні на отримання блага (supportive and remedial interchanges);
- 9) знаки пов'язаності (tie-signs) – належність індивіда до певних груп / спільнот та зв'язок з іншими індивідами через соціальні відносини.

Для аналізу дискурсу важливі комунікативні дії, якими комунікант намагається реалізувати свої прагнення отримати певне благо чи відвести загрозу від свого права на це благо. Наприклад, особа, яка здійснила дію, що підлягає засудженню, намагається пояснити свої дії та обирає з таких варіантів пояснення: 1) стверджує, що не вчиняв дій, які йому приписують; 2) доводить, що реальні обставини дій значно відрізняються від того, у чому його звинувачують; 3) говорить, що не знав про можливі негативні наслідки свого вчинку; 4) визнає провину, але посилається на нездоланні обставини; 5) погоджується зі звинуваченням та зізнається, що не замислювався про наслідки. Дослідник зводить названі способи пояснення до трьох моделей поведінки: повного розкриття усіх обставин проступку, часткового зменшення своєї провини та заздальгідь заготовленому виправданню. У такому разі мовленнєва дія вибачення являє собою «складне соціально-драматургічне утворення», головний учасник якого немов розділяється на

дві частини: того, хто є винним у скоєнні проступку та того, хто засуджує цей проступок, визнаючи чинні правила поведінки. У найбільш повній формі, на думку І. Гоффмана, вибачення включає 5 елементів: 1) висловлення незручності та засмучення; 2) розуміння належної у даній ситуації поведінки і сприйняття покарання; 3) вербально виражене самозасудження; 4) обіцянка правильно поводити себе у майбутньому; 5) демонстрація каяття і прагнення спокутувати свою провину. (Goffman 1972, 144). Важливе місце у концепції І. Гоффмана належить поняттю "keying" (переключення), що розуміється як серія умовних перекодувань певної діяльності, яка у початковому сценарії має один сенс, але набуває іншого сенсу в розумінні комунікантів. Як приклад таких переключень дослідник наводить ігри, змагання, церемонії, зміни в оформленні дій та зміни у мотивації дій. (Goffman, 1974, 43).

На думку В. І. Карасика, при дослідженні інституційного дискурсу доцільно виходити з позиції первинності побутового дискурсу відносно інституційного, який є формою переосмислення побутової форми комунікації. (Карасик, 2002, 197). Перехід від побутового до інституційного дискурсу пов'язаний з трансформацією скороченого коду спілкування, характерного для побутового дискурсу, в розширений код, притаманний інституційному. Це пов'язано з тим, що в умовах побутової комунікації учасники спілкування найчастіше добре знають і один одного, і предмет спілкування, достатнім є передати ключову інформацію у максимально стислому вигляді, тому комунікація здійснюється за допомогою скороченого коду, який має високий ступінь контекстної залежності. Виходячи за рамки побутового спілкування при взаємодії з незнайомими людьми, комунікант вимушений надавати їм розширену фонову інформацію. Рішення, яку саме інформацію надавати, мовець приймає з огляду на своє уявлення про обізнаність адресата щодо предмету комунікації, відтворюючи таким чином розширений код спілкування. (Bernstein, 1979).

Сутність прагмалінгвістичного підходу у дискурсивних дослідженнях полягає у висвітленні способу спілкування у найширшому сенсі. Р. Ходж і Г. Кресс (1988) розробили категорійний апарат для дослідження соціального виміру комунікації. Вони вводять поняття логономічних систем, під якими розуміють системи правил, які фіксують інформацію про умови вироблення та отримання повідомлень у процесі соціальної комунікації, тобто хто, яким чином та за яких обставин їх виробляє, передає та отримує. Логономічні системи визначають жанрову специфіку дискурсу й найбільше втілюються саме в інституційних типах дискурсу, підкреслюючи соціальну значущість широкого кола взаємопов'язаних явищ, включаючи мовлення, одяг, їжу, житло, спосіб життя тощо. При цьому соціальними маркерами можуть бути будь-які переосмислені предмети чи явища. Знання ключів переосмислення є показником належності особи до певної соціальної інституції.

В. І. Карасик (2013) розвиває лінгвістичний аспект цієї ідеї, вводячи поняття "дискурсивних емблем" – вербальних знаків ідентифікації комунікантів та контексту спілкування, які можуть вказувати на особисті (стать, вік), соціальні (рівень освіти, професія, соціальний статус), психологічні (характер та настрої), лінгвокультурні, світоглядні (релігія, ідеологія) характеристики учасників комунікації, а також на просторовий та темпоральний вимір комунікації та на жанр дискурсу. Дослідник виокремлює такі критерії класифікації цих емблем, як сфера комунікації, тональність і референтна віднесеність та розрізняє знаки статусної, локальної, історичної, ідеологічної ідентифікації. Як приклад дискурсивних емблем можна наводити типові мовленнєві формули, які вживаються представниками тих чи інших професій: "На що скаржетесь?" – лікар; "Слухаюсь!" – військовий тощо. При цьому дискурсивні емблеми не завжди є очевидними для переважної більшості реципієнтів, значення деяких із них є зрозумілим лише вузькому колу фахівців. Переважна більшість дискурсивних емблем є такими лише в межах певної лінгвокультури й

потребують додаткових пояснень для розуміння представниками інших лінгвокультур..

Важливим з погляду аналізу механізмів комунікації в межах інституційного дискурсу є поняття реєстру яке М. Халлідей і Р. Хасан (1976) визначають як сукупність лінгвістичних особливостей, що співвідносяться з конфігурацією ситуації спілкування та визначаються трьома вимірами, тобто параметрами: "сферою, галуззю, полем, доменом" (field), модусом, каналом, засобами (mode) і тоном, настроєм, стилем (tenor). Під сферою мається на увазі конкретна комунікативна ситуація функціонування тексту в сукупності з цілеспрямованою діяльністю комунікантів, тобто відносини "суб'єкт – ситуація". Це означає, що сфера в обов'язковому порядку передбачає наявність певної тематики комунікації у кожній конкретній ситуації. Зокрема, для дипломатичного дискурсу це може бути двостороння чи багатостороння зустріч представників держав, укладання міжнародної угоди, обговорення певного кола питань двосторонньої взаємодії, візит глави держави чи уряду тощо. Під модусом розуміється спосіб функціонування тексту в контексті ситуації, при цьому йдеться як безпосередньо про спосіб реалізації (усний, письмовий, мультимодальний; підготовлений чи імпровізований), так і про його жанрову специфіку. Тон співвідноситься з типом статусно-рольових відносин між комунікантами – постійних (батьки – діти) чи тимчасових (учитель – учень), формальних (колеги) чи неформальних (друзі), мірою їх зануреності у мовленнєву ситуацію (безпосередній учасник чи сторонній споглядач). Саме тон значною мірою впливає на вибір мовцями мовних засобів (а часто – і модусу) в конкретній комунікативній ситуації. Наприклад, якщо дипломат збудував довірливі стосунки зі своїми візаві у країні перебування, він може для з'ясування позиції уряду цієї країни з певного питання провести з дипломатами країни перебування неформальну бесіду (особисто чи з використанням засобів дистанційної комунікації) чи навіть надіслати повідомлення у месенджері, що значно зекономить час та

зусилля та може дозволити отримати максимально можливий обсяг інформації, якщо ж у нього немає особистих контактів – буде вимушений обмежитися надсиланням офіційного звернення (на яке інша сторона може й не надати вичерпної відповіді по суті питання) та використанням відкритої інформації.

2.2. Методика соціолінгвістичного аналізу інституційного дискурсу.

Соціолінгвістичний аналіз інституційного дискурсу можливий за умови виокремлення певного типу інституційного дискурсу, яке здійснюється виходячи з актуальності сфери діяльності та/або соціальної інституції для певного суспільства (країни, групи країн, регіону, лінгвокультурного простору), таких як освіта, наука, медицина, релігія, політика, економіка, юриспруденція, міжнародні відносини тощо. Соціолінгвістичний аналіз інституційного дискурсу передбачає розкриття особливостей таких аспектів дискурсу:

- 1) учасники. Визначається ключова пара учасників за схемою «агент-клієнт». Агентами є представники відповідних соціальних інституцій, яким належить ключова роль у комунікації у межах інституційного дискурсу: вчитель у педагогічному дискурсі, лікар у медичному, священник у релігійному. Клієнтами є представники широких верств суспільства, які звертаються до відповідних інституцій. Комунікація ключової пари учасників є ядром інституційного дискурсу. Здійснюється аналіз семантико-стилістичних парадигм слів, що вживаються для позначення учасників дискурсу у певній мові та форм звертання до них;
- 2) хронотоп, тобто типове місце і час, де відбувається спілкування ключової пари учасників інституційного дискурсу. Так, для педагогічного дискурсу типовим місцем буде школа або ВНЗ, а час – урок у школі або лекція чи семінар в університеті, для релігійного – будівля храму та час релігійної проповіді, для медичного – кабінет лікаря та години прийому. На відміну

від згаданих типів дискурсу, де хронотоп задалегідь визначений агентом дискурсу, у випадку дипломатичного дискурсу час та місце дискурсивної події обирається за домовленістю сторін (наприклад, резиденція глави держави, будівля МЗС чи дипломатичної установи). Хронотоп має важливе значення в дипломатичному дискурсі: процес та результат узгодження часу та місця зустрічі де-факто сам по собі вже є частиною невербального коду дипломатичної комунікації;

- 3) мета, тобто основні цілі комунікації, які переслідують учасники дискурсу в процесі комунікації. Так, для педагогічного дискурсу це навчання та виховання, для наукового – з'ясування істини. Нерідко при описі цілей учасників інституційного дискурсу, зосереджуються насамперед на головній меті, яку переслідують агенти дискурсу. Вбачається доцільним окремо розглядати цілі кожного з учасників, адже вони не завжди збігаються. У дипломатичному дискурсі мета в усіх учасників збігається з метою дипломатії як сфери діяльності: захист національних інтересів своєї держави шляхом взаємодії з представниками інших учасників міжнародних відносин мирними та законними засобами (захист національних інтересів немирними засобами та з порушенням законодавства виходить за межі офіційної дипломатії, хоча теж може бути предметом обговорення у межах дипломатичного дискурсу).
- 4) Цінності учасників інституційного дискурсу безпосередньо корелюються з його цілями. Наприклад, головною цінністю для учасників медичного дискурсу є здоров'я, політичного – влада. Для учасників дипломатичного дискурсу важливими цінностями є мир, консенсус, співпраця. Водночас, для дипломатичних дискурсів різних держав на різних історичних етапах на перший план виходять ті цінності, які відображають зовнішньополітичні цілі кожної держави;
- 5) стратегії інституційного дискурсу визначаються його цілями, вибір та реалізація стратегій залежить від дискурсивного жанру. Релігійному дискурсу властиві молитовна, сповідальна, роз'яснююча, закликаюча,

обрядова стратегія, педагогічному – пояснююча, оцінююча, контролююча, сприяюча, організуюча. Дискурсивні стратегії обираються учасниками дискурсу залежно від типу та жанру дискурсу, комунікативної ситуації. Вибір лінгвальних, паралінгвальних та екстралінгвальних засобів реалізації стратегій впливають також етнічні, соціальні та індивідуальні особливості комунікантів.

- б) жанри інституційного дискурсу зазвичай виділяються виходячи з існуючих на практиці типів текстів і дискурсивних подій, найбільш характерних для певного інституційного дискурсу. Так, найхарактернішими жанрами педагогічного дискурсу є урок, лекція, іспит, для релігійного – молитва, проповідь, для політичного – промова, стаття, програма (партії чи кандидата на посаду), для наукового – дисертація, монографія, стаття, виступ. Як бачимо, жанри можна умовно поділити на усні й письмові. Серед характерних жанрів дипломатичного дискурсу можна назвати міжнародну угоду, вербальну ноту, дипломатичну промову. Варто зазначити, що більшість жанрів не належать виключно одному типу дискурсу: якщо ми можемо говорити про вербальну ноту як про специфічний жанр саме дипломатичного дискурсу, то жанр промови характерний також для наукового, політичного та інших типів інституційного дискурсу.
- 7) прецедентні тексти, тобто тексти, добре відомі більшості представників певної лінгвокультури, мають для них велике значення й часто ними згадуються у процесі комунікації. Це можуть бути твори художньої літератури, тексти документів, сталі вирази, відомі цитати. Для інституційного дискурсу, такими є тексти, добре відомі учасникам того чи іншого типу інституційного дискурсу, наприклад, клятва Гіппократа для медичного дискурсу. У дипломатичному дискурсі прецедентним текстом можна вважати, наприклад, Віденську конвенцію про дипломатичні зносини – документ, на основі якого в сучасному світі будуються міжнародні взаємини.

- 8) дискурсивні формули – специфічні вирази, характерні саме для цього типу дискурсу. Фактично, найчастіше саме наявність таких виразів є чинником, на основі якого конкретний текст відносять до відповідного типу дискурсу та/ або дискурсивного жанру. Наприклад, використання звороту "Посольство ...висловлює свою повагу ... та має честь повідомити про таке: ..." не лише вказує на дипломатичний дискурс, а й на жанр вербальної ноти.

2.3. Методики дискурсивних досліджень Т. Ван Дейка

Одним із провідних діячів у сфері дискурсивних досліджень є Т. Ван Дейк. Розроблені ним підходи та методи дозволяють здійснювати комплексні дослідження творення (породження) та сприйняття різних типів та жанрів дискурсу, охоплюючи як структурні, так і змістові його аспекти. В основі його досліджень закладено ідею когнітивних механізмів обробки дискурсу, який розуміється дослідником як складне комунікативне явище, що охоплює текст та екстралінгвальні фактори, необхідні для максимально повного розуміння тексту: знання учасників дискурсу про дійсність, їхні думки, установки, позиції, цілі. Метою прагматичної теорії мови є встановлення зв'язку між висловленнями, а отже, граматиною та різного роду взаємодіями, ще ширше – соціальними науками. Реальна комунікація, яка відбувається насамперед за допомогою лінгвальних засобів, безумовно містить знання, думки та цілі її учасників, причому соціальні умови, зокрема, статусно-рольові відносини та норми ввічливості, які зумовлюють формування прагматичних правил комунікації, є когнітивно зумовленими, тобто вони релевантні лише за умови, що учасники дискурсу знають про них, здатні їх використовувати та інтерпретувати.

Прагматична теорія формулює правила прагматичної інтерпретації, які приписують, з урахуванням особливостей структури прагматичного контексту, кожному висловленню відповідну ілокутивну силу чи статус певного мовленнєвого акту. Для ідентифікації мовленнєвих актів

реципієнти використовують інформацію, яку отримують як безпосередньо з висловлення, а саме з семантики вжитих лексичних одиниць, граматики (насамперед – синтаксису), паралінгвістичних особливостей – темп мовлення, гучність, логічний наголос, інтонація, жести, міміка тощо), так і з комунікативної ситуації безпосередньо (місце й час комунікації, присутність/ відсутність тих чи інших людей чи об'єктів), а також зі своїх знань, думок, уявлень про комунікативну ситуацію (мовця та його соціально-психологічні характеристики, попередню історію комунікації, подібні комунікативні ситуації, загальні знання про прагматичні правила комунікації та взаємодії, загальні знання про зовнішній світ у вигляді фреймів).

Перш ніж учасники комунікації зможуть залучити до аналізу отримуваної при комунікації інформації свої загальні знання, їм необхідно проаналізувати прагматичний контекст, у якому було здійснено певний мовленнєвий акт. При цьому для визначення ілокутивних характеристик висловлення важливими є не всі, а лише так звані тематизовані характеристики ситуації. Наприклад, при розмові двох друзів у неофіційній ситуації форма одягу кожного з них не матиме важливого значення для розуміння змісту їхніх висловлень (хоча і може дати про характеристики самої ситуації та її учасників), а під час офіційної зустрічі глав держав – може нести відповідні сигнали, не завжди очевидні для широкого загалу, але зрозумілі для фахівців. Аналіз прагматичного контексту є необхідною, але зазвичай недостатньою передумовою прагматичного розуміння висловлення. Учасники комунікації найчастіше можуть з тією чи іншою імовірністю передбачати можливі подальші мовленнєві акти, але остаточне визначення характеру мовленнєвого акту все ж таки відбувається після його розуміння та співвіднесення отриманої текстової інформації з інформацією, отриманою під час аналізу прагматичного контексту. Припускаємо, що зазначене більшою мірою характеризує менш ритуалізовані типи та жанри дискурсу, де можливою є як значна варіативність послідовностей

мовленнєвих актів, так і значна залежність від контексту можливих варіантів інтерпретацій висловлень.

Схема прагматичного розуміння відбиває вихідний контекст комунікації, тобто певний стан справ, який змінюється при здійсненні мовленнєвого акту. Вихідний контекст комунікативної ситуації, містить такі види інформації: інформацію загального характеру (пам'ять, фрейми); кінцевий інформаційний стан, який фіксує події та мовленнєві акти, які безпосередньо передують цьому акту; інформацію про всі попередні взаємодії у межах цієї комунікативної ситуації. Наприклад, розпочинаючи черговий етап дипломатичних переговорів, представники кожної із сторін-учасників мають у пам'яті інформацію у вигляді фреймів про дипломатичні переговори як такі, про кожну із сторін переговорів, про цілі, інтереси та позиції кожної із сторін, про кожного з учасників. Їм відома ситуація, яка передувала початку переговорів і яку, найчастіше, сторони чи одна із сторін, хочуть змінити на вигіднішу для себе. Також вони пам'ятають (і мають відповідні документальні підтвердження цього), як відбувався та чим завершився попередній етап перемовин. Таким чином прагматичні контексти є ієрархічно структурованими. Ця ієрархія може бути визначена у термінах соціальних структур, оскільки мовленнєві акти є складником соціальної взаємодії. Тобто, щоб визначити прийнятність певного мовленнєвого акту в конкретній ситуації, насамперед необхідно розуміти найзагальніші властивості соціальних умов комунікації, а вже потім звертати увагу на специфічні деталі конкретної ситуації, наприклад, на особисті особливості учасників комунікації.

Аналіз соціального контексту пропонується починати з загального соціального контексту, який може бути описаний у таких дихотоміях: особисте-суспільне та інституційне (формальне) – неформальне. Наприклад, спілкування двох друзів на особисті теми є особистою неформальною ситуацією; відвідання ресторану чи поїздка в поїзді – неформальне суспільне спілкування; існує спілкування у межах приватних інституцій

(наприклад, сімейні ритуали), а також громадських інституцій – те, що відноситься до сфери інституційного дискурсу. Соціальні контексти можуть бути піддані більш деталізованому аналізу в термінах таких категорій: позиції учасників (наприклад, ролі, статуси); властивості учасників (стать, вік тощо); відносини між учасниками (наприклад, керівник-підлеглий), функції учасників (наприклад, батько, син, учитель, учень, лікар, пацієнт тощо). Зазначені характеристики соціальних контекстів та учасників комунікації пов'язані між собою та задають можливі дії учасників соціальної взаємодії у тих чи тих ситуаціях. Також для аналізу соціального контексту має значення наявність у суб'єкта аналізу знань певної сукупності конвенційних норм (правил, законів, принципів, цінностей), що визначають, які дії асоціюються з конкретними позиціями, функціями тощо. У контексті аналізу дипломатичного дискурсу важливо враховувати етнокультурні відмінності представників різних країн: не зважаючи на те, що дипломатичний дискурс має виражену тенденцію до деакцентуації етнічної, расової, релігійної, ідеологічної та іншої специфіки й уніфікації лінгвальних засобів вираження, дипломатичні традиції різних держав мають свої особливі риси, які доцільно враховувати для уникнення комунікативних помилок, які можуть завадити належній розбудові відносин із партнером і, як наслідок, завадити належній реалізації власних зовнішньополітичних цілей. Наприклад, для китайської дипломатії прямий і детальний виклад власної позиції з певного специфічного питання не є найпоширенішою практикою і застосування такого способу комунікації є свідченням значного занепокоєння китайської сторони з приводу певної проблеми та/або значних розбіжностей з позицією інших сторін переговорів.

Остаточне сприйняття висловлення як певного мовленнєвого акту насамперед ґрунтується на аналізі самого висловлювання. Іншими словами, сам текст дає реципієнту ключ до визначення ілокутивної сили висловлення. Основну інформацію ми отримуємо з лексико-семантичного рівня: учасники комунікації, предмети/ особи/ явища, їхні дії/ стани,

характеристики. Також із вибору мовцем лексичних одиниць ми можемо зробити припущення щодо ймовірних статусно-рольових відносин учасників та характеристик самої ситуації. Із синтаксису висловлення ми також отримуємо важливу інформацію щодо типу речення (розповідне, питальне, спонукальне), а також щодо акценту мовця на певній інформації, що у китайськомовному дискурсі найчастіше реалізується шляхом зміни усталеного порядку слів у реченні. В усному дискурсі, особливо діалогічному чи полілогічному, важливими є також фонетичний рівень (інтонація, логічний наголос, гучність, темп мовлення) та паралінвальні дії (жести, міміка, пози, рухи).

Послідовність мовленнєвих актів може аналізуватися на глобальному рівні. У цьому випадку вона розглядається як єдине ціле – як один глобальний мовленнєвий акт або макромовленнєвий акт. Таким чином конкретні мовленнєві акти можуть розглядатися і як відносно самостійні елементи комунікації, і як компоненти послідовності, яка утворює макромовленнєвий акт. Наприклад, такий дипломатичний документ, як вербальна нота, яка обов'язково містить такі специфічні складові частини як початковий комплімент (особлива форма вітання) та заключний комплімент (особлива форма завершення та прощання), якщо її розглядати як єдине ціле, може бути відповіддю, може виражати позицію сторони з певного питання (наприклад, нота протесту), може бути супровідним документом, може бути складовою частиною угоди (міждержавної/міжурядової угоди у формі обміну нотами) тощо.

Дискурс характеризується локальною та глобальною зв'язністю. Локальна зв'язність визначається у термінах відношень між пропозиціями, вираженими сусідніми реченнями. Глобальна зв'язність має більш загальну природу і характеризує дискурс чи текст як ціле, або його великі за обсягом фрагменти. У процесі сприйняття дискурсу реципієнти намагаються вивести макроструктуру дискурсу, яка являє собою сукупність основних тем (макропропозицій) дискурсу, які між собою зв'язані локально та

глобально. Для цього використовуються контекстуальні, синтаксичні, схематичні та семантичні стратегії, при чому останні мають ключове значення для формування остаточного й максимально коректного висновку про макроструктуру дискурсу та його зміст, тобто лише сприйнявши повністю цілісний фрагмент дискурсу (текст), можливо правильно зрозуміти його суть. Для коректного використання семантичних стратегій, реципієнту необхідно володіти якомога більшим обсягом контекстної інформації. Така інформація міститься у ситуаційних моделях – розташованих в епізодичній пам'яті учасників дискурсу когнітивних репрезентаціях ситуацій, які описуються в дискурсах. Ці моделі формуються й постійно видозмінюються у процесі життєдіяльності кожного індивіда та, відповідно містять інформацію, отриману з особистого досвіду та з уже сприйнятих дискурсів. Таким чином, будь-яка ситуаційна модель має як індивідуальний складник, що включає особистий досвід конкретного індивіда, соціальні (етнічні, мовні, вікові, гендерні, професійні тощо) виміри, які ілюструють особливості ситуаційних моделей індивідів залежно від зазначених факторів, так і спільне, загальне для переважної більшості людей знання. Моделі включають акумульований досвід попередніх подій з тими самими чи подібними предметами, особами чи явищами та є основою для інтерпретації дискурсу. Тільки відносно цих моделей ми можемо оцінити сприйняту інформацію з погляду істинності, встановити референційну тотожність і виявити локальну та глобальну зв'язність. Ситуаційна модель формується навколо схеми моделі, що складається з обмеженої кількості категорій, які використовуються для інтерпретації ситуації шляхом наповнення схеми отриманою інформацією про ситуацію. Унаслідок сприйняття та обробки дискурсу в існуючу модель вносяться зміни, або ж формується нова модель з використанням фрагментів існуючої. Отже, кожна модель створюється на основі інформації, сприйнятої з дискурсу, фрагментів існуючих моделей та актуалізації загального знання.

Окремо розглядається структурування текстів з точки зору релевантності інформації, яка в них міститься. На прикладі текстів новин демонструється, що, з огляду на специфіку прагматики дискурсу ЗМІ, найважливіша з точки зору автора дискурсу інформація завжди знаходиться на початку повідомлення. При чому йдеться не лише про порядок зміни тем, а й про порядок речень в межах однієї теми і навіть порядок слів у реченнях та їхні синтаксичні особливості: використання активних чи пасивних конструкцій, експліцитність чи імпліцитність суб'єкта тощо. Це актуально й для текстів новин про події у сфері міжнародних відносин. Якщо говорити про інші жанри дипломатичного дискурсу, то більш характерною є схема, коли найбільш релевантна інформація розташована всередині тексту: наприклад, у тексті вербальної ноти на початку та в кінці документу обов'язково розташовані стандартизовані «компліменти», а основна інформація міститься між ними. Так само, у тексті міжнародної угоди початкові та прикінцеві положення, як правило, мають більш-менш стандартизований зміст та не відображають основної суті досягнутих домовленостей. Крім того, усі структурні рівні тексту як фрагмента дискурсу перебувають під впливом риторичного аспекту викладу. Якщо структурування за принципом релевантності вказує на найважливіше в тексті, то деякі інші дії, що використовуються на різних рівнях тексту, покликані зробити дискурс переконливішим. Наприклад, на фонологічному рівні може використовуватися асонанс чи рима, на синтаксичному паралелізми, на семантичному – порівняння та метафори. Крім того, для формування у реципієнтів ефекту достовірності інформації, нерідко надається дуже деталізована інформація: статистичні дані, імена, дати, власні назви тощо. Очевидно, що в дипломатичному дискурсі можливості використання риторичних засобів варіюються залежно від дискурсивних жанрів та функціональних стилів, у яких прийнято витримувати відповідні тексти: у тексті міжнародної угоди їх буде мінімум, а у публічній промові

високопосадовця може бути представлений широкий спектр риторичних засобів на усіх мовних рівнях, а також паравербальні та невербальні засоби.

Отже, на відміну від контент-аналізу, спрямованого на виявлення кількісних характеристик дискурсу, описана вище методика спрямована насамперед на якісний аналіз лінгвістичних особливостей тих чи інших дискурсивних жанрів: робиться акцент не на тому, як часто вживається те чи інше слово чи синтаксична конструкція, а як саме, в якому контексті та з якою метою вони використовуються.

Розвиваючи свою методологію дискурсивних досліджень та концентруючи зусилля насамперед на вивченні дискурсивних проявів етнічних та расових упереджень та дискурсивних засобів зловживання владою з боку великих груп у західних суспільствах (найбільше – Іспанії, Нідерландах, Великій Британії та США), Т. Ван Дейк (2013) розробляє напрям критичних дискурсивних досліджень, предметом яких є дискурсивне відтворення зловживань владою та соціальної нерівності та, в широкому сенсі, соціальні умови та соціальні наслідки дискурсу. До основних методів критичних дискурсивних досліджень належать такі способи вивчення структур і стратегій дискурсу як граматичний, фонологічний, лексичний, семантичний, синтаксичний аналіз; прагматичний аналіз мовленнєвих і комунікативних актів; риторичний аналіз; стилістичний аналіз; аналіз специфіки дискурсивних жанрів; конверсаційний аналіз розмови; семіотичний аналіз звукового, візуального матеріалу та інших мультимодальних параметрів дискурсу й комунікації. Зазначені методики і підходи можуть комбінуватися та перетинатися різним чином, залежно від особливостей предмета і мети дослідження. При цьому дискурс аналізується не лише як вербальний об'єкт, а й як контекстуальна взаємодія, соціальна практика або тип комунікації у соціальному, культурному, історичному чи політичному контексті. Критичні дискурсивні дослідження насамперед фокусуються на таких системах і структурах дискурсу, які можуть змінюватися залежно від соціальних умов вживання

мови, оскільки є, наприклад, граматичні правила, які є незмінними й не залежать ані від контексту, ані від цілей адресанта. Натомість, вживання тих чи тих лексичних одиниць варіюється залежно від контексту та цілей адресанта, вони можуть бути спрямовані на досягнення певних соціальних наслідків дискурсу, зокрема, впливати на переконання реципієнтів та їхні дії. Ці аспекти можуть включати вибір авторами дискурсу лексичних одиниць, синтаксичних структур, риторичних фігур, мовленнєвих актів, ввічливих зворотів, в усному дискурсі також інтонації, темпу і гучності мовлення, жестів та міміки, у письмовому дискурсі – особливості кольору, шрифту, розміру, розташування тексту, наявність та особливості візуальних символів, які супроводжують текстову інформацію (фото, малюнки, відео, посилання), у мультимедійному дискурсі – особливості комбінування перелічених характеристик. Ще одна характеристика критичних дискурсивних досліджень в інтерпретації Т. Ван Дейка та його послідовників полягає в обов'язковій наявності у дослідника особистої позиції щодо соціально-політичних аспектів предмета дослідження та в обов'язковості її експліцитного вираження, при чому ця позиція може бути виключно спрямована проти інтересів домінуючих груп.

2.4. Основні підходи та методика досліджень дипломатичного дискурсу.

У студіях, присвячених різноманітним аспектам дипломатичного дискурсу різними мовами та в різних державах, насамперед англomовному дипломатичному дискурсу США, головним чином застосовуються підходи та методи, притаманні дослідженням інших типів інституційного дискурсу (Blommaert, 2005, Bourdieu, 1991, D'Acquisto, 2017, Diamond, 1996, Donahue, 1997, Fairclough, 1995). Нерідко дипломатичний дискурс загалом чи його окремі жанри зіставляються з суміжними: політичним, юридичним, мас-медійним дискурсами.

Найпоширенішим підходом є розрізнення двох великих підтипів дипломатичного дискурсу, які відрізняються специфічними рисами агента та клієнта дискурсу. Специфіка агента дипломатичного дискурсу вбачається в його груповому характері, а також у представленості двома категоріями: найвищими посадовими особами держави (глави держав та урядів, спікери парламентів, керівники зовнішньополітичних відомств), тобто професійними політиками, а також представниками дипломатичного корпусу, тобто професійними дипломатами. Специфіка дипломатичної діяльності високих посадових осіб (останнім часом у цій ролі нерідко виступають також послы провідних держав) полягає в високому ступені публічності. Адресатом (клієнтом) цього підтипу дипломатичного дискурсу виступають як професійні дипломати, так і широка публіка, оскільки діяльність вищих посадових осіб держав у сфері зовнішньої політики активно висвітлюється ЗМІ. Характер агента та клієнта зумовлюють особливий характер цілей дипломатичного дискурсу. З одного боку, метою агента є інформування громадськості, як у своїй державі, так і за її межами, про позицію держави, від імені якої він виступає, з певних питань міжнародних відносин. У такому випадку дипломатичний дискурс представляють як специфічну форму політичної діяльності. Водночас, головною метою агента дипломатичного дискурсу завжди є захист інтересів держави, яку він представляє, у відносинах з іншими державами шляхом проведення переговорів, спрямованих на зміцнення взаємин, розширення взаємовигідної співпраці, зменшення розбіжностей, запобігання чи розв'язання суперечностей та конфліктів. В останньому випадку, дипломатичний дискурс являє собою закритий процес переговорів, які готуються і проводяться з опорою на конкретні теоретичні положення і практичні розробки у сфері теорії міжнародних відносин, теорії комунікації, конфліктології, психології, культурології, юриспруденції, дипломатичного етикету й протоколу та інших наукових дисциплін. Це дозволяє розглядати дипломатичний дискурс як специфічну наукову діяльність дипломатів, що,

відповідно, наділяє відповідні жанри дипломатичного дискурсу особливостями, властивими науковому дискурсу.

Таким чином, дипломатичний дискурс може розглядатися як особлива форма комунікативної діяльності, що має різноспрямований характер, зумовлений різними цілями й задачами, й реалізуються у різних форматах – публічному і закритому. При цьому публічна форма дипломатичного дискурсу за своїми характеристиками багато в чому збігається з політичною комунікацією. Найяскравішою спільною рисою є те, що дипломатичні дії, як і політичні, значною мірою є мовленнєвими діями, в обох випадках мова не лише є засобом відображення реальності, а й засобом впливу на соціум. Саме за допомогою мовних засобів агенти політичного та дипломатичного дискурсів створюють необхідне їм бачення стану міжнародних відносин як у свідомості партнерів у переговорах, так і в суспільній свідомості. Іншим не менш важливим, хоча й не настільки очевидним фактором, що уподібнює політичний і дипломатичний дискурс, є подібність цілей цих дискурсів. Так, більшість дослідників сходяться у баченні мети політичного дискурсу як боротьби за владу. Метою ж дипломатичної діяльності є захист прав та інтересів держави, а також її громадян і юридичних осіб у відносинах з іншими державами, міжнародними організаціями та їхніми представниками. Ці, на перший погляд цілком різні цілі, насправді є подібними: нерідко декларована мета захисту державних інтересів фактично означає прагнення досягти домінуючого становища власної держави у відносинах з партнерами, зокрема, шляхом здійснення тиску. Варто зазначити, що останній аспект нам видається характерним лише для дипломатичних дискурсів окремих держав, які, маючи відповідні цілі та засоби й можливості їх досягнення, нерідко вдаються у своїй зовнішньополітичній діяльності до дискурсивних практик та тональності, притаманних політичному дискурсу. Зокрема, це є актуальним для сучасного дипломатичного дискурсу Китаю.

З близькості цілей політичного та дипломатичного дискурсів випливає ще один аспект, що об'єднує політичний і дипломатичний дискурси – спільність орієнтації на виконання тієї чи іншої мовної функції. Спільною для дипломатичного і політичного, а також релігійного, педагогічного, рекламного та низки інших дискурсів є яскраво виражена регулятивна функція, яка полягає у спонуканні адресата до потрібних адресанту дій. Спільними для дипломатичного та політичного дискурсів є також інструментальна функція, функція орієнтації, що полягає у формуванні в адресата певного бачення реальності, функція інтеграції та соціальної диференціації, а також акційна функція, які знаходять вияв у різних публічних жанрах дипломатичного дискурсу. Публічна форма дипломатичного дискурсу покликана, насамперед, сформувати громадську думку щодо того чи іншого питання зовнішньополітичної сфери, що уподібнює її до політичного дискурсу, який має на меті сформувати в адресатів думку щодо доцільності та правильності дій чи думок, вигідних тим, хто прагне отримати/ утримати владу. Розповсюджуючи заздалегідь певним чином проінтерпретовану інформацію, агент публічної форми дипломатичного дискурсу створює підґрунтя для переконання суспільства у правильності своєї позиції (інтерпретація, орієнтація), окреслюючи в той самий час коло своїх прихильників (диференціація, інтеграція), та розробляючи лінію боротьби з опонентами (агональність). Як і в політичному дискурсі, у публічних жанрах дипломатичного дискурсу згадані функції можуть виражатися як експліцитно, так і імпліцитно, зокрема, через ідеологічні конотації політичних термінів, вибір оцінної лексики, тональність всього тексту.

Ще однією спільною рисою політичного та дипломатичного дискурсу є інтердискурсивність: дипломатичний дискурс тісно пов'язаний з політичним, економічним, юридичним, військовим, культурним та іншими типами дискурсу. Вважаємо за доцільне також наголосити на історичному характері цієї категорії для дипломатичного дискурсу: дипломатичні

відносини як соціальний феномен ніколи не були повністю відокремленими від інших форм суспільної діяльності, натомість завжди стосувалися таких сфер як політика, торгівля (власне, саме з неї виникла дипломатія), військова справа, право, культура тощо. Також очевидним є те, що протягом останніх десятиліть внаслідок глобалізації та технологічного розвитку ступінь взаємопроникнення дипломатичного та інших видів, форм та жанрів дискурсу значно зросла, істотно збільшилася частка й роль публічних форм дипломатичного дискурсу в міжнародних відносинах.

Крім характеристик, властивих політичному дискурсу, дипломатичний дискурс містить риси, характерні для інших типів дискурсу. Оскільки протягом останніх десятиліть спостерігається прагматизація та економізація сфери міжнародних відносин, захист економічних інтересів держави на міжнародній арені є одним з ключових завдань дипломатії, зміст значної частини текстів дипломатичного дискурсу напряму стосується питань торговельно-економічної, фінансової, інвестиційної співпраці, очевидним стає тісний зв'язок дипломатичного та економічного дискурсів, «присутність» другого в першому. Враховуючи те, що в сучасному світі міжнародні відносини будуються згідно з чинними нормами міжнародного права, а переважна більшість домовленостей між державами закріплюється офіційними юридично зобов'язуючими документами, очевидним стає тісний зв'язок між дипломатичним і юридичним дискурсами. Точкою перетину дипломатичного й військового дискурсів є дипломатична діяльність у сфері захисту національної безпеки, зокрема, в межах відповідних міжнародних організацій (наприклад, НАТО) та на двосторонньому рівні, а також військово-технічна співпраця. З огляду на значне зростання ступеня публічності дипломатичної діяльності, останнім часом зв'язок дипломатичного та медійного дискурсу, особливо онлайн-медійного дискурсу стає все більш тісним: практично всі важливі події у сфері міжнародних відносин широко висвітлюються ЗМІ, що не лише забезпечує поінформованість широких верств суспільства про події, а й дає

змогу всім причетним і зацікавленим сторонам висвітлити своє бачення тієї чи іншої події, формуючи громадську думку з того чи іншого питання потрібним чином, щоб відповідно налаштована громадськість спонукала політиків, уряди чи інших акторів міжнародних відносин до дій в інтересах сторони, яка сформувала цю громадську думку. Це призвело до того, що нерідко ЗМІ та соціальні мережі часто де-факто заміняють стіл переговорів як арену для дипломатичної боротьби.

Специфічною характеристикою публічної форми дипломатичного дискурсу є двоїстий характер адресата. З одного боку, публічні форми дипломатичного дискурсу спрямовані на масового адресата. У цьому вимірі функції дипломатичного дискурсу подібні до функцій політичного й полягають у створенні за допомогою лінгвальних засобів потрібного агентіві дискурсу бачення реальності (інтерпретація та орієнтація), маніпулювання свідомістю масового адресата (контроль), інтеграції та диференціації, агональності й гармонізації, а також функція розповсюдження інформації, створення порядку денного. Водночас основним адресатом публічних жанрів дипломатичного дискурсу все ж є рівні за статусом партнери. Основними функціями дискурсу в цьому вимірі є інформування та спонукання до дій. Таким чином, функція інформативності в дипломатичному дискурсі набуває подвійного, двошарового характеру. Перший шар інформації розрахований на масового реципієнта, представників широких верств суспільства, які не мають професійних знань у сфері дипломатії та забезпечується експліцитно вираженими оцінками описуваних подій, дій, намірів, іноді навіть сторін чи їхніх представників. Другий шар забезпечується вживанням специфічних дискурсивних форм, семантика яких є абсолютно очевидною для фахівців. Наприклад, фраза на кшталт «сторони висловили готовність продовжувати переговори», яка для непідготовленого реципієнта може стати свідченням успішності переговорів, для фахівця робить очевидним те, що насправді

позиції сторін залишилися незмінними й позитивних зрушень у переговорному процесі не відбулося.

Водночас значна частина дипломатичної комунікації залишається неопублічною і являє собою процес переговорів та листування, учасниками яких є рівні партнери-професіонали. Головною специфікою цього аспекту дипломатичного дискурсу є те, що агент і клієнт є рівноправними й представлені професійним дипломатами, працівниками дипломатичних відомств, основною метою діяльності яких є досягнення згоди з представниками іншої сторони/ сторін у переговорному процесі при вирішенні певних питань міжнародних відносин із забезпеченням максимально можливого досягнення зовнішньополітичних цілей своєї держави. Оскільки під час підготовки та реалізації переговорного процесу сторонами використовуються теоретичні положення та практичні розробки у сферах міжнародної політики, міжнародного права, культурології, теорії комунікації, конфліктології, психології комунікації та інших галузей знань, вони можуть розглядатися як специфічна наукова діяльність працівників дипломатичних відомств. Спільними характеристиками наукового дискурсу та неопублічних жанрів дипломатичного дискурсу є рівність його учасників, можливість зміни їхніх комунікативних ролей, подібність стратегій та частковий збіг жанрів (виступ на конференції, доповідь тощо), високий ступінь інтертекстуальності, широке застосування специфічних мовних зворотів та кліше. Крім того, тематика цих двох типів дискурсу може охоплювати надзвичайне широке коло питань, вони обидва прагнуть до максимальної точності. Погоджуючись із тим, що науковий дискурс та окремі жанри дипломатичного дискурсу мають значну кількість подібних рис, вважаємо за необхідне констатувати принципову різницю цілей та цінностей цих двох різновидів дискурсу. Якщо для наукового дискурсу такими є істина та її пошук, то для дипломатичного дискурсу основними цінностями є національні інтереси, мир та консенсус, а ціллю відповідно – захист національних інтересів мирними засобами, насамперед шляхом

досягнення консенсусу з партнерами з питань міжнародних відносин, що становлять взаємний інтерес.

Характеризуючи прагматичні аспекти дипломатичного дискурсу китайський дослідник Ян Мінсін (杨明星, 2022) виокремлює "жорсткий дипломатичний дискурс" (外交硬话语), у якому зовнішньополітична позиція висловлюється прямо та рішуче, наявний високий ступінь ідеологізованості та "м'який дипломатичний дискурс" (外交软话语), для якого характерні натяки, широко вживаються цитати з відомих творів та вислови відомих людей, риторичні тропи для м'якого й неявного донесення власної позиції. Очевидно, що вибір учасником дипломатичного дискурсу м'якішого чи жорсткішого формату залежить від контексту: дипломат обирає формулювання залежно від цілей, яких прагне досягти та від об'єктивної ситуації, що склалася.

Розвиток сучасних технологій комунікації та діджиталізація переважної більшості сфер життєдіяльності людей не залишили поза увагою і дипломатію. Наслідком цього, крім зростання публічного сегмента дипломатичного дискурсу, стало проникнення у дипломатичний дискурс мультимодальних форм та засобів передачі інформації, поява дипломатичного дискурсу соціальних мереж, який в англomовному дипломатичному дискурсі навіть отримав назву твіпломатія (твіттер-дипломатія, англ. twiplomacy) за назвою популярної соціальної мережі, яку найчастіше використовують західні дипломатичні відомства (Пономаренко, 2013, 31) Специфіка китайськомовного дипломатичного дискурсу в цьому контексті зумовлена чинним законодавством КНР, яке обмежує доступ на території Китаю до переважної більшості популярних за його межами соціальних мереж. Натомість, китайські соціальні мережі, якими активно (хоча й не настільки, як їхні західні колеги) користуються китайські високопосадовці, спрямовані насамперед на внутрішнього споживача. Втім, закордонні дипломатичні установи, як правило, активно працюють у

соціальних мережах, популярних у країні перебування, наприклад, Посольство КНР в Україні активно розвиває свою фейсбук-сторінку.

Особливість підходу до аналізу повідомлень на сторінках у соціальних мережах дипломатів та дипломатичних установ зумовлена специфікою самого жанру, а саме мультимодальним характером таких повідомлень, які зазвичай крім вербального компонента (текстового повідомлення), містять фото, відео, аудіо повідомлення. Як зазначає Н. Є. Кащишин, "мультимодальний підхід до вивчення дипломатичного дискурсу полягає у виявленні й аналізі механізмів функціонування вербальних, візуальних, жестових, звукових та інших кодів, які утворюють сучасний дипломатичний дискурс" (Кащишин, 2019 31). Дослідниця послуговується теорією мультимодальної метафори Ч. Форсвілля, яка передбачає, що процес сприйняття адресатом повідомлення, що має візуальний компонент (фото, відео, малюнок) охоплює три стадії: сприйняття візуального контексту, сприйняття вербального контексту, зіставлення обох контекстів і залучення попереднього знання для інтерпретації отриманої інформації, що дозволяє досягти більшого впливу на адресата.

Важливо зазначити, що мультимодальність притаманна дипломатичному дискурсу історично: крім вербального компонента, у дипломатичній комунікації джерелом смислу є також певні предмети, зокрема, деталі одягу (наприклад, національний одяг чи одяг у кольорах національного прапору), подарунки (наприклад, дарування панди Головою КНР очільнику іншої держави символізує максимальний вияв поваги та дружнього ставлення), дії (призначення, тривале непризначення чи відкликання "для консультацій" посла), особистості (участь у певному заході посадовця певного рівня або політика, відомого своєю особливою позицією з певного питання, важливого для партнерів) тощо. Нерідко тексти дипломатичного дискурсу, особливо його публічних жанрів, насамперед виступи високопосадовців, одночасно існують одразу в кількох вимірах:

текстовому, аудіо- та відеозаписі, що дозволяє застосовувати комплексний підхід до аналізу не лише вербальної частини повідомлення, а й аналізувати паралінгвальні (тональність, швидкість мовлення) та екстралінгвальні аспекти (хронотоп події, широкий контекст, невербальні дії – жести, міміка, одяг, поза мовця), що дозволяє максимально виявити та охарактеризувати всі "сигнали", які хотів у своєму виступі надіслати високо посадовець як "назовні" – іноземним партнерам, так і внутрішній аудиторії.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. На сьогоднішній день існує низка підходів та методик, які дозволяють здійснювати дослідження різних аспектів дискурсу як складного комунікативного явища, яке включає як лінгвальні, так і екстралінгвальні чинники.
2. Для аналізу дипломатичного дискурсу як одного з різновидів інституційного дискурсу застосовується методика соціолінгвістичного аналізу дискурсу, що передбачає дослідження лінгвальних виявів таких його аспектів як учасники, хронотоп, цілі, цінності, стратегії, жанри, прецедентні тексти та дискурсивні формули.
3. Для аналізу семантики та прагматики конкретних фрагментів дипломатичного дискурсу застосовуються методики комплексного аналізу дискурсу Т. ван Дейка, які передбачають такі способи вивчення структур і стратегій дискурсу як граматичний, фонологічний, лексичний, семантичний, синтаксичний аналіз; прагматичний аналіз мовленнєвих і комунікативних актів; риторичний аналіз; стилістичний аналіз; аналіз специфіки дискурсивних жанрів; конверсаційний аналіз розмови; семіотичний аналіз звукового, візуального матеріалу та інших мультимодальних параметрів дискурсу й комунікації. Зазначені методики і підходи можуть комбінуватися та перетинатися різним

чином, залежно від особливостей предмету та мети дослідження. При цьому дискурс аналізується не лише як вербальний об'єкт, а й як контекстуальна взаємодія, соціальна практика або тип комунікації у соціальному, культурному, історичному чи політичному контексті.

РОЗДІЛ III.

СПЕЦИФІЧНІ РИСИ КИТАЙСЬКОМОВНОГО ДИПЛОМАТИЧНОГО ДИСКУРСУ ЯК ІНСТИТУЦІЙНОГО ТИПУ ДИСКУРСУ

Як зазначалося вище, соціолінгвістичний аналіз певного типу інституційного дискурсу здійснюється за умови його виокремлення, яке реалізується виходячи з актуальності відповідної сфери діяльності та/або соціальної інституції для певного суспільства (країни, групи країн, регіону, лінгвокультурного простору) у відповідний період часу.

На сучасному історичному етапі Китайська Народна Республіка посідає чільне місце на геополітичній мапі світу: Китай має найбільшу в світі кількість населення, посідає друге після Сполучених Штатів Америки місце за обсягом валового внутрішнього продукту, є світовим лідером за обсягами промислового виробництва та торгівлі товарами, володіє найбільшими у світі валютними запасами, є найбільшим за обсягом ринком у світі, країною, економіка якої демонструє стабільно високі показники зростання протягом 40 років поспіль. Роль Китайської Народної Республіки на міжнародній арені так само є значною і має тенденцію до стабільного зростання, що особливо проявляється починаючи з 2013 року, коли Сі Цзіньпін, обійнявши посаду Голови Китайської Народної Республіки, виступив з глобальною геоекономічною ініціативою, яка отримала назву "Один пояс, один шлях" (一帶一路倡议), активна та послідовна реалізація якої протягом останнього десятиліття сприяла зміцненню регіональних та глобальних позицій Китаю. КНР є активним учасником міжнародних відносин, одним з п'яти постійних членів Ради безпеки Організації Об'єднаних Націй, членом неформального міжнародного клубу G20, що об'єднує найбільш економічно розвинені країни світу, де-факто неформальним лідером країн, що розвиваються, бере активну участь у роботі значної кількості міжнародних організацій та дискусійних форматів.

Позиція Китаю є вагомою при прийнятті міжнародним співтовариством будь-яких рішень, які потребують глобального консенсусу. Китайська мова має найбільшу в світі кількість мовців, є однією з офіційних та робочих мов ООН та низки інших міжнародних організацій. Із зростанням ролі КНР на світовій арені розширюється і вживання китайської мови у сфері міжнародних відносин. З огляду на перелічені вище чинники, виокремлення китайськомовного дипломатичного дискурсу як окремого типу інституційного дискурсу вбачається правомірним.

Отже, спробуємо, беручи за основу методика соціолінгвістичного аналізу інституційного дискурсу, розкрити особливості таких аспектів китайськомовного дипломатичного дискурсу, як учасники, хронотоп, цілі, цінності, стратегії, жанри, прецедентні тексти та дискурсивні формули.

3.1. Специфіка вербалізації учасників дипломатичного дискурсу в китайській мові.

Методика соціолінгвістичного аналізу інституційного дискурсу передбачає при описі учасників інституційного дискурсу певного типу визначити ключову пару учасників, спілкування між якими створює ядро відповідного інституційного дискурсу та здійснити аналіз семантико-стилістичних парадигм слів, що вживаються для позначення учасників дискурсу в певній мові та форм звертання до них. Зазвичай така пара характеризується за схемою "агент-клієнт", де агентами є представники відповідних соціальних інституцій, яким належить ключова роль у комунікації в межах інституційного дискурсу, а клієнтами є представники широких верств суспільства, які звертаються до відповідних інституцій. З огляду на специфіку сфери функціонування дипломатичного дискурсу, зокрема й китайськомовного, його специфічною рисою вбачається рівність за статусом його ключових учасників – високопосадовців різних держав та професійних дипломатів при здійсненні ними міжнародних переговорів як ключової дискурсивної події, в межах якої функціонує дипломатичний

дискурс. Таким чином, основним форматом комунікації в дипломатичному дискурсі є спілкування пари "агент-агент". Наявність "клієнта" в класичному вигляді передбачена в таких жанрах дипломатичного дискурсу як, наприклад, співбесіда з консульським працівником при оформленні візи, де "клієнтом" виступає громадянин-заявник. Специфікою дипломатичного дискурсу також є двоїстий характер "клієнта" публічних жанрів дипломатичного дискурсу, насамперед, публічних промов, офіційних заяв, дописів високопосадовців на офіційних сторінках соціальних мереж тощо. З одного боку, такі форми дипломатичного дискурсу спрямовані на широку публіку та мають на меті інформувати широкі верстви населення про певну подію міжнародного характеру. Разом з тим, специфічні формули дипломатичного дискурсу, які часто у великій кількості присутні в таких текстах і можуть здатися нефахівцю просто ускладненою синтаксичною конструкцією, дають чіткий сигнал професійним дипломатам, які обізнані з прийнятими в дипломатії дискурсивними формулами.

Серед ключових учасників дипломатичного дискурсу можна виділити щонайменше три групи агентів:

1. Професійні дипломати, працівники зовнішньополітичних відомств, закордонних дипломатичних представництв та інших державних інституцій, які виконують свої посадові обов'язки із відстоювання інтересів своєї держави у відносинах з іншими.

2. Глави держав, урядів, законодавчих органів, зовнішньополітичних відомств та інші високопосадовці держав, які здійснюють свою діяльність у сфері міжнародних відносин.

3. Специфічна категорія "колективних" агентів – держави та їхні органи влади, а також міжнародні організації та їхні вповноважені органи, від імені яких укладаються документи чи робляться заяви.

Отже, розпочнемо з характеристики першої групи учасників дипломатичного дискурсу – чинних дипломатів. Для позначення особи

агента дипломатичного дискурсу, тобто дипломата, без конкретизації його статусно-рольових характеристик, у китайській мові вживаються два терміни, які українською перекладатимуться як "дипломат", але мають різну конотацію: 外交官 та 外交家. 外交官 використовується для позначення професійного дипломата, який на момент, про який йдеться у висловлюванні, є чинним працівником зовнішньополітичного відомства чи дипломатичної установи; 官 має значення "чиновник". 外交家 вживається для характеристики особи як визнаного фахівця у сфері міжнародних відносин та зовнішньої політики, нерідко вживається для позначення відомих дипломатів, які наразі не обіймають офіційних посад.

Для позначення чинних професійних дипломатів також використовуються дипломатичні терміни, які конкретизують роль та статус відповідного дипломата, зокрема, його посаду та/або дипломатичний ранг: аташе – 随员 – найнижча дипломатична посада в системі органів зовнішніх зносин КНР (як і більшості країн, включно з Україною); 三等秘书 (三秘) – третій секретар; 二等秘书 (二秘) – другий секретар; 一等秘书 (一秘) – перший секретар; 参赞 – радник (мається на увазі дипломатичний ранг і відповідна посада у штатному розписі органу дипломатичної служби, а не посада радника керівника певного органу влади, яка в китайській мові позначається лексемою 顾问, наприклад, радник Президента – 总统顾问); 公使衔参赞 – радник-посланник (у більшості посольств – друга після посла особа в дипустанові); 公使 – посланник (друга особа у великій дипустанові). Ці терміни вживаються для позначення чинних дипломатів, які не обіймають посад керівників окремих підрозділів в органах зовнішніх зносин чи закордонних дипломатичних установах. На практиці при найменуванні конкретної посадової особи використовується формула "Дипломатична установа + сфера відповідальності (не завжди) + посада". Прізвище та ім'я може вказуватися як перед цією формулою, так і після неї залежно від контексту. Наприклад: 中国驻乌克兰使馆参赞丁建伟 – Радник Посольства

КНР в Україні Дін Цзяньвей (Дін – прізвище, Цзяньвей – ім'я: у китайській мові при найменуванні особи повним іменем вказується спочатку прізвище, а потім – ім'я) ; 苗菲, 中国驻乌克兰科技参赞 – Мяо Фей, Радник з науково-технічних питань Посольства КНР в Україні

При звертанні до дипломатів рангом від радника і вище в китайській мові вживається традиційна для китайської лінгвокультури формула "прізвище + посада", наприклад 丁参赞 – Радник Дін, допускається також звертання за формулою "посада + 先生(пан) /女士(пані)" і за класичною китайськомовною ввічливою формулою "прізвище + 先生(пан) /女士(пані)". При звертанні до дипломатів нижчих рангів прийнято вживати формулу "прізвище + 先生(пан) /女士(пані)".

Для позначення керівника дипломатичної установи, яким найчастіше є Надзвичайний і Повноважний Посол, використовується або повний титул 特命全权大使, який найчастіше вживається в таких письмових жанрах китайськомовного дипломатичного дискурсу як вербальна нота, офіційний лист, програма офіційного заходу тощо, а в усних – як правило, при представленні Посла як учасника чи почесного гостя певного заходу; або скорочений титул Посол – 大使.

Для звертання до посла використовуються різні дискурсивні формули, як властиві суто дипломатичному дискурсу, так і загальноживані. Найбільш офіційною та найбільш ввічливою формою звертання до посла іноземної держави, а також формулою його представлення є вживання специфічної дискурсивної формули 阁下 після прізвища та імені, або після посади. Українським відповідником дискурсивної формули 阁下 в цьому випадку є "Ваша Високоповажносте". Така форма звертання вживається, як правило, на початку офіційних промов та текстів офіційних листів з метою демонстрації максимального рівня поваги як до особи посла, так і до держави, яку він представляє.

За усталеною практикою, форма звертання та представлення 阁下 вживається до осіб чоловічої статі. При звертанні до жінок-послів та представленні їх після їх прізвища та імені, або після посади, використовується слово 女士 (пані). Останнім часом при зверненні до послів-чоловіків все частіше вживається слово 先生 (пан), особливо якщо до посла звертається не менш поважна особа. При чому звертаючись до посла, за усталеною в китайськомовному дипломатичному дискурсі практикою, співрозмовник зазвичай вживає або формулу "прізвище + посада", наприклад 范大使 (досл. Посол Фань), або формулу 大使先生/女士 (пане/пані Посол) без називання імені. Останні дві формули менш офіційними й частіше вживаються під час непублічного спілкування. Зрозуміло, що для забезпечення ефективності комунікації другий варіант вживається лише тоді, коли й без імені зрозуміло, кому адресовано звернення.

Звертання до посла без вказання посади, за формулою "Прізвище + 先生 (пан) / 女士 (пані)" є невластивим дискурсивній практиці китайської дипломатії, оскільки для китайської лінгвокультури характерна вербальна демонстрація поваги до високого статусу особи, проявом якої якраз і є вербалізація цього статусу при звертанні. Звертання із називанням повного імені та посади, наприклад 范先荣大使 (дослівно: Посол Фань Сянжун) є допустимим, проте на практиці менш вживаним.

При офіційному звертанні до посла як в усних, так і в письмових жанрах дипломатичного дискурсу, перед прізвищем іменем і титулом додається дискурсивна формула 尊敬的 "шановний". При представленні посла, наприклад, в якості учасника чи поважного гостя певного заходу, вживається дискурсивна формула "країна, яку представляє посол + 驻 ("направляти до", вживається майже виключно в дипломатичному дискурсі) + країна перебування + посол/надзвичайний і повноважний посол + прізвище та ім'я", наприклад: 中华人民共和国驻乌克兰大使/特命全权大使

范先荣 – Надзвичайний і повноважний посол Китайської Народної Республіки в Україні Фань Сяньжун. Якщо послом є особа жіночої статі, при представленні та зверненні в обов'язковому порядку додається слово 女士 – пані, якщо чоловічої – вживання слова 先生 – пан, не є обов'язковим, але за особистими спостереженнями дипломатів, останнім часом, зі збільшенням кількості послів жіночої статі та, ймовірно, з метою дотримання принципу гендерної рівності, вживається все частіше.

Як відомо, посол є найвищою посадовою особою закордонної дипломатичної установи та її очільником. На час відсутності посла, наприклад, при завершенні каденції посла й до прибуття наступника, дипломатичну установу очолює найстарша після посла посадова особа дипустанови: посланник, радник-посланник чи радник. На період офіційної тимчасової відсутності посла ця особа офіційно набуває статусу тимчасового повіреного. У китайськомовному дипломатичному дискурсі для позначення тимчасового повіреного вживається термін 临时代办 – словосполучення, що складається зі слів 临时 – "тимчасово" та 代办 "діяти замість когось". При представленні тимчасового повіреного, наприклад, як учасника чи поважного гостя певного заходу, вживається дискурсивна формула, побудована за зразком формули представлення посла, втім, дещо відмінна: "країна, яку представляє тимчасовий повірений + 駐 (направляти до) + країна перебування + посольство + тимчасовий повірений + прізвище та ім'я + пан/пані", наприклад: 乌克兰驻中华人民共和国大使馆临时代办张娜女士 – Тимчасовий повірений Посольства України в Китайській Народній Республіці пані Жанна Лещинська. При звертанні до тимчасового повіреного допустимі такі варіанти: у письмових і публічних усних жанрах вживається повне титулування за наведеною вище формулою; при непублічному спілкуванні допустимим є звертання за формулами «прізвище (+ ім'я) + 代办 "повірений" (слово 临时 "тимчасовий" опускається); "прізвище (+ ім'я) + 先生(пан) /女士(пані)".

До другої групи агентів дипломатичного дискурсу відносять глав держав, урядів, законодавчих органів, очільників зовнішньополітичних відомств, керівників органів міжнародних організацій та інших високопосадовців, які здійснюють свою діяльність у сфері зовнішньої політики та міжнародних контактів. Дискурсивні формули, що вживаються для титулування представників цієї ключової групи учасників дипломатичного дискурсу також мають свою специфіку. Дотримання писаних і неписаних етикетних норм титулування найвищих посадових осіб як учасників дипломатичного дискурсу набуває особливої важливості через високий ступінь публічності дискурсивних подій, в яких вони беруть участь: публічна помилка в імені і/або титулі високої посадової особи, незалежно від того, чи була вона навмисною (юридично це довести чи спростувати зазвичай неможливо), сприймається іншою стороною як образа і навряд чи сприятиме зростанню конструктивності подальшої взаємодії між сторонами.

Офіційним титулом очільника Китайської Народної Республіки є 中华人民共和国主席 "Голова Китайської Народної Республіки". Чинним Головою КНР є Сі Цзіньпін (习近平). Окрім посади Голови КНР, він також обіймає посаду Генерального секретаря Центрального комітету Комуністичної партії Китаю (中共中央总书记), проте у дипломатичному дискурсі зазвичай обмежуються титулом Голова КНР. Часто вживається скорочена формула 国家主席 (досл. Голова держави), ще частіше, особливо в текстах публіцистичного стилю скорочені формули 习近平主席 (досл. "Голова Сі Цзіньпін") та 习主席 (досл. "Голова Сі").

При звертанні до Голови КНР на початку промови чи документа вживається дискурсивна формула 尊敬的... "Шановний ..." (специфічної, "шанобливішої" форми на кшталт укр. "вельмишановний" у китайській мові немає) + 中华人民共和国主席 "Голова Китайської Народної Республіки" + 习近平 Сі Цзіньпін + 阁下 "Ваша високоповажносте". При повторному

звертанні в межах одного тексту вживається скорочена формула 习近平主席 (Голова Сі Цзіньпін). При представленні Голови КНР як учасника чи головуючого на певному міжнародному саміті вживається формула 中华人民共和国主席习近平 "Голова Китайської Народної Республіки Сі Цзіньпін", шанобливе титулування 阁下 "Його високоповажність" не додається.

Якщо говорити про практичний аспект китайськомовного дипломатичного дискурсу, важливо зазначити, що з огляду на те, що в англomовному дипломатичному дискурсі до очільника Китаю застосовується титул "The President", поширеною помилкою іноземних дипломатів, журналістів та перекладачів є застосування до цієї посади китайськомовного еквівалент 总统 "Президент" та відповідно, вживання титулу "Президент" українською мовою.

Для позначення президентів іноземних держав у китайськомовному дипломатичному дискурсі вживається формула "назва країни + 总统 (Президент) (+ ім'я)+ прізвище". Практика його вживання при найменуванні та звертанні аналогічна тій, за якою вживається титул 主席 до Голови КНР. Якщо президентом іноземної держави є жінка, при звертанні до неї обов'язково додається 女士(пані), якщо чоловік – слово 先生(пан) може додаватися при звертанні, але зазвичай не додається при найменуванні. Наприклад: 乌克兰总统泽连斯基 "Президент України [Володимир] Зеленський"(习近平同乌克兰总统, 2022).

Для позначення глав держав з монархічною формою правління вживається дискурсивна формула "Назва країни + 国王(король, монарх)/女王 (королева, монарша особа жіночої статі) + тронне ім'я + порядковий номер", наприклад 英国女王伊丽莎白二世 "Королева Великої Британії Єлизавета II" (习近平向英国女王, 2022).

При колективному називанні очільників держав вживається дискурсивна формула 国家元首 "Глава держави/глави держав" (однина чи

множина в китайській мові розрізняється лише за контекстом), а також 两国元首 (глави двох держав)、各国元首 (глави [кожної з] держав). Наприклад: 两国元首就乌克兰问题交换意见。 "Глави двох держав обмінялися думками щодо українського питання" (习近平同俄罗斯总统通电话, 2022). Також нерідко використовується формула 两国领导人 "Очільники/керівники/глави двох держав". Наприклад, 两国领导人还就乌克兰局势交换了意见。 "Глави двох держав також обмінялися думками щодо ситуації в Україні" (中华人民共和国, 2022).

Уряд Китайської Народної Республіки має офіційну китайськомовну назву 国务院, українською традиційно перекладається як "Державна Рада КНР" за аналогією з англійським "The State Council of The People's Republic of China". Державна Рада складається з Прем'єра Державної Ради – 国务院总理, станом на червень 2023 року Прем'єром Державної Ради КНР є Лі Цян (李强), Членів Державної Ради – 国务委员 та Міністрів – 部长. Посада Члена Державної Ради аналогічна посаді Віце-прем'єр-міністра в системі органів державної влади України. Одна особа може суміщати посади Члена Держради і Міністра. Наприклад, офіційна повна назва посади чинного очільника зовнішньополітичного відомства Китаю Цінь Гана (秦刚) – 国务委员兼外交部部长 – Член Державної ради [і за сумісництвом] Міністр закордонних справ КНР.

Посади очільників урядів іноземних держав з республіканською формою правління в китайськомовному дипломатичному дискурсі називається за аналогією з керівником уряду КНР – використовується дискурсивна формула "Держава (залежно від контексту може вживатися повна чи скорочена назва) + 总理 (Прем'єр-міністр, Канцлер)". При чому слово 总理 (Прем'єр-міністр, Канцлер) вживається незалежно від того, як ця посада офіційно називається у відповідній країні та того, чи є очільник уряду найвищою посадовою особою в державі. Як можемо бачити з

прикладів дискурсивної практики, титул 总理 вживається як до Прем'єр-міністра України, який не є найвищою посадовою особою держави, так і до Канцлера Німеччини, який є найвищою посадовою особою за законодавством цієї країни:

2022年5月9日下午，国家主席习近平同德国总理朔尔茨举行视频会晤。"9 травня 2022 року в другій половині дня Голова КНР Сі Цзіньпін провів зустріч у форматі відео конференції з Федеральним Канцлером Німеччини Олафом Шольцем" (习近平同德国总理, 2022).

感谢泽连斯基总统专门录制视频祝贺，感谢什梅加尔总理亲自出席。"Дякую Президентіві [Володимиру] Зеленському за [надіслане] відеопривітання, дякую Прем'єр-міністрові [Денису] Шмигалю за особисту участь" (з промови Посла КНР в Україні на Презентації україномовного видання 1-го тому книги "Сі Цзіньпін про державне управління")

Для титулування очільників урядів конституційних монархій замість слова 总理 (Прем'єр-міністр, Канцлер) прийнято вживати дискурсивну формулу "Держава (залежно від контексту може вживатися повна чи скорочена назва) + 首相 (Прем'єр-міністр, керівник уряду в державі з конституційно-монархічною формою правління)". Наприклад: 英国首相约翰逊 "Прем'єр-міністр Великої Британії [Борис] Джонсон" (中华人民共和国驻大不列颠, 2022)

Прийняті та поширені в дискурсивній практиці китайської дипломатії форми звертання до глав урядів іноземних держав аналогічні до тих, що застосовуються до глав держав. При колективному називанні очільників держав вживаються такі дискурсивні формули 两国政府首脑 – "глави урядів двох держав"; 各国政府首脑 – "глави урядів [різних країн]". З огляду на те, що нерідко на певному міжнародному саміті частина держав може бути представлена главами держав, а частина – очільниками урядів, поширеною є дискурсивна формула 国家元首与政府首脑 – "глави держав

та урядів", наприклад: 国家主席习近平 9 日在北京以视频方式主持中国—中东欧国家领导人峰会, 波黑、捷克、黑山、波兰、塞尔维亚、阿尔巴尼亚、克罗地亚、希腊、匈牙利、北马其顿、斯洛伐克、保加利亚、斯洛文尼亚、爱沙尼亚、拉脱维亚、立陶宛、罗马尼亚等中东欧国家元首、政府首脑和高级别代表出席。 "Голова КНР Сі Цзіньпін 9 [лютого] в Пекіні через відеозв'язок головував на Саміті Китай країни Центральної та Східної Європи, [в якому] взяли участь глави держав, урядів та високі представники (...) та інших держав Центральної та Східної Європи" (习近平主持中国, 2022).

Якщо титули та назви посад глав держав і урядів значної кількості країн є певною мірою уніфіковані, що знаходить відображення у схожих назвах таких органів і посад у різних мовах, зокрема і в китайській, то офіційні повні назви законодавчих органів різних держав та їхніх високопосадовців нерідко мають досить специфічні назви, що знаходить своє відображення в китайськомовному дипломатичному дискурсі. Наведемо кілька найпоширеніших прикладів: найвищий законодавчий орган КНР має назву 全国人民代表大会 "Всекитайські Збори Народних Представників" (ВЗНП), нерідко також вживається скорочена назва 全国人大(全国人民代表大会, 2023). До складу ВЗНП входять майже 3000 народних представників. Специфікою їхньої діяльності є те, що у повному складі ВЗНП збирається лише на щорічні сесії, які традиційно проводяться у весняний період, після святкування Нового року за традиційним китайським календарем, і тривають до двох тижнів. В інший час члени китайського парламенту працюють за постійним місцем роботи. Постійним органом ВЗНП є 全国人民代表大会常务委员会 або скорочено 全国人大常委会 – Постійний комітет Всекитайських Зборів Народних Представників (ПКВЗНП). Посада керівника парламенту має назву 全国人民代表大会常务

委员会委员长 або скорочено 全国人大常委会委员长 – Голова Постійного комітету Всекитайських Зборів Народних Представників (ПКВЗНП).

Вищим законодавчим органом нашої держави є Верховна Рада України. У китайськомовному дипломатичному дискурсі вживається як назва 乌克兰最高拉达, де 乌克兰 – Україна, 最高 – найвищий, верховний, а ієрогліфи 拉达 lādá вжиті як звуконаслідування для відтворення звучання українського слова "Рада", так і 乌克兰议会, де 乌克兰 – Україна; 议会 – парламент (乌克兰议长, 2023). Причому з особистого досвіду дипломатичної роботи можемо констатувати, що варіант 乌克兰最高拉达 набув поширення лише протягом останнього десятиріччя, до цього нерідко на офіційному рівні вживалася назва 乌克兰最高苏维埃, де 乌克兰 – Україна; 最高 – найвищий, верховний; 苏维埃 sūwéi'āi – транскрипція російського слова "Совет", що відбувалося "за інерцією" та за аналогією до китайської назви СРСР, УРСР та їхніх органів влади.

Китайськомовна назва Конгресу США 美国国会, де 美国 – скорочена назва США (повна – 美利坚合众国), а 国会 – парламент (美国国家概况, 2023). Парламент Держави Ізраїль – Кнесет – китайською мовою, подібно до Верховної Ради України, має два варіанта офіційної назви – 克奈赛特 що є транскрипцією оригінальної назви "Knesset" та 以色列议会, де 以色列 – Ізраїль, 议会 – Парламент (中华人民共和国驻以色列, 2023).

До керівників (спікерів) як однопалатних законодавчих органів іноземних держав, так і очільників кожної з палат двопалатних парламентів, незалежно від назв самих органів, застосовується дискурсивна формула «Держава + назва законодавчого органу (палати) + 议长 (спікер, голова праламенту)». Наприклад: 乌克兰最高拉达议长 – Голова Верховної Ради України (乌克兰议长, 2023); 美国众议院议长 – Спікер Палати Представників Конгресу США (美国国家概况, 2023); 以色列议会议长 – Спікер Кнесету Ізраїлю (中华人民共和国驻以色列, 2023). Таким чином

очевидним стає одночасне існування двох підходів до позначення законодавчих органів іноземних держав: описовий переклад та переклад шляхом відтворення звучання іншомовної назви китайськими ієрогліфами, подібними за звучанням. У публічних жанрах дипломатичного дискурсу частіше вживається описовий переклад, що найбільш імовірно, зумовлено більшою відповідністю таких дискурсивних формул прагматиці дискурсу. Прийняті й поширені в дискурсивній практиці китайської дипломатії форми звертання до глав законодавчих органів іноземних держав аналогічні до тих, що застосовуються до глав держав та урядів.

Посада очільника зовнішньополітичного відомства держави поєднує в собі функції та властивості обох вищеописаних груп агентів дипломатичного дискурсу: міністр закордонних справ, а саме таку назву має ця посада в більшості держав світу, зокрема і в КНР, є одночасно найвищим дипломатичним представником глави держави, має право представляти державу в її зносинах з іншими державами, а також є безпосереднім керівником органу виконавчої влади, функцією якого є реалізації зовнішньої політики держави шляхом розбудови її відносин з іншими державами та захисту прав та інтересів держави, її громадян та юридичних осіб на міжнародній арені.

Нерідко, хоча й не завжди і не всюди, міністрами закордонних справ є професійні дипломати. Хоча це прямо й не передбачено законодавством КНР, Міністерство закордонних справ (МЗС) КНР (китайською 中华人民共和国外交部) завжди (щонайменше протягом останніх кількох десятиліть) очолюють фахові дипломати, які найчастіше мають значний досвід роботи в МЗС Китаю та в посольствах КНР в іноземних державах. Чинний Міністр закордонних справ Цінь Ган одночасно обіймає посаду Члена Державної Ради КНР. Китайськомовна назва Міністерства закордонних справ КНР 中华人民共和国外交部, де 中华人民共和国 – Китайська Народна Республіка;

外交 – зовнішні зносини, дипломатія; 部 – міністерство. Міністр закордонних справ КНР – 中华人民共和国外交部部长, де 部长 – міністр.

Зазвичай при номінуванні очільників зовнішньополітичних відомств іноземних держав використовується аналогічна дискурсивна формула "держава – міністерство – міністр – прізвище, (ім'я)". Нерідко, особливо в усних і публічних жанрах замість 外交部部长 вживається скорочена формула 外长 (Міністр закордонних справ) наприклад, 乌克兰外交部部长 (外长)库列巴 – Міністр закордонних справ України [Дмитро] Кулеба (王毅同乌克兰外长, 2023). До очільників зовнішньополітичних відомств держав з монархічною формою правління замість 部长 вживається слово 大臣 (Міністр у державі з монархічною формою правління), наприклад 西班牙外交、欧盟与合作大臣 – Міністр закордонних справ, Європейського союзу та співробітництва Іспанії (西班牙国家概况, 2023). Посада Державного секретаря США китайською мовою називається 美国国务卿, де 美国 – США, 国务 – державні справи, а 卿 – архаїзм, що означає "чиновник", при чому випадків уживання цієї морфеми в інших словах чи словосполученнях, які б називали посади сучасного світу, зафіксувати не вдалося (美国国家概况, 2023). Прийняті та поширені в дискурсивній практиці китайської дипломатії форми звертання до глав урядів іноземних держав аналогічні до тих, що застосовуються до глав держав та урядів. Натомість при колективному називанні глав зовнішньополітичних відомств частіше вживаються дискурсивні формули 双方 "сторони, обидві сторони"; 各方 "сторони, усі сторони".

Специфічною практикою китайськомовного дипломатичного дискурсу, як і китайськомовної лінгвокультури взагалі, є те, що повні імена глав та інших представників іноземних держав вживаються виключно у найбільш офіційних дискурсивних жанрах, а також у довідкових матеріалах, з метою або демонстрації поваги, або, відповідно, досягнення юридичної

точності. Натомість у більшості публічних жанрів дипломатичного дискурсу, наприклад, інформаційних повідомленнях про міжнародно-політичні події, а також в усних жанрах, включаючи публічні дипломатичні промови, офіційні зустрічі та переговори, називається лише прізвище. Найбільш ймовірно, така практика спричинена тим, що більшість повних імен громадян КНР складається з 2-3 морфем/ієрогліфів, де перший ієрогліф це прізвище, а другий і, у разі наявності, третій – ім'я. Натомість іноземні власні імена при їх записі китайськими ієрогліфами, видаються занадто довгими та складними для носіїв китайської мови. Втім, передача іноземних власних імен та інших власних назв китайською мовою має бути предметом окремого ґрунтовного дослідження.

З особистого досвіду та свідчень чинних дипломатів можна також констатувати, що в менш формалізованих усних жанрах китайськомовного дипломатичного дискурсу певною мірою поширена практика «підвищення» статусу співрозмовника, особливо якщо це зручно мовцю із суто лінгвістичного погляду. Наприклад, заступника міністра (副部长) можуть назвати міністром (部长), третього секретаря (三秘) – другим (二秘), дипломата будь-якого низького рангу, особливо якщо він є єдиною посадовою особою, відповідальною за певний напрямок роботи – радником тощо. Це є проявом кооперативної стратегії дипломатичного дискурсу та має на меті налаштувати протилежну сторону на максимально конструктивну взаємодію.

До третьої групи учасників дипломатичного дискурсу відносимо держави та їхні уповноважені органи, а також міжнародні організації та їхні уповноважені органи. Насправді саме вони і є первинними та основними агентами дипломатичного дискурсу, оскільки агенти-особи діють у сфері міжнародних відносин та комунікують у полі дипломатичного дискурсу насамперед як офіційні представники своїх держав та урядів, маючи на це відповідні повноваження. Так, саме держави, уряди, законодавчі органи та конкретні відомства країн є учасниками міжнародних угод, саме від імені

очолюваних ними держав роблять офіційні заяви глави держав, саме права та інтереси держави покликані захищати посадові особи, які виконують свої функції у сфері зовнішніх зносин. А адресантом та адресатом текстів такого класичного жанру дипломатичного дискурсу як вербальна нота завжди є той чи інший орган влади, установа чи організація.

Як можемо бачити з наведених вище прикладів, назви держав у переважній більшості випадків експліцитно представленні в дискурсивних формулах, що позначають уповноважених осіб – агентів дипломатичного дискурсу. Водночас нерідко учасниками дипломатичного дискурсу виступають саме держави чи їхні органи влади, без зазначення осіб, які їх представляють. Залежно від контексту та жанру дипломатичного дискурсу такі дискурсивні формули можуть вживатися як паралельно з формулами, що називають уповноважених осіб, так і окремо.

Найчастіше для позначення держави як учасниці дипломатичного дискурсу вживається назва держави, наприклад 中华人民共和国 – Китайська Народна Республіка; 乌克兰 – Україна. Як і в іншомовних дипломатичних дискурсах, у китайськомовному до частини держав застосовують два варіанти назв – повну офіційну назву та скорочену, наприклад: 中华人民共和国 – Китайська Народна Республіка, 中国 – Китай; 法兰西共和国 – Французька Республіка, 法国 – Франція; 大不列颠及北爱尔兰联合王国 – Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, 英国 – Велика Британія. Натомість деякі держави мають лише один варіант назви, наприклад 乌克兰 – Україна. Така практика притаманна дипломатичному дискурсу загалом, не є особливістю лише китайськомовного дипломатичного дискурсу. Повна назва зазвичай є прямим перекладом офіційної назви відповідної держави з державної мови цієї держави або з англійської мови. Скорочена назва найчастіше є похідною від повної і може створюватися або шляхом опущення частини повної офіційною назви, що позначає форму державного правління, наприклад: 波

兰共和国 – Республіка Польща → 波兰 –Польща, 荷兰王国 – Королівство Нідерланди → 荷兰 – Нідерланди, або скороченням повної офіційної назви, в результаті чого залишається лише перший ієрогліф назви та останній, яким зазвичай є 国 – держава: 法兰西共和国 → 法国 – Франція; 美利坚合众国 – Сполучені Штати Америки → 美国 – США.

Для Китаю крім наведених вище назв застосовується також варіант, який складається з одного ієрогліфа 华 "Китай, китайський". Його вживання є характерним для назв іноземних представництв в КНР, наприклад 乌克兰驻华大使馆 – Посольство України в КНР (乌克兰驻华大使馆, 2023) та в низці інших випадків. Незастосування щодо деяких держав скорочених китайськомовних назв, наприклад, України 乌克兰, Канади – 加拿大, пояснюється тим, що їхні офіційні назви відповідно українською й англійською та французькою мовами складаються лише з власної назви й не містять уточнюючих лексичних одиниць, що вказують на особливості державного устрою, а також тим, що ці китайськомовні назви складаються лише з трьох морфем і не видаються мовцям занадто довгими.

Повні назви зазвичай вживаються майже виключно в офіційних документах: текстах міжнародних угод, вербальних нотах, офіційних листах, при чому нерідко вживаються лише в початкових та заключних частинах цих документів, які носять більш ритуальний характер, у частині, де викладається основний зміст документа вживаються скорочені варіанти. Повні назви також завжди також містяться на офіційних бланках посольств та консульств іноземних держав у КНР, табличках біля входу/в'їзду до цих установ, їхніх печатках і штампах.

Натомість для усних та публічних письмових жанрів китайськомовного дипломатичного дискурсу характерним є вживання скорочених назв держав, а також дискурсивної формули "перший ієрогліф назви держави + 方 (сторона)", наприклад: 中方 – Китайська сторона, Китай, 美方 – Американська сторона. Вживання останнього варіанту особливо

притаманне таким поширеним у відкритому доступі жанрам дипломатичного дискурсу як публічні промови та інформаційні повідомлення про дипломатичні події у ЗМІ. Нерідко дискурсивна формула "перший ієрогліф назви держави + 方 (сторона)" також вживається у текстах вербальних нот, офіційних листів, насамперед у тій їх частині, де міститься основний зміст документу. Наприклад: 中方感谢肯方在涉及中方核心利益问题上给予的大力支持 "Китайська сторона вдячна Кенійській стороні за активну підтримку в ключових для інтересів Китаю питаннях" (王毅同肯尼亚外长, 2023).

Уживання дискурсивних формул, що містять слово "сторона", не є виключною прерогативою китайськомовного дипломатичного дискурсу, проте має свою специфіку, спричинену вживанням не офіційних повних чи скорочених назв країн, а лише перших ієрогліфів. З огляду на те, що перші ієрогліфи назв різних країн можуть збігатися, зрозуміти, про яку саме країну йде мова, нерідко можна лише з контексту. Наприклад, оскільки ієрогліф 乌 є першим у назві не лише України, а й Уганди, Узбекистану та Уругваю, 乌方 вживається як у значенні "Українська сторона", так і "Угандійська сторона", "Узбекистанська сторона" та "Уругвайська сторона" відповідно. Насправді це мало впливає на ефективність комунікації професійних дипломатів, але нерідко може спричинити неправильне розуміння з боку нефахівців. Так, із цього фрагмента тексту складно зрозуміти, про яку саме країну йдеться, це стає зрозуміло лише з контексту: 中方将继续支持乌方走符合本国国情的发展道路 "Китай (Китайська сторона) і надалі підтримуватиме просування Узбекистану (Узбекистанської сторони) шляхом, який відповідає особливостям ситуації в країні" (中华人民共和国驻乌兹别克斯坦, 2023). Для порівняння: 相信乌方有足够智慧自主作出符合本国人民根本利益的选择。 "Впевнений, що Українська сторона має достатньо мудрості для здійснення самостійного вибору, який

відповідатиме корінним інтересам власного народу" (王毅同乌克兰外长, 2023).

Оскільки значна частина дискурсивних подій, які є полем функціонування дипломатичного дискурсу, відбуваються в межах двосторонніх відносин між державами, існує низка дискурсивних формул, які застосовуються для позначення обох країн-учасниць такої події:

- "перший ієрогліф назви країни 1 + перший ієрогліф назви країни 2". Наприклад: 中波关系 – "Китайсько-польські відносини", де 中 – перший ієрогліф назви КНР, 波 – перший ієрогліф назви Польщі; 范大使在讲话中指出, 2021 年中乌各领域合作取得一系列显著成就 "У промові Посол Фань [Сяньжун] зазначив, що в 2021 році співпраця між Україною та Китаєм в різних сферах досягла відчутних успіхів" (驻乌克兰大使范先荣, 2023). Важливо зазначити, що в дипломатичному дискурсі, зокрема в китайськомовному, коли йдеться про двосторонні відносини, кожна зі сторін першою називає саме своєї держави: якщо, наприклад йдеться про відносини між Україною і КНР, то український дипломат завжди вживатиме 乌中关系 – "українсько-китайські відносини", а китайський дипломат – 中乌关系 – "китайсько-українські відносини". Порівняймо пряму мову Міністра закордонних справ КНР Ван Ї та його польського колеги З. Рау під час засідання міжурядової комісії: Ван Ї: 中方高度重视中波关系发展 "Китайська сторона приділяє значну увагу розвитку китайсько-польських відносин"; Міністр закордонних справ Польщі З.Рау: 波方十分重视发展波中关系, 坚定奉行一个中国政策 "Польська сторона приділяє значну увагу розвитку польсько-китайських відносин, незмінно дотримується політики одного Китаю" (王毅同波兰外长, 2023);

- 两国 "обидві держави". Зазвичай вживається всередині тексту, після застосування дискурсивної формули, яка конкретизує, про які саме країни йде мова, наприклад: 范大使表示, 今年是中乌战略伙伴关系 10 周

年，两国关系在各个领域不断取得进展 "Посол Фань [Сяньжун] зазначив, що цього року відзначається десята річниця встановлення відносин стратегічного партнерства між Китаєм та Україною, відносини між [двома] країнами в різних сферах невпинно розвиваються" (驻乌克兰大使范先荣会见乌副总理, 2023).

Також надзвичайно поширеною є дискурсивна формула 双方 "дві/обидві сторони": 双方政治互信不断深化 "[Рівень] політичної взаємної довіри між двома сторонами постійно поглиблюється" (王毅同肯尼亚外长, 2023). Її застосування має чітку та очевидну прагматичну мету – підкреслити високий рівень взаємодії, взаєморозуміння та координації зусиль двох сторін.

У низці жанрів дипломатичного дискурсу, наприклад, вербальній ноті, заяві МЗС чи Посольства, учасниками дипломатичного дискурсу виступають органи державної влади та державні установи, найчастіше, зовнішньополітичні відомства, дипломатичні представництва та консульські установи. Наприклад: 乌克兰驻华大使馆向中华人民共和国外交部致意并谨告知如下: ... "Посольство України в Китайській Народній Республіці висловлює свою повагу Міністерству закордонних справ КНР і має честь інформувати про таке: ..." (початкова дискурсивна формула, так званий початковий комплімент вербальної ноті).

Натомість поширене в публічних жанрах іншомовних дипломатичних дискурсів уживання метонімічних дискурсивних формул для позначення держав як учасників дипломатичного дискурсу не набуло широкого вжитку в китайськомовній дискурсивній практиці. Так, у китайськомовному дипломатичному дискурсі, навіть у таких периферійних жанрах, як редакційна стаття з міжнародно-політичної тематики, майже неможливо натрапити на фрази на кшталт "Вашингтон застеріг Пекін від агресивних дій проти Тайбея", натомість уживається один із названих вище варіантів дискурсивних формул позначення учасників дипломатичного дискурсу.

3.2. Хронотоп дипломатичного дискурсу

При характеристиці хронотопу рідних видів інституційного дискурсу виокремлюють певні місце і час, в які відбуваються найбільш характерні для відповідного інституційного дискурсу дискурсивні події: заняття та шкільний клас або університетська аудиторія в педагогічному дискурсі, кабінет лікаря та години прийому в медичному, культова споруда та час релігійної події у релігійному тощо. Слідуючи цьому принципу, нерідко переговорну залу та час проведення переговорів вважають класичним хронотопом усних жанрів дипломатичного дискурсу, а робочий кабінет дипломата і робочий час відповідної установи хронотопом письмових жанрів дипломатичного дискурсу. Не ставлячи під сумнів запропоновані характеристики хронотопу інституційного дискурсу, зокрема, дипломатичного, вбачаємо за доцільне розглядати хронотоп як одну з ключових характеристик дипломатичного дискурсу, яка має багатовимірний, багаторівневий, нерідко символічний характер. Виключно з інформації про час та місце події фахівець може з високою часткою імовірності передбачити, реконструювати інформацію про саму подію, а також про характер відносин між її учасниками як у довгостроковому вимірі, так і в конкретний момент часу.

Хронотоп експліцитно представлений у переважній більшості текстів різних жанрів дипломатичного дискурсу, найчастіше чітко виражений вербальними та/ або іншими семіотичними засобами. Зокрема, у тексті будь-якого документа обов'язково вказується дата й час його укладення, описувані дискурсивні події та факти також мають чітку просторово-часову прив'язку, дипломатичні промови присвячуються певним подіям та виголошуються у відповідних місцях у відповідний час, оригінали дипломатичних документів друкуються на спеціальних бланках, що містять логотип установи, яка є автором документа, а готові документи скріплюються печаткою установи-відправника. Вибір дискурсивних

формул для позначення хронотопу залежить від жанру дипломатичного дискурсу.

Для письмових жанрів характерне вказання точної дати укладання документу та міста, де він був укладений чи звідки відправлений. Крім того, такі офіційні документи як вербальна нота й офіційний лист містять логотип установи, яка є автором документа, а готові документи скріплюються або печаткою установи-відправника (нота), або підписом керівника (лист). Наприклад, у вербальній ноті в обов'язковому порядку після основного тексту вказується дата та місце відправлення, наприклад: 二零一四年一月二十三日于北京 (дослівно: 23 січня 2014 року з м. Пекін). Зазначимо, за правилами китайської мови дата вказується за формулою "рік-місяць-число", яка відрізняється від звичних для носіїв української та англійської мови формул. При чому для позначення року завжди вказується чотири, а не дві останні цифри. Специфічним саме для позначення дат укладання офіційних дипломатичних документів є написання цифр у даті ієрогліфами, а не арабськими цифрами. Особливістю китайськомовного дипломатичного дискурсу є також вживання для вказання місця відправлення документа формули з прикметником 于北京([відправлено] з м.Пекін), причому не в окремому рядку, а одним реченням із датою, що не властиве щонайменше англomовному та українськомовному дипломатичним дискурсам. У тексті міжнародної угоди також міститься точна інформація про дату і місце (точніше місто), де була підписана угода, наприклад: 双方代表受各自政府授权, 于二〇二三年三月二十六日在北京签署公报 "Представники двох сторін, уповноважені урядами двох держав, підписали Комюніке 26 березня 2023 року в м.Пекін" (中华人民共和国和洪都拉斯, 2023).

Вибір учасниками дипломатичного дискурсу часу та місця дискурсивних подій зазвичай зумовлений низкою контекстних факторів. Якщо ми говоримо про класичний жанр усних дипломатичних переговорів на рівні глав держав, урядів чи очільників зовнішньополітичних відомств,

то в просторовому вимірі значущими чинниками є місце проведення переговорів, при чому мається на увазі не те, чи це буде переговорна зала (це майже завжди переговорна зала), а країна, місто проведення цієї зустрічі. Наприклад, у міжнародних відносинах на двосторонньому рівні існує практика проведення взаємних візитів глав держав, урядів, парламентів, керівників міністерств і відомств. Також існує практика проведення двосторонніх зустрічей під час проведення масштабних багатосторонніх заходів: міжнародних конференцій, самітів, заходів в межах міжнародних організацій, що так само свідчить про конструктивний характер відносин. Проведення ж двосторонньої зустрічі у третій країні, як правило, офіційно нейтральній, наприклад, Швейцарії, Ісландії чи Фінляндії, є свідченням напруженого характеру відносин між двома державами: досить згадати зустріч Президента США Джо Байдена та Президента РФ В. Путіна у 2021 році в Женеві. В тому ж таки контексті двосторонніх зустрічей високого рівня в часовому вимірі свідченням стабільних дружніх та рівноправних відносин між двома країнами є практика почергового здійснення взаємних візитів.

На нашу думку, саме важливістю хронотопу, його символічним значенням зумовлений той факт, що в офіційних повідомленнях про зустрічі керівництва держави з іноземними партнерами, детальна і точна інформація про місце і час зустрічі практично завжди надається у повному обсязі на початку тексту документа, наприклад: 2023 年 4 月 6 日下午, 国家主席习近平在人民大会堂同来华进行国事访问的法国总统马克龙举行会谈 "6 квітня 2023 року о другій половині дня, Голова КНР Сі Цзіньпін у Великій народній залі провів зустріч із Президентом Франції [Еммануелем] Макроном, який прибув до Китаю з державним візитом" (习近平同法国总统, 2023). Як бачимо, у цьому випадку зазначається не лише дата, а й приблизний час події. Точний час, із зазначенням годин та хвилин, у цьому жанрі дипломатичного дискурсу вказувати не прийнято. Специфікою

китайськомовного дипломатичного дискурсу є вживання дискурсивних формул 上午 "у першій половині дня", яка зазвичай вказує на період з 9 до 11 години ранку; 下午 "о другій половині дня", зазвичай у проміжку між 14 та 17 годинами; 晚 "увечері", що вказує на час після 17 години. На обідній час (з 11 до 13:30 – 14 години) офіційні зустрічі зазвичай не призначаються, натомість проводяться офіційні (宴请) чи робочі (工作午餐) обіди. Для позначення місця події зазначається лише назва офіційної державної резиденції 人民大会堂 "Велика народна зала", розташованої на центральній площі Пекіна Тяньаньмень, де зазвичай відбуваються офіційні заходи за участю керівництва Китаю.

Велике значення має частота взаємних візитів: часте проведення візитів найвищого рівня свідчить про високий рівень взаємодії та співпраці, наявність значної кількості питань, що становлять взаємний інтерес та готовність сторін конструктивно взаємодіяти для в інтересах обох держав. Також має значення дотримання принципу взаємності у візитах. Хоча це навряд чи буде визнано офіційно, на практиці глави менш впливових на міжнародній арені держав зазвичай частіше їздять з візитами до великих геополітичних гравців. Натомість очільники великих держав, зокрема й Сі Цзіньпін, майже завжди здійснюють цілі "міжнародні турне", відвідуючи в рамках однієї міжнародної поїздки відразу декілька іноземних держав. З огляду на це, зазначений аспект також нерідко експліцитно представлений у дипломатичному дискурсі, наприклад: 习近平欢迎马克龙再次访华 "Сі Цзіньпін привітав Е. Макрона з черговим (дослівно: 再次 "ще раз") візитом в Китай". 马克龙表示, 我对3年多前访华情景记忆犹新, 非常高兴再次访华"Е. Макрон зазначив: "Я добре пам'ятаю свій попередній візит до Китаю три роки тому, радий прибути з візитом знову" (习近平同法国总统, 2023).

Властивим дипломатичному дискурсу загалом, і китайськомовному зокрема є також наявність у текстах дипломатичних промов, офіційних

повідомлень та інших жанрів дипломатичного дискурсу згадок про важливі для країн та для їхніх відносин події: вибори керівника держави, проведення в країні важливої міжнародної події, головування країни у міжнародній організації, річниця встановлення дипломатичних відносин тощо. Наприклад: 中方愿同法方以明年中法建交 60 周年暨中法文化旅游年、巴黎奥运会为契机，加强相关领域合作 "Китайська сторона готова спільно з Французькою стороною скористатися нагодою відзначення 60-ї річниці встановлення дипломатичних відносин між Китаєм і Францією, проведення китайсько-французького року культури і туризму, а також проведення Олімпійських ігор у Парижі для зміцнення співпраці у відповідних сферах" (习近平同法国总统, 2023).

Специфікою хронотопу китайськомовного дипломатичного дискурсу протягом останніх років – від початку пандемії коронавірусу у 2020 році стало значне зростання кількості дво- та багатосторонніх зустрічей за участю китайських високопосадовців у режимі відеоконференції за їхнього фізичного перебування в Пекіні.

3.3. Цілі дипломатичного дискурсу

Основна мета дипломатичного дискурсу збігається з головною ціллю дипломатії та міжнародних відносин як державної й суспільної інституції та сфери людської діяльності й полягає у реалізації зовнішньої політики держави та захисті національних інтересів своєї держави у взаємодії з представниками інших учасників міжнародних відносин. Дипломатія, за визначенням відомого українського дипломата та дослідника міжнародних відносин Б. І. Гуменюка, це "офіційна діяльність глав держав й урядів, відомств закордонних справ, дипломатичних представництв та інших органів зовнішніх зносин з реалізації цілей і завдань зовнішньої політики держави, а також захисту прав та інтересів держави, її установ і громадян за кордоном" (Гуменюк, 1998, 23). Наголошується, що призначення й

визначальна особливість дипломатії – вирішення спірних питань лише мирним шляхом, засобами переговорів і домовленостей.

Основним китайськомовним відповідником українського терміна "дипломатія" є китайська лексема 外交 – "дипломатія, міжнародні відносини, зовнішні зв'язки", яка складається з двох ієрогліфів-морфем – 外 "зовнішній, зовні" та 交 "зв'язки, відносини". Глумачний словник китайської мови трактує термін 外交 як 一个国家同其他国家或国际组织之间的交往、交涉和缔约等活动, тобто "діяльність однієї держави із відносин, переговорів, укладання угод з іншими державами чи міжнародними організаціями" (应用汉语词典, 2000). Історично лексема 外交 також мала значення "спілкування та відносини з іншими людьми, тобто тими, хто не є членами сім'ї та найближчого кола" (应用汉语词典, 2000). Українському терміну "міжнародні відносини" відповідає китайський прями́й еквівалент 国际关系, де 国际 – міжнародний; 关系 – відносини.

Оскільки дипломатична діяльність за своєю природою носить дискурсивний характер, тому її основні цілі зазвичай знаходять вербальний вияв у різних жанрах дипломатичного дискурсу, особливо в документах, які містять основні цілі, принципи та норми міжнародних відносин, міжнародного права та зовнішньої політики держави. Аналіз ключових програмних документів, які формулюють зовнішньополітичні пріоритети КНР, а також широкого масиву відкритих матеріалів про дискурсивні події дипломатичного дискурсу, зокрема, дво- та багатосторонні переговори за участю керівництва Китаю, дозволив виокремити низку основних цілей зовнішньополітичної діяльності КНР, а отже, і китайськомовного дипломатичного дискурсу. Серед них можемо виділити такі:

1. Забезпечення визнання де-юре і де-факто суверенітету й територіальної цілісності КНР, насамперед забезпечення визнання іноземними державами суверенітету КНР над територією острова Тайвань. Невизнання іноземною державою незалежності Тайваню є необхідною

умовою встановлення дипломатичних відносин з КНР. Дотримання іноземною державою цієї політики прямо закріплюється двосторонніми угодами та майже завжди знаходить відображення у промовах та інформаційних повідомленнях про двосторонні заходи на високому та найвищому рівні. Дискурсивно найчастіше виявляється у формулі 一个中国的政策 "політика одного Китаю", при чому це зазвичай подається саме як відповідні запевнення іноземного посадовця, наприклад: 斯特勒表示, (...) 挪方长期坚持一个中国政策 "Й. Стьоре зазначив, що (...) Норвезька сторона протягом тривалого часу дотримується політики одного Китаю" (李克强同挪威首相, 2023).

2. Забезпечення максимально високого рівня політичної взаємної довіри та розвиток двосторонніх контактів на високому та найвищому рівні. Історично саме політичні відносини та контакти між керівництвом різних держав є ключовим завданням і одночасно ключовим засобом дипломатії. Дискурсивно це виявляється у тому, що саме політичний аспект відносин у китайському дипломатичному дискурсі (і не лише в китайському) традиційно є одним із перших питань, що порушується в таких дискурсивних подіях як двосторонні переговори, зустрічі, промови високопосадовців, та відповідно, передус у текстах угод та інших двосторонніх документах таким сферам як економіка, наука і технології, культура, освіта, туризм тощо. Прикладом може бути будь-яке повідомлення на офіційному сайті МЗС КНР чи в китайських ЗМІ про міжнародну подію: 习近平指出, 过去 5 年, 我和总统先生保持密切交往, 引领中法关系保持积极发展势头, 推动双边合作取得丰硕成果 "Сі Цзіньпін зазначив: «Протягом останніх п'яти років ми з паном Президентом підтримуємо тісні контакти, що задає позитивну тенденцію розвитку відносин між Китаєм і Францією, сприяє значним досягненням у двосторонній співпраці" (习近平同马克龙通电话, 2023).

3. Налагодження взаємовигідних партнерських відносин з іноземними державами в економічній сфері. Китай упевнений, що, при дотриманні іншою стороною названої вище головної політичної умови, основою подальшого розвитку та поглиблення відносин є саме налагодження взаємовигідної співпраці в економічній сфері. Тому торговельно-економічна, інвестиційна та фінансова співпраця розглядається КНР як головна запорука збереження конструктивного характеру взаємин. Водночас, у потрібний момент, Китай, усвідомлюючи свою важливість для партнерів як найбільшого в світі експортера та потужного ринку, може використовувати економічні важелі впливу, щоб стимулювати партнера відкоригувати свою позицію у потрібній китайській стороні бік. Важливість торговельно-економічної співпраці знаходить дискурсивний вияв у переважній більшості текстів міжнародної тематики, наприклад, у вже згаданому повідомленні про телефонну розмову лідерів Китаю і Франції, зазначається: 习近平强调，要通过双边对话机制规划好未来 5 年中法合作重点，在推进民用核能、航空航天等传统领域合作同时，加大推动人工智能、清洁能源等新兴领域合作。中方愿扩大法国优质产品进口，欢迎法国金融、高技术企业赴华开展合作，希望法方为中国企业赴法投资合作提供公平、公正、非歧视的营商环境。 "Сі Цзіньпін наголосив на необхідності, відповідно до розроблених у межах механізму китайсько-французького діалогу пріоритетних напрямків співпраці на майбутні п'ять років, одночасно з розвитком таких традиційних сфер співробітництва як атомна енергетика, авіакосмічна та інші галузі, активізувати зусилля зі сприяння розвитку співпраці в таких новітніх сферах як штучний інтелект, чисті джерела енергії тощо. Китайська сторона готова збільшувати обсяги імпорту високоякісних товарів з Франції, запрошуємо до співпраці французькі фінансові структури та високотехнологічні підприємства, також сподіваємося, що Французька сторона забезпечить китайським

підприємствам, які інвестують у Французьку економіку, справедливі та недискримінаційні умови ведення бізнесу" (习近平同马克龙通电话, 2023).

4. Забезпечення взаємного невтручання у внутрішні справи. Насамперед, мається на увазі мінімізація спроб іноземних держав висвітлювати Китай у негативному ключі й тиснути на керівництво КНР у таких чутливих сферах внутрішньої політики як права людини (Китай вважає, що колективний Захід приділяє занадто багато уваги політичним правам, натомість недооцінює прогрес КНР у захисті базових прав громадян), тибетське питання (західні держави звинувачують Пекін в утисках корінних мешканців Тибету, над яким Китай отримав суверенітет у 50-х роках ХХ ст.; політичний та духовний лідер Тибету Далай-лама перебуває у вигнанні в Індії, сформувавши «уряд в екзилі» та звинувачуючи Пекін в окупації; Китай декларує, що саме завдяки великому обсягу інвестицій в розвиток інфраструктури та економіки регіону, діє на користь місцевому населенню і звинувачує іноземні держави у використанні тибетського питання для підриву позитивного іміджу КНР); уйгурське питання (Пекін декларує, що бореться з екстремістами, терористами і сепаратистами фундаментальних ісламістських рухів у Сіньцзян-Уйгурському автономному районі, натомість західні держави звинувачують уряд Китаю у незаконному ув'язненні представників уйгурської національної меншини); гонконгське питання (після повернення у 1997 р. Гонконгу під юрисдикцію КНР як Спеціального адміністративного району, який має надзвичайно широку автономію з власним законодавством, фінансово-економічною системою тощо, центральний уряд Китаю планомірно посилює економічний та політичний вплив у Гонконгу, що викликає невдоволення частини місцевого населення та критику з боку низки іноземних держав); тайванське питання (Китай вважає Тайвань невід'ємною частиною КНР, а отже, своїм виключно внутрішнім питанням, вимагає від іноземних держав визнання свого суверенітету над островом, при цьому не перешкоджаючи розвитку економічної та гуманітарної

співпраці інших держав з Тайванем, переважна більшість держав світу не визнає незалежність Китайської Республіки (Тайваню), водночас США мають перед Тайванем безпекові зобов'язання та постачають йому зброю).

Дискурсивно ця ціль китайськомовного дипломатичного дискурсу виявляється або ж у згаданому вже декларуванні іноземною державою підтримки принципу одного Китаю, або ж для звинувачення іноземної держави у втручанні у внутрішні справи Китаю. При чому такі звинувачення нерідко формулюються з вживанням вербальних засобів із чітко вираженою негативною конотацією, наприклад, очільник міжнародно-політичного напрямку ЦК КПК Ван Ї у своєму виступі на Мюнхенській конференції з безпеки у лютому 2023 року зазначив: 肆意干涉别国内部事务，无论编造什么理由，都是对国际关系基本准则的无视和背叛。"Навмисне втручання у внутрішні справи, під яким би надуманим приводом це не відбувалося, є ігноруванням та зрадою основних принципів міжнародних відносин" (王毅出席第 59 届慕尼黑，2023). Як бачимо, у цій фразі вжито цілу низку дискурсивних формул з чітко вираженим негативним емоційним забарвленням: 肆意 "навмисно; з власної волі", 编造 "вигадувати, фабрикувати", 无视 "ігнорувати, зневажати", 背叛 "зраджувати", що не властиво дипломатичному дискурсі в його класичних форматах, проте останнім часом нерідко вживається китайськими дипломатами в публічних жанрах дипломатичного дискурсу для додаткової вербальної акцентуації жорсткої позиції КНР з певних чутливих питань.

5. Забезпечення зростання ролі КНР як глобального гравця. З цією метою Головою КНР Сі Цзіньпіном запропонована глобальна ініціатива "Один пояс, один шлях" "一帶一路" 倡议, декларованими тактичними цілями якої є розвиток інфраструктури євразійського регіону, активізація економічних відносин у регіоні та між Азією і Європою, а стратегічною – побудова "Спільноти єдиної долі людства" – 构建人类命运共同体. На сьогоднішній день реалізація цієї ініціативи стала одним із головних

пріоритетів зовнішньої політики КНР. Через це заходи, спрямовані на її реалізацію, стали джерелом цілої низки новітніх термінів та дискурсивних формул. Ці терміни та вирази, створені саме в межах китайськомовного дипломатичного дискурсу, мають вплив на дипломатичні дискурси інших країн, які збагачуються запозиченими з китайської мови формулюваннями.

6. Захист прав та законних інтересів держави, юридичних та фізичних осіб. Захист інтересів власної держави в усіх сферах мирними та законними засобами є головною метою дипломатії як сфери людської діяльності. В умовах глобалізації та зростаючого рівня глобального розподілу праці зростає роль економічних суб'єктів, включаючи приватні, у міжнародних економічних відносинах, що вимагає від урядів забезпечення підтримки своїх економічних агентів на державному рівні, забезпечення для них максимально можливого сприяння у їхньому просуванні на міжнародні ринки. Прикладом дискурсивного вияву цього є вже згаданий фрагмент повідомлення про телефонну розмову лідерів Китаю та Франції: 中方愿扩大法国优质产品进口, 欢迎法国金融、高技术企业赴华开展合作, 希望法方为中国企业赴法投资合作提供公平、公正、非歧视的营商环境。 "Китайська сторона готова збільшувати обсяги імпорту високоякісних товарів з Франції, запрошуємо до співпраці французькі фінансові структури та високотехнологічні підприємства, також сподіваємося, що Французька сторона забезпечить китайським підприємствам, які інвестують у Французьку економіку, справедливі та недискримінаційні умови ведення бізнесу" (习近平同马克龙通电话, 2023).

7. Збільшення можливостей громадян відвідувати іноземні держави як із короткостроковими бізнес- чи туристичними поїздками, так і довгостроково з метою навчання працевлаштування, возз'єднання сім'ї чи зміни постійного місця проживання також створили необхідність для держав посилювати свою консульську присутність в іноземних країнах. В окремих випадках питання захисту громадян своєї держави мають і

публічний дискурсивний вияв, наприклад як у випадку із забезпеченням евакуації китайських громадян з України в умовах повномасштабної збройної агресії РФ: 王毅首先感谢乌政府和各界为协助中国在乌公民安全撤离所作努力, 强调中国领导人和中国政府高度重视每一位海外公民的安危, 希望乌方继续采取积极有效措施, 确保自愿留乌的少量中国公民安全。库列巴表示, 乌方将为此作出最大努力 "Ван Ї насамперед висловив вдячність Уряду та усім причетним структурам України за зусилля із сприяння безпечній евакуації громадян КНР з України, наголосив, що найвище керівництво та Уряд Китаю високо цінує спокій та безпеку кожного громадянина КНР, який перебуває за кордоном, висловив сподівання, що українська сторона продовжить активні заходи для забезпечення безпеки громадян КНР, які прийняли рішення залишитися в Україні. Д. Кулеба зазначив, що Українська сторона докладе для цього максимальних зусиль" (王毅同乌外长通电话, 2023).

Також можна говорити про конкретні цілі як окремих дискурсивних подій у межах дипломатичного дискурсу чи різних жанрів дипломатичного дискурсу, так і про дискурсивну мету кожного конкретного тексту чи навіть окремого висловлення. Наприклад, метою переговорів на рівні глав держав може бути вирішення важливих чутливих питань, поглиблення взаємної довіри, інтенсифікація практичної співпраці в торговельно-економічній, науково-технічній, культурно-гуманітарій сферах, координація позицій з міжнародних питань; метою двосторонньої міжнародної угоди є унормування відносин між державами у визначених сферах; метою публічної промови, серед іншого, може бути демонстрація позиції своєї держави з актуальних питань міжнародних відносин тощо. Проте всі вони зрештою підпорядковані головній меті – забезпеченню національних інтересів на зовнішньополітичній арені мирними засобами.

3.4. Прояви ціннісних орієнтацій у китайськомовному дипломатичному дискурсі

Ціннісні орієнтації учасників дипломатичного дискурсу безпосередньо пов'язані з їхніми зовнішньополітичними цілями й нерідко знаходять вербальне вираження у ключових зовнішньополітичних документах держави. До ключових понять, які відображаються у дипломатичному дискурсі, можна віднести мир як ключову цінність і мету дипломатії яка є мирним способом розв'язання суперечливих питань міжнародних відносин. У китайському дипломатичному дискурсі ця цінність офіційно задекларована у "П'яти принципах мирного співіснування" (和平共处五项原则), сформульованих першим Міністром закордонних справ КНР та першим очільником Державної Ради (уряду) Китаю Чжоу Еньлаєм у 1954 році (和平共处五项原则, 2023). Вони включають такі постулати:

- 互相尊重主权和领土完整 – взаємна повага суверенітету та територіальної цілісності. Дискурсивне винесення саме цього принципу на перше місце вбачається не випадковим: забезпечення (самі китайці нерідко вживають термін 恢复 – відновлення) власної територіальної цілісності від моменту становлення Китайської Народної Республіки у 1949 році залишається ключовим завданням КНР: у 1997 та 1999 роках Китай здійснив повернення під свою юрисдикцію колишньої британської колонії Сянган (Гонконг) та колишньої португальської колонії Аоминь (Макао) відповідно, а повернення під свій контроль острова Тайвань, який нині самим Китаєм та більшістю держав, включаючи Україну, де-юре визнається частиною КНР, а де-факто не є підконтрольним офіційному Пекіну та має значну кількість атрибутів самостійної держави (власне законодавче поле, власну систему органів державної влади, власну грошову одиницю тощо), дотепер є ключовим пріоритетом китайської влади. Визнання суверенітету КНР над

островом Тайвань є обов'язковою передумовою розвитку відносин між Китаєм та іноземними державами;

- 互不侵犯 – взаємний ненапад. Китай офіційно позиціонує себе як держава, яка історично дотримується мирної зовнішньої політики та послідовно виступає за вирішення всіх протиріч шляхом мирних переговорів: 我们的立场是一贯的，处理所有热点，中国都站在和平一边，站在对话一边，站在公正一边。 "Наша позиція є незмінною: у розв'язанні усіх гарячих конфліктів, Китай стоїть на боці миру, на боці діалогу, на боці справедливості" (王毅谈中国在乌克兰, 2023);

- 互不干涉内政 – взаємне невтручання у внутрішні справи. У дипломатичній практиці знаходить вияв у готовності офіційно визнавати той уряд іноземної держави, який де-факто утримує там владу, не зважаючи на чинник її легітимності. Так, на відміну від багатьох іноземних держав КНР після подій у Білорусі 2020 року визнає О. Лукашенка Президентом Білорусі, підтримує контакти з режимом Талібів у Афганістані. Цей принцип нерідко дискурсивно виявляється у фразах на кшталт 必须根据本国国情选择一条合适的发展道路 "Необхідно обирати шлях розвитку відповідно до обставин кожної країни" (З промови Посла КНР в Україні Фань Сяньжуна під час китайсько-українського форуму з питань державного управління, червень 2021 р.), які, на думку багатьох дослідників політики Китаю, є завуальованою претензією до колективного заходу, який нерідко критикує внутрішню політику Китаю, зокрема, у галузі дотримання прав людини та національних меншин;

- 平等互惠/平等互利 – рівність та взаємне сприяння або рівність і взаємна вигода. Вибір тієї чи іншої дискурсивної формули залежить від характеру відносин з тією чи іншою державою та фактично визначає подальший вектор їхнього розвитку. Перший варіант зазвичай вживається для більш високого рівня відносин. Дискурсивна формула 平等 "рівність, рівний, рівноправний" на момент становлення "П'яти принципів мирного

співіснування" була скоріше дискурсивним виявом бажаного стану справ. Але останнім часом може слугувати дискурсивним виявом різних контекстних значень: у відносинах із розвиненими країнами вона певним чином перегукується з попереднім принципом: "Ми (Китай) не втручаємося у ваші справи, то й ви не робіть цього щодо нас". Натомість, у відносинах із менш потужними країнами носить декларативний характер, покликана "зберігати обличчя" партнеру, якому нав'язується формат співпраці, більш вигідний саме Китаю. Дискурсивна формула 互利 – "взаємна вигода, взаємовигідний", де 互 "взаємний", а 利 поєднує в собі значення "користь, вигода, інтерес" є ключовою не лише для китайської дипломатії, але й для китайського світобачення взагалі: будь-яка дія має приносити користь, а передумовою тривалої та стабільної взаємодії є вигода від неї для всіх учасників;

- 和平共处 – мирне співіснування. Є ключовою формулою, яка поєднує в собі попередні чотири та є їхнім результатом.

На офіційному веб-порталі МЗС КНР розміщено програмний документ "中国外交政策" ("зовнішня політика Китаю"), в якому концентровано всі офіційно декларовані Китаєм цілі та принципи китайськомовного дипломатичного дискурсу (中国外交政策, 2023). У документі зазначається, що зовнішня політика КНР заснована на ідеях Сі Цзіньпіна про соціалізм нової епохи з китайською специфікою та зовнішньополітичних ідеях Сі Цзіньпіна, покликана слугувати національному відродженню та сприяти прогресу всього людства. Основними цілями зовнішньої політики Китаю є відстоювати ідеали миру в усьому світі, розвитку, співпраці та спільного виграшу, сприяти спільному розвитку, розвивати відносини дружби та співпраці з усіма державами світу на основі П'яти принципів мирного співіснування, просувати міжнародні відносини нового типу, розбудовувати спільноту єдиної долі людства, розвивати ключові загальнолюдські цінності миру, розвитку,

справедливості, правди, демократії, свободи, йти в ногу із загальнолюдським прогресом. Наголошується, що Китай твердо стоїть на шляху миру та розвитку, неухильно дотримується незалежної суверенної та мирної зовнішньої політики, поважає право народів усіх країн самостійно обирати шлях розвитку, відстоює справедливість у міжнародних відносинах, виступає проти нав'язування власної волі іншим, проти втручання у внутрішні справи інших держав, проти політики утисків та пригнічення сильними та великими державами менших та слабших держав. Також зазначається, що 中国决不会以牺牲别国利益为代价来发展自己 "Китай у жодному разі не принесе в жертву інтересам власного розвитку інтереси інших держав", але й 也决不放弃自己的正当权益, 任何人不要幻想让中国吞下自身利益的苦果 "у жодному разі не поступиться своїми законними правами та інтересами, ніхто не повинен плекати ілюзії, що Китай поступиться своїми корінними інтересами".

Окрема увага приділяється принципам формування взаємин із різними країнами. Декларується, що КНР просуває та вдосконалює комплексну дипломатичну роботу з метою активної розбудови глобального партнерства, координації зусиль та співпраці між великими державами, розбудови дружніх відносин із сусідніми країнами. Також наголошується, що Китай неухильно реалізує політику відкритості зовнішньому світу, започатковану ще Ден Сяопіном на початку 1980-х років, на основі стратегічного принципу взаємної вигоди та спільного виграшу, сприяє розбудові ініціативи "Один пояс, один шлях" та ініціативи глобального розвитку, створенню єдиної глобальної спільноти розвитку. У сфері глобальної економіки пріоритетами для Китаю називаються підтримка багатосторонньої системи міжнародної торгівлі, розбудова відкритої світової економіки, сприяння поступу економічної глобалізації шляхом збільшення відкритості, інклюзивності, збалансованості та спільної вигоди.

У сфері міжнародної діяльності Китай виступає за дотримання принципів спільного обговорення, спільної розбудови та спільного використання в координації глобальних процесів, активно беручи участь у реформуванні та розбудові глобального світового порядку, виступає за захист системи міжнародних відносин, центром якої є ООН, заснованої на нормах міжнародного права та цілях і принципах статуту ООН, підтримує розвиток мультилатералізму та багатополярності, рішуче протидіє однополярності, протекціонізму, гегемонізму та політиці сили. У сфері глобальної безпеки декларується підтримка створення комплексної сталої системи глобальної безпеки, заснованої на співпраці. Висловлюється готовність брати активну та конструктивну участь у політичному розв'язанні глобальних та регіональних конфліктів, вирішенні проблем кліматичних змін, подоланні бідності, боротьбі з тероризмом, забезпеченні кібербезпеки, інших глобальних викликів.

Важливо розуміти, що декларовані цілі та принципи не завжди повною мірою реалізуються у практичній діяльності агентів дипломатичного дискурсу, але їхнє декларування у потрібному дипломатові контексті практично завжди є виявом певної стратегії дипломатичного дискурсу задля досягнення головної мети – максимально можливого захисту інтересів своєї держави в міжнародних відносинах.

3.5. Стратегії китайськомовного дипломатичного дискурсу

Існує значна кількість підходів до класифікації стратегій дипломатичного дискурсу, розроблених ученими різних країн. Враховуючи, що дипломатія за своєю суттю є міжнародною діяльністю, переважна більшість стратегій дипломатичного дискурсу, що їх застосовують дипломати різних держав, загалом, подібні, оскільки всі вони спрямовані на досягнення основної мети дипломатії: захисту інтересів держави на міжнародній арені. Спробуємо визначити деякі найбільш характерні для китайськомовного дипломатичного дискурсу стратегії, не претендуючи,

втім, на вичерпність цього переліку, оскільки дипломатична діяльність наразі охоплює значний обсяг різних сфер суспільного життя, її дискурсивні вияви не обмежуються виключно ядром дипломатичного дискурсу, яке складають різні формати взаємодії між вищим керівництвом держав та спілкування професійних дипломатів.

Інформативна стратегія дипломатичного дискурсу виявляється в реалізації учасником дипломатичної комунікації інтенції передачі іншій стороні чи широкому загалу певної інформації про певні події, наміри чи позицію. Дискурсивними маркерами цієї стратегії можуть виступати дієслова 通知 (інформувати, сповіщати, повідомляти), 告知 (інформувати, сповіщати, повідомляти), 说 (говорити, зазначати), 报道 (повідомляти (вживається про повідомлення ЗМІ), 介绍 (інформувати, повідомляти, розповідати, представляти). Наприклад, 会后，王毅召开新闻发布会，介绍会议重要共识和成果并回答记者提问 "Після зустрічі, Ван Ї провів прес-конференцію, на якій розповів про досягнуті під час зустрічі домовленості та результати, а також відповів на питання журналістів" (王毅谈中国在乌克兰, 2023).

Водночас інформативна стратегія де-факто знаходить вияв у всьому процесі взаємодії учасників дипломатичного дискурсу, реалізується в усій вербальній комунікації, в усіх жанрах дипломатичного дискурсу. Інформативна стратегія охоплює також невербальну частину дипломатичного спілкування, даючи чіткі сигнали тим, хто їх розуміє і на кого вони спрямовані, хоча вони й не завжди можуть бути чітко сприйняті та правильно трактовані широким загалом. Наприклад, розміщення на вулицях Пекіна прапорів іноземної держави сигналізує про те, що до Китаю з державним візитом прибув глава цієї держави. А той факт, що протягом тривалого часу уповноваженими органами іноземної держави не надається відповідь на запит на агреман (запит держави, яка має намір призначити певну особу послом в іншій державі, на згоду останньої прийняти саме цю

особу як посла) означає непогодження цієї кандидатури, оскільки, відповідно до дипломатичного протоколу, офіційно відмовляти у видачі агреману не прийнято.

Декларативна стратегія реалізується шляхом викладення учасником дипломатичного дискурсу своєї позиції щодо певного питання або констатації якогось факту чи стану. Дискурсивними маркерами декларативної стратегії можуть бути такі лексико-семантичні одиниці як 声明 (заявляти, декларувати; заява, декларація), 表示 (висловлювати, зазначати), 强调 (наголошувати), 称 (зазначати), 指出 (вказати, зазначити). Наприклад: 习近平指出, 过去 5 年, 我和总统先生保持密切交往, 引领中法关系保持积极发展势头, 推动双边合作取得丰硕成果, 在应对气候变化、生物多样性保护等问题上体现了大国责任担当. "Сі Цзіньпін зазначив, що протягом останніх 5 років ми з паном Президентом підтримуємо тісний контакт, сприяючи підтримці позитивної тенденції розвитку китайсько-французьких відносин, що дозволило отримати значні здобутки у двосторонній співпраці та проявити належний рівень відповідальності наших великих держав у питаннях кліматичних змін, збереження біологічного розмаїття тощо" (习近平同马克龙通电话, 2023). Нерідко декларативна інтенція певного фрагмента дискурсу також може бути визначена за семантикою та контекстом, наявність дискурсивних маркерів не є для цього необхідною умовою.

Аргументативна стратегія є однією з найбільш притаманних дипломатичному дискурсу, оскільки основним завданням дипломатії, а особливо її вербального складника, є досягнення максимального рівня забезпечення національних інтересів своєї держави на міжнародній арені шляхом взаємодії, насамперед, вербальної комунікації з іншими учасниками міжнародних відносин мирними засобами. Тому головним завданням дипломата є переконати представника країни-партнера в доцільності дій, які будуть максимально відповідати інтересам держави, яку представляє

дипломат. Аргументативна стратегія полягає у викладенні своєї точки зору та доводів, чому саме вона є найбільш прийнятною для обох сторін.

Дискурсивними маркерами аргументативної стратегії, окрім семантики та контексту самого фрагмента дискурсу, можуть бути лексико-семантичні одиниці, що виражають модальність, зокрема 认为 "вважати", 愿意 (愿) "хотіти", в дип. дискурсі: "бути готовим", 希望 "сподіватися", 应当 "має, повинен", 要 "необхідно" та інші. Використання дієслова 强调 "наголошувати" є одним з найчіткіших маркерів аргументативної стратегії, у порівнянні з також часто застосовуваними 表示 "зазначати", 指出 "зазначати, вказувати", 说 "говорити, сказати", 称 "зазначати", які застосовуються також у декларативній та інформативній стратегії.

Очевидно, що стратегії зазвичай виявляються не в "чистому" вигляді, а комбінуються у певному співвідношенні. Наприклад, у тексті вже згаданого повідомлення про телефонні переговори глав КНР і Франції наявність аргументативної стратегії може бути визначена в переважній більшості фраз.

Стратегія позитивної репрезентації полягає у цілеспрямованому наголошенні на позитивних рисах, якостях, властивостях своєї держави як учасника міжнародних відносин, своєї позиції як такої, що вигідна усім причетним сторонам, своїх дій та намірів як таких, що відповідають інтересам усіх причетних сторін. За умови наявності та/або прагнення до конструктивного характеру відносин і з метою його демонстрації дискурсивними засобами, згадана стратегія застосовується також і щодо інших учасників дискурсу. Наприклад, у вже згаданому документі бачимо таку фразу: 马克龙表示, 法中建交以来, 双方一直秉持开放精神积极发展法中关系。 "Е. Макрон зазначив, Китай та Франція з моменту встановлення дипломатичних відносин непинно докладають активних зусиль для розвитку французько-китайських відносин на основі принципу відкритості" (习近平同马克龙通电话, 2023).

Як показує практика, китайська дипломатія переважно схильна дискурсивно виявляти саме позитивне, конструктивне ставлення до країн-партнерів та відносин з ними. Стратегія позитивної репрезентації не лише себе, а й інших учасників дискурсу є переважаючою, у всякому разі саме такого висновку можна дійти виходячи з досвіду практичної дипломатичної роботи, без застосування кількісних методик дискурсивних досліджень. Винятками є лише окремі випадки, спричинені контекстом, зокрема пов'язані з діями інших сторін, які КНР вважає категорично неприйнятними та недружніми: порушення політики одного Китаю (контакти з офіційними особами Тайваню), втручання у внутрішні справи (наприклад, критика за порушення прав людини), застосування санкцій та інших торговельних обмежень тощо. При чому детальний аналіз дискурсивних засобів, які вживаються учасниками дипломатичного дискурсу з китайської сторони, дають змогу оцінити характер відносин між Китаєм та тією чи іншою державою, зробити достовірне припущення щодо бачення китайською стороною як рівня розвитку двосторонніх відносин, так і щодо їхнього стану на конкретний момент (період загострення чи конструктивності), так і щодо бачення китайською стороною можливих тенденцій їх розвитку в майбутньому.

Конфронтаційна дискурсивна стратегія властива дипломатичному дискурсу меншою мірою, ніж, скажімо, політичному чи юридичному, відносини між сторонами в яких характеризуються наявністю змагальної інтенції, натомість основним шляхом вирішення протиріч у дипломатичному дискурсі залишається пошук консенсусу чи хоча б компромісу. Китайський дипломатичний дискурс, зазнаючи впливу особливостей національного менталітету, способу мислення та вираження своїх думок, є ще менш конфронтаційним. Сам факт наявності в певному фрагменті китайськомовного дипломатичного дискурсу будь-яких виявів негативної конотації, агональності чи конфронтаційних інтенцій чітко

вказує на наявність між сторонами гострих протиріч щонайменше з певного питання двосторонніх відносин.

Традиційно конфронтаційна стратегія застосовується у разі вчинення іноземною державою дії, яку китайська сторона вважає недружньою до себе: застосування санкцій, втручання у внутрішні справи, а найбільше – порушення політики одного Китаю, тобто офіційні контакти з Тайванем. Конфронтаційна стратегія дискурсивно проявляється на лексико-семантичному рівні, зокрема вживанням негативних часток 不, 未, 非, 没 (усі мають значення «не», але різні граматичні правила вживання), лексичних одиниць та семантичних зворотів з негативним конотативним компонентом. В усних жанрах дискурсу також знаходить паравербальний прояв у вигляді зміни інтонації на максимально жорстку.

Для прикладу розглянемо заяву речника МЗС КНР щодо надання Литвою дозволу на відкриття представництва Тайваню (外交部发言人就立陶宛, 2023). Навіть без детального аналізу очевидно є загальна вкрай гостра та негативна тональність цієї заяви. Спробуємо детально проаналізувати її семантико-прагматичне наповнення. У першій фразі очевидно є позитивна саморепрезентація Китаю як конструктивного учасника міжнародних відносин, який не лише чітко дотримується правил, а й вчиняв неодноразові спроби конструктивно вирішити конфліктну ситуацію: 中方...多次劝阻 "Китайська сторона... неодноразово намагалася відмовити". Також здійснюється негативна репрезентація Литви, шляхом констатації дій її уряду, який 批准台湾当局设立所谓“驻立陶宛台湾代表处"санкціонував відкриття тайванськими властями так званого "Представництва Тайваню в Литві", а також непряма негативна оцінка таких дій, які були вчинені 不顾中方强烈反对和多次劝阻 "не беручи до уваги рішучий протест та неодноразові вмовляння китайської сторони". Таким чином підкреслюється протиставлення Китаю як доброчесного й конструктивного учасника дипломатичного дискурсу і Литви як сторони,

яка діє свавільно й не дослухається до неодноразових умовлянь, тобто "не розуміє по-хорошому".

Вживанням епітету 所谓 "так званий" до представництва Тайваню підкреслюється нелегітимність тайванської влади і невизнання її офіційним Пекіном. Ця теза детальніше розкривається наступною фразою, де дії литовської сторони прямо називаються такими, що порушують ключову передумову розвитку відносин з КНР: дотримання політики одного Китаю, тобто визнання суверенітету КНР над Тайванем. Литовська сторона звинувачується у порушенні одразу трьох ключових принципів міжнародних відносин: відмові від дотримання міжнародних угод, посяганні на суверенітет і територіальну цілісність іншої держави – Китаю, а також у втручанні у внутрішні справи КНР. Останніми двома звинуваченнями знову підкреслюється беззаперечність китайського суверенітету над Тайванем, а в поєднанні з першим – те, що це є загальноновизнаною нормою міжнародного права.

В зазначеному уривку активно вживаються дієслова з чітко вираженою негативною конотацією: 违背 "порушувати, не дотримуватися", 背弃 "порушувати, відмовлятися", 损害 "шкодити, завдавати шкоди", 干涉 "втручатися", прислівники, які вживаються виключно для підкреслення негативної конотації 公然 "відкрито, відверто, публічно, безсоромно" та 粗暴 "грубо", наприкінці речення надається різко негативне оціночне судження, що характеризує "саму сутність" (性质) зазначених дії як 极为恶劣 "надзвичайно поганих". І наслідками таких дій, як зазначається у наступній фразі, буде не лише 表示强烈抗议和坚决反对, тобто "висловлення рішучого протесту", а й намір 采取一切必要措施 – "вжити усіх необхідних засобів" для захисту державного суверенітету та територіальної цілісності. Дискурсивна формула "вжити усіх необхідних засобів" у дипломатичному дискурсі (незалежно від мови та держави) розглядається як погроза та розуміється як намір застосовувати для

досягнення мети засоби недружнього характеру: зниження рівня політичного діалогу, обмеження співпраці, розірвання раніше укладених угод, зменшення рівня взаємного представництва, економічного та морального тиску, іноді навіть силового примусу.

Далі прямо вказується, що провина за всі наслідки дій китайської сторони лежатиме на литовській стороні. Тут чітко простежується не лише додаткова погроза, адже слово 后果 "наслідки" означає виключно негативний розвиток подій, а й маніпуляція – перекладання вини на іншу сторону. Наступною фразою МЗС КНР гранично чітко й жорстко декларує свою позицію з тайванського питання, прямо називаючи острів своєю невіддільною частиною, а тайванську владу – незаконною, оскільки законним на всій території Китаю, включно з Тайванем, є лише уряд КНР. Після чого в ультимативній формі, дискурсивними маркерами якої є 要求 "вимагати" та 立即 "негайно" звертається до литовської сторони, щоб вона "виправила свої помилки", що є дискурсивним маркером неповаги до іншої сторони. В останній фразі китайська сторона 正告 "суворо попереджає", що в дипломатичному дискурсі також є маркером погрози, 台湾当局 "Тайванські власті", про "неминучий провал" їхніх намагань "розколоти Китай із залученням іноземців".

Для зіставлення спробуємо проаналізувати фрагмент уже згаданого тексту повідомлення про телефонну розмову глав КНР та Франції, який наповнений конструктивними комунікативними інтенціями та стратегіями, дати характеристику застосованих дискурсивних стратегій та засобів (王毅同乌克兰外长库列巴通电话, 2023).

На початку розміщується нейтральне інформативне речення, яке констатує факт події, про яку йтиметься далі, відповідаючи на основні питання "Хто?" : Голова КНР та Президент Франції, "Що зробили? ": Провели телефонну розмову; "Коли?": 10 травня 2022 року в другій половині дня. Той факт, що не надається інформація про місце події,

пояснюється форматом спілкування: телефонна розмова є дистанційним форматом спілкування. Не здійснюється також додаткових уточнень місця перебування обох учасників, що є контекстним маркером того, що кожен з глав держав під час розмови перебував в одному з своїх постійних офісів у Китаї та Франції відповідно. Той факт, що в підзаголовку немає інформації про питання, що обговорювалися, імплікує, що ця розмова, ймовірно, була плановою та присвячувалась широкому колу питань двосторонніх відносин. А враховуючи, що інавгурація Е. Макрона на другий президентський термін відбулася 7 травня 2022 р., тобто за три дні до цієї розмови, приводом для неї було привітання французького Президента з цією подією. Таким чином, надається інформація про характер дискурсивної події, її учасників та хронотоп.

Наступна фраза непрямо цитує слова лідера Китаю, в якій міститься позитивна репрезентація обох учасників розмови, які не лише "спрямовують" (引领) китайсько-французькі відносини так, що вони 保持积极发展势头 – "зберігають позитивну тенденцію розвитку", а ще й "сприяють досягненню значних результатів у двосторонній співпраці" (推动双边合作取得丰硕成果). В одній фразі вжито одразу декілька лексико-семантичних одиниць з позитивною конотацією: 保持 "зберігати, підтримувати", 积极 "позитивний; активний", 发展 "розвиток, розвивати", 推动 "сприяти", 取得 "досягати, отримувати", 丰硕成果 "значні результати", що свідчить про дружній, компліментарний характер переговорів та позитивну комунікативну інтенцію щонайменше з китайського боку. Позитивно оцінюється не лише загальний характер, а й практичні результати двосторонніх відносин.

Згадуючи на початку другого абзацу про термін саме п'ять років, Сі Цзіньпін підкреслює позитивну роль у "підтриманні тісного контакту" особисто Е. Макрона, який є Президентом Франції з травня 2017 року. Брак звичного перерахування таких традиційних сфер взаємодії як торговельно-

економічна, науково-технічна, культурно гуманітарна та прямий перехід до 体现大国责任担当 "прояву відповідальності великих держав" у таких «високих» сферах як кліматичні зміни та біологічне розмаїття слугують реалізації інтенції позитивної презентації себе та партнера як великих та відповідальних, (на відміну від великих, але невідповідальних США, які відмовились від виконання окремих міжнародних зобов'язань у сфері боротьби зі змінами клімату) держав. Одночасно демонструється, що наявність високого рівня співпраці в неназваних традиційних сферах є настільки очевидною, що навіть не потребує вербальної актуалізації.

У наступному реченні стратегія позитивної саморепрезентації поєднується з аргументативною стратегією: крім прямої вербальної актуалізації рівності та високого рівня статусу КНР і Франції (中法作为联合国安理会常任理事国和独立自主大国 "Китай і Франція як постійні члени Ради безпеки ООН та незалежні суверенні великі держави") викладається позиція китайської сторони щодо того, що "обидві сторони повинні" (应当 "слід, належить, повинен" – модальне дієслово, що має конотативне значення "так потрібно робити не через необхідність чи вигідність, а з точки зору моралі чи права") неухильно дотримуватись (坚守) принципів, закладених при встановленні дипломатичних відносин.

Таким чином, одночасно з позитивною репрезентацією Китаю як надійного партнера, який протягом усього багаторічного періоду з часу встановлення дипломатичних відносин із Францією у 1964 р., дотримується погоджених тоді принципів взаємин, зокрема 独立自主、相互理解、高瞻远瞩、互利共赢 "незалежності і самостійності, взаєморозуміння, далекоглядності та взаємної вигоди", китайська сторона закликає Францію "зміцнювати довготривале стратегічне партнерство" (坚持紧密持久的全面战略伙伴关系), тобто зважати на важливість збереження високого рівня відносин при прийнятті економічних та політичних рішень. Далі ця теза конкретизується: Китай закликає Францію до 相互尊重彼此核心利益和重

大关切 "взаємної поваги до ключових інтересів та питань, що становлять важливе занепокоєння", а також 密切协调合作 "посилювати координацію та співпрацю" не лише на двосторонньому рівні, а й по лінії Китай-Європа (на момент розмови Франція головувала в ЄС) та на глобальному рівні.

Знаючи про контекст відносин між Китаєм та колективним Заходом, насамперед США і Великою Британією, можна з великою імовірністю припустити, що в цій фразі імпліковане застереження французькій стороні як «самостійній і незалежній» та «стратегічному партнеру Китаю» не діяти в унісон із більш радикальними західними державами, а бути «адвокатом» Китаю в західному світі та сприяти дотриманню інтересів Китаю у його відносинах з ЄС, або щонайменше не бути серед тих держав, які намагаються завадити просуванню китайських інтересів.

Продемонструвавши конструктивний підхід, Голова КНР переходить до актуального для китайської сторони питання, висловлюючи 希望 "сподівання", що французька сторона 提供 – створить (дослівно: "надавати") для китайських підприємств, які 赴法投资合作 "прибувають у Францію для інвестиційної співпраці", 公平、公正、非歧视的营商环境 "справедливе, рівне та недискримінаційне" 营商环境 "середовище ведення бізнесу". Тут конструктивна тональність та аргументативна стратегія максимально наближається до межі з агональною тональністю та конфронтаційною дискурсивною стратегією: адже висловлюючи сподівання, що партнер "створить справедливе та недискримінаційне середовище для ведення бізнесу", китайський лідер фактично характеризує існуючий на момент розмови бізнес-клімат для китайських компаній у Франції як несправедливий та звинувачує французьку сторону в дискримінації китайських інвесторів. Але виходячи із загальної конструктивної інтенції розмови, свідомо застосовується виключно позитивна та нейтральна лексика.

Фіналізувавши таким чином найактуальніший момент, який, імовірно, був головною прагматичною метою розмови, Сі Цзіньпін переходить від «головних» – політичної та економічної сфер, які традиційно йдуть саме у такому порядку в усіх жанрах китайськомовного дипломатичного дискурсу, до гуманітарної сфери, закликаючи "скористатися можливостями" (利用好 ... 大契机) 60-річчя встановлення дипломатичних відносин та Олімпійських ігор у Парижі (обидві події мають відбутися у 2024 році) для активізації гуманітарних обмінів (加强中法人文交流) та поглиблення взаєморозуміння (促进相互了解).

Як бачимо, у наведеному фрагменті, не зважаючи на фактичну наявність питань, що потребують вирішення на найвищому рівні, дискурсивний вияв має лише конструктивна комунікативна інтенція, вживаються виключно емоційно нейтральні й позитивні слова та вирази, немає лексико-семантичних одиниць із негативною конотацією. Для кращого розуміння спільного для обох фрагментів дискурсу контексту зазначимо, що у Франції протягом тривалого часу функціонує Офіс представництва Тайбею, створення аналогу якого у Литві стало причиною появи описаної вище заяви МЗС КНР щодо неприпустимості таких дій литовської сторони. Цей факт, на нашу думку, є яскравим доказом того, що стратегії дипломатичного дискурсу насамперед спрямовуються на реалізацію його цілей, а вже після – на дотримання його принципів.

3.6. Жанри дипломатичного дискурсу

Існує доволі значна кількість жанрів дипломатичного дискурсу, частина з них є специфічною для цього типу інституційного дискурсу (вірча грамота, вербальна нота), проте переважну більшість можна віднести до дипломатичного дискурсу насамперед через семантичне наповнення та контекстні властивості, наприклад, переговори є жанром саме дипломатичного дискурсу, якщо вони проходять між офіційними

представниками різних держав. Умовно жанри дипломатичного дискурсу можна поділити на дискурсивні події: зустріч, візит, переговори, офіційний обід, засідання; усні текстові жанри: виступ, промова, інтерв'ю; та письмові текстові жанри: вербальна нота, офіційний лист, міжнародна угода, інформаційне повідомлення про міжнародну подію, стаття на міжнародну тематику.

Водночас такий поділ є умовним і не відтворює всієї складності такого комплексного явища, як дипломатичний дискурс, оскільки в межах практично кожної дискурсивної події одночасно існують різні жанри дипломатичного дискурсу, які виконують кожен свою функцію. Наприклад, програма закордонного візиту глави держави зазвичай передбачає такі компоненти: двосторонні переговори з главою держави, до якої здійснюється візит, двосторонні переговори з іншими представниками іноземної держави, двосторонні переговори на рівні супроводжуючих осіб, насамперед, глав зовнішньополітичних відомств, виступ глави держави в парламенті приймаючої країни та/ або одному із закладів вищої освіти, відвідання одного з регіонів, офіційний обід/ вечерю, підписання двосторонніх угод, інтерв'ю/ прес-конференцію. Цей перелік є орієнтовним, деякі заходи можуть не включатися у програму, а деякі додаватися, але в контексті жанрів дипломатичного дискурсу важливим є те, що кожен із названих компонентів є окремою дискурсивною подією. Крім того, у процесі підготовки як візиту загалом, так і кожного його елемента, сторони готують значний перелік документів різних жанрів та характеру, частина з яких є внутрішніми й не передаються іншій стороні (позиційні та аналітично-довідкові матеріали), частина являє собою двостороннє листування при підготовці формального та змістовного аспектів візиту (вербальні ноты, листи, проекти двосторонніх документів), частина ж стає офіційними (двосторонні угоди) та публічними (промови, інтерв'ю).

В умовах сучасного стану розвитку телекомунікаційних технологій значна частина публічних жанрів дипломатичного дискурсу має

мультимодальний характер: публічна промова глави держави може передаватися в режимі прямої трансляції, а її текст та відеозапис потім розміщений на офіційних сайтах уповноважених органів, в електронних ЗМІ та соціальних мережах, надрукований спеціальним тиражем, нерідко кількома мовами. Наприклад, промови очільників КНР під час сесій Усекитайських зборів народних представників не лише широко транслюються засобами відеозв'язку, спеціально для іноземних дипломатів, яких запрошують відвідати сесії як почесних гостей, у кулуарах сесії роздаються роздруковані матеріали сесії, перекладені всіма офіційними мовами ООН.

Враховуючи сутність дипломатичного дискурсу як сфери і засобу міжнародної комунікації, жанри дипломатичного дискурсу є типовими для різних держав і мов. Навряд чи можна говорити, що певний жанр притаманний виключно китайськомовному дипломатичному дискурсу. Більш того, структура, функції, навіть змістове наповнення текстів переважної більшості жанрів дипломатичного дискурсу різними мовами є більшою чи меншою мірою подібними. Водночас, реалізація кожного жанру має певну специфіку, зумовлену як граматиною китайської мови, так і контекстними чинниками: особливостями політичної системи КНР та світогляду китайців. У четвертому розділі спробуємо дати характеристику таким жанрам китайськомовного дипломатичного дискурсу як публічна промова та офіційне повідомлення про дипломатичну подію.

3.7. Прецедентні тексти та інтертекстуальність у китайськомовному дипломатичному дискурсі.

До прецедентних текстів дипломатичного дискурсу можна насамперед віднести ключові міжнародні документи, які регулюють на сучасному історичному етапі сферу міжнародних відносин у глобальному вимірі. Це, зокрема, Статут ООН (联合国宪章) укладений у 1945 році при утворенні ООН; Віденська конвенція про дипломатичні зносини (维也纳外

交关系公约), яка була укладена у 1961 р.; Віденська конвенція про консульські зносини (维也纳领事关系公约), укладена у 1963 р.; Віденська конвенція про право міжнародних договорів (维也纳条约法公约), укладена у 1969 р. та низка інших багатосторонніх міжнародних угод, що складають основу сучасного міжнародного публічного права. Значна частина з них прийнята на рівні ООН, а оскільки китайська мова є офіційною мовою ООН, тексти цих документів китайською мовою мають однакову юридичну силу з текстами, укладеними іншими офіційними мовами ООН. Це робить китайськомовний дипломатичний дискурс органічним складником глобального дипломатичного дискурсу.

Крім того, є низка текстів китайськомовного дипломатичного дискурсу, які можна вважати прецедентними щонайменше в межах саме китайськомовного фрагмента глобального дипломатичного дискурсу. До таких доцільно віднести, насамперед, вже згадані 和平共处五项原则 "Пять принципів мирного співіснування", а також ключові промови Голови КНР Сі Цзіньпіна з міжнародної тематики, які в КНР видаються у вигляді друкованих збірок промов. Особливе місце серед них посідають промови, які дали початок глобальній ініціативі "Один пояс, один шлях": 共同建设 "丝绸之路经济带" (Спільно будуємо "Економічний пояс Шовкового шляху"), виголошена Головою КНР під час державного візиту до Казахстану у вересні 2013 р. та 共同建设二十一世纪"海上丝绸之路" (Спільно будуємо "Морський шовковий шлях XXI століття"), виголошена Головою КНР під час державного візиту до Індонезії у жовтні 2013 р (习近平, 2015). Зазначені тексти нерідко прямо цитуються або згадуються китайськими дипломатами у текстах публічних промов, юридичних документів, листуванні з іноземними партнерами та інших дискурсивних жанрах.

Загалом інтертекстуальність як наявність смислових та формальних зв'язків між різними текстами є однією з характерних ознак дипломатичного дискурсу, яка знаходить вияв у переважній більшості його

жанрів у вигляді прямих цитат та посилань на норми міжнародних юридичних документів, офіційні заяви глав держав, урядів, міністрів закордонних справ, внутрішні законодавчі акти держав. Такі посилання під час міжнародних переговорів (як конкретної зустрічі, так і в широкому сенсі – послідовності взаємних кроків сторін на шляху пошуку спільної мови з певного питання, що становить взаємний інтерес) є складовою частиною аргументації сторін. Крім того, в офіційному дипломатичному листуванні прийнято прямо посилатися на зміст попередніх документів, наприклад, у тексті однієї вербальної ноти МЗС КНР на адресу Посольства України в Китаї знаходимо пряме посилання на отриманий від Посольства документ: 中华人民共和国外交部领事司向乌克兰驻华大使馆致意，并谨就贵馆 2016 年 2 月 15 日 6156/24-507-152k 号照会答复如下... "Консульський департамент МЗС КНР висловлює свою повагу Посольству України в КНР та має честь, у відповідь на Ноту Посольства України в КНР від 15.02.2016 р. № 6156/24-507-152k, повідомити про таке...". Інтертекстуальність знаходить різний формальний та вербальний вияв у різних жанрах дипломатичного дискурсу, тому при характеристиці конкретних жанрів цьому параметру китайськомовного дипломатичного дискурсу буде приділено окрему увагу.

3.8. Особливості дискурсивних формул у китайськомовному дипломатичному дискурсі.

При характеристиці дискурсивних формул китайськомовного дипломатичного дискурсу, розуміючи їх як своєрідні мовні звороти, властиві комунікації носіїв китайської мови в межах соціальної інституції дипломатії, насамперед зазначимо, що семантичний аспект дискурсивних формул загалом є спільним для дипломатичних дискурсів різних мов, оскільки дипломатія апріорі є міжнародною діяльністю та спрямована на пошук взаєморозуміння між учасниками, які є представниками не лише різних держав, а й відмінних лінгвокультур. Водночас вербальний вияв

дискурсивних формул у китайськомовному дипломатичному дискурсі має свою специфіку, зумовлену особливостями самої китайської мови та її взаємодією з іншими мовами.

Найбільш яскраво це виявляється у китайськомовній дипломатичній термінології: на відміну від більшості європейських мов, зокрема й української, у китайській мові немає ксенізмів, характерних для дипломатичного дискурсу європейських мов. Наприклад, китайським відповідником такого міжнародного дипломатичного терміна як "персона нон грата", 不受欢迎的人 "небажана особа", тобто застосовується описовий переклад значення терміна питомими засобами китайської мови. Так само, терміна *ad hoc*, який функціонує в міжнародно-правовому, дипломатичному та інших інституційних дискурсах європейських мов саме у такому вигляді, зі збереженням не лише фонетичного, а й графічного латинськомовного оригіналу, в китайській мові немає, замість нього вживається аналогічне за значенням питомо китайські загальноживані вирази 专门的 "спеціальний", 特别的 "особливий". Якщо, наприклад, в англійській мові для позначення особи, яка тимчасово очолює посольство на період відсутності посла, вживають французькомовний термін "charge d'affaires", то китайським відповідником цього терміну є 临时代办 (дослівно "тимчасово заміщувати"), тобто "[особа, яка] тимчасово заміщує [посла]". Цей перелік можна продовжувати. Ця риса не є специфічною саме для дипломатичного дискурсу: переважна більшість науково-технічних термінів китайської мови, які є запозиченнями, утворюються саме шляхом описового перекладу або калькування, окремі випадки переважно зосереджені у сфері термінології високих і новітніх технологій.

Низка жанрів дипломатичного дискурсу характеризуються високим ступенем клішованості, що зумовлює наявність специфічних мовленнєвих зворотів, форм привітань, зокрема це стосується вербальної ноти, офіційного листа, дипломатичної промови. Здійснений аналіз сотень

документів різних жанрів та тематики китайськомовного дипломатичного дискурсу показав, що клішованість, уживання сталих фраз та виразів є характерними не лише для письмових жанрів дипломатичного дискурсу – це є спільним місцем для дипломатичного дискурсу незалежно від мови, засобами якої він реалізується, а й для його усних жанрів, таких як дипломатична промова, інтерв'ю дипломата чи представника керівництва держави на міжнародну тематику, прес-конференція речника МЗС КНР і навіть двостороння зустріч на робочому рівні (підтвердженням останньої тези є лише особистий досвід).

У випадку публічних жанрів китайськомовного дипломатичного дискурсу можна говорити про значну подібність не лише форми та змісту, а й вербального наповнення значної частини дипломатичних промов, текстів офіційних повідомлень про міжнародні зустрічі та переговори за участю найвищого керівництва Китаю, інколи може складатися враження, що при їх створенні використовують певну трафаретну структуру, де замінюється лише назва іноземної держави, ім'я її представника, місце та час заходу, а також певні деталі, що становлять специфіку двосторонніх відносин. Окремо можна виділити цілу низку новітніх лексико-семантичних конструкцій дипломатичного дискурсу, які виникли і набули надзвичайно широкого вжитку у китайській мові після проголошення Головою КНР Сі Цзіньпіном ініціативи "Один пояс, один шлях".

Започаткування Головою КНР Сі Цзіньпіном у 2013 році глобальної ініціативи "Один пояс, один шлях" зумовило появу та активне вживання у китайськомовному дипломатичному дискурсі значної кількості лексичних одиниць та виразів, що служать для позначення реалій, пов'язаних з реалізацією згаданої ініціативи.

Важливо, що при перекладі дискурсивної формули "一帶一路"倡议 китайська сторона в обов'язковому порядку наголошує на необхідності вживання саме щодо 一帶一路 "Один пояс, один шлях" саме перекладу

готовність залучати передові іноземні технології та методи управління господарською діяльністю.

У цій дискурсивній формулі вжито традиційні для дипломатичного (і пропагандистського) дискурсу лексичні одиниці з позитивною конотацією, адже 改革 "реформувати; реформи" є однією з найбільш позитивно емоційно забарвлених лексичних одиниць китайської мови, яким позначають саме цілеспрямовані позитивні зміни та перетворення. При чому, на відміну від, наприклад, ще однієї лексичної одиниці, що теж позначає цілеспрямовані позитивні перетворення 改造 "реформи; реформувати; трансформувати", 改革 "реформувати; реформи" не несе в собі конотативного значення "перетворення чогось поганого", а має виключно значення позитивних змін. Що ж стосується лексичної одиниці 开放 "відкривати; відкритий", то воно саме по собі несе виключно позитивну конотацію, як і його відповідники в інших мовах, адже відкритість апріорі сприймається переважною більшістю носіїв багатьох мов, зокрема, й китайської, як щось позитивне.

На початковому етапі під виразом 对外开放 насамперед малося на увазі залучення іноземних інвестицій, для чого було створене регуляторне середовище, яке приваблювало світових виробників насамперед, низькою вартістю робочої сили, вигідною для інвестора фіскальною політикою та набагато нижчими, ніж у західних державах, стандартами екології та безпеки виробництва, що в комплексі значно знижувало собівартість виробництва. Пізніше, з одночасним зростанням економічної потужності КНР та середнього рівня життя жителів Китаю, з одного боку, та екологічних проблем і соціальної нерівності з іншого, урядом КНР поступово зміщувався акцент з відкритості Китаю для іноземних інвесторів до відкритості китайського ринку для іноземних виробників, а також відкритості внутрішніх ринків іноземних держав для китайських виробників і інвесторів. При цьому вихід Китаю на позицію найбільшого в світі

товаровиробника та експортера товарів, а також одного з найбільших імпортерів сировини, поставив його перед необхідністю розширювати свої логістичні можливості з метою забезпечення безперебійності потоку експортної та імпоротної продукції до найбільшого ринку – ринку Європи. Саме це й було головною ціллю глобальної ініціативи "Один пояс, один шлях", заявленою Головою КНР. Тобто, Ініціатива "Один пояс, один шлях" ("一帶一路"倡议) є складовою частиною політики 改革开放政策 "Політика реформ і відкритості", а точніше складовою "зовнішньої" (开放) частини останньої.

Дискурсивна формула "一帶一路"倡议 "Ініціатива "Один пояс, один шлях" являє собою аббревіатуру. Цей вираз позначає не одну, а дві окремі ініціативи, об'єднані однією метою: перші два ієрогліфи 一帶 "Один пояс" являють собою скорочення для зручності вживання як в усному, так й у писемному мовленні назви 丝绸之路经济带 "Економічний пояс Шовкового шляху", ініціатива, яку Сі Цзіньпін запропонував у вересні 2013 р. під час свого візиту до Казахстану. Полягає у збільшенні логістичних потужностей перевезення товарів між Китаєм та ЄС сухопутними шляхами, насамперед, залізницею, що передбачає масштабну розбудову інфраструктури у Китаї, насамперед, у менш розвинених західних регіонах, країнах СНД, насамперед Середній Азії та Закавказзі, Близькому Сході та Центральні та Східній Європі. Як зазначив Сі Цзіньпін у своїй промові "Спільно будуємо "Економічний пояс Шовкового шляху" (共同建设"丝绸之路经济带"), виголошеної ним 7 вересня 2013 р. у виступі в Університеті Назарбаєва під час візиту до Казахстану, основна мета цієї регіональної ініціативи – "为了使我们欧亚各国经济联系更加紧密、相互合作更加深入、发展空间更加广阔", "逐步形成区域大合作" – "щоб економічні зв'язки між євразійськими країнами стали тіснішими, співпраця поглиблювалася, простір для розвитку став ширшим", "щоб поступового налагодити великомасштабну регіональну співпрацю". Таким чином було дискурсивно підкреслено

економічну спрямованість та регіональний вимір зазначеної ініціативи. На сьогоднішній день дослідники міжнародних відносин та китаєзнавці не дійшли спільної думки щодо того, чи було це зроблено навмисно, для "приспання пильності" західних держав, чи через сумніви Китаю в успішності Ініціативи "Один пояс, один шлях" як глобального геополітичного проекту на момент її старту.

Повна назва 丝绸之路经济带 "Економічний пояс Шовкового шляху" містить пряму історичну паралель зі стародавнім Великим шовковим шляхом. На нашу думку, вживаючи таку назву китайська сторона прагне досягти одразу кількох дискурсивних цілей: позитивна саморепрезентація Китаю як давньої цивілізації; дискурсивна актуалізації історично сформованих зв'язків між Китаєм та державами, які є учасницями цієї ініціативи; позитивна репрезентація ініціативи як такої, що має міцне економічне підґрунтя, підкрілене історичним фактами, а не тимчасовими корисливими інтересами Китаю чи особистим баченням його керівництва.

Друга частина назви Ініціативи – 一路 "Один шлях" – це 21 世纪海上丝绸之路 "Морський шовковий шлях ХХІ ст.", запропонований Головою КНР під час виступу в Парламенті Індонезії 3 жовтня 2013 р. У цьому найменуванні також застосовано історичну назву 丝绸之路 "Шовковий шлях", а для підкреслення особливої важливості морських перевезень для розвитку міжнародної торгівлі в сучасних умовах вжито дискурсивну формулу 海上 "морський" (дослівно: "на морі").

Як зазначає професор Ху Білян, основним змістом ("一带一路"倡议内涵) Ініціативи "Один пояс, один шлях" є 5 пунктів: 加强政策沟通 "інтенсифікація політичних контактів", 加强道路联通 "інтенсифікація транспортного сполучення", 加强贸易畅通 «інтенсифікація вільної торгівлі», 加强货币流通 "інтенсифікація валютного обігу" та 加强民心相通 "інтенсифікація зв'язків між народами". Як бачимо, відбулося дискурсивне

розширення змісту ініціативи: окрім економічної складової, актуалізується також політична складова, яка до того ж традиційно для дипломатичного дискурсу (не лише китайського) винесена на перший план, а також додається гуманітарна складова. Таким чином дискурсивно актуалізується універсальний характер ініціативи, яка не обмежується лише розвитком економічної співпраці, а має на меті поглиблення регіональної інтеграції держав-учасниць ініціативи, провідну роль у якій відіграватиме саме Китай.

Нерідко для позначення згаданих п'яти пунктів у китайськомовній дискурсивній практиці застосовується скорочений термін "五通", який умовно можна перекласти як "п'ять інтенсифікацій", оскільки повного еквівалента в українській мові немає. Ця дискурсивна формула утворена шляхом поєднання числівника 五 "п'ять" та ієрогліфа-морфеми 通, яка має цілу низку значень, серед яких "з'єднувати"; "мати зв'язок"; "співпадати"; "бути поряд, межувати"; "пропускати" тощо і яка складовою частиною лексем, що містяться у повних назвах цих п'яти пунктів: 沟通 "контактувати, контакти"; 联通 "зв'язок, з'єднання"; 畅通 "вільно, безперешкодно"; 流通 "циркулювати; циркуляція; обіг" і 相通 "взаємопов'язаний; взаємопроникнення". Ієрогліф 通 вживається для дискурсивного поєднання зазначених п'яти аспектів не лише за змістом, а й шляхом надання їм максимально подібної форми, вербалізації їхньої пов'язаності між собою. Подібний спосіб абрєвіації, коли нова дискурсивна формула утворюється шляхом поєднання числівника з певним ієрогліфом-морфемою чи словом, що складається з двох чи більше ієрогліфів, є досить поширеним у сучасному китайськомовному політичному, медійному та дипломатичному дискурсах.

Основними принципами розбудови Ініціативи "Один пояс, один шлях" є 共商、共建、共享原则 "принципи спільного обговорення, спільної розбудови, спільного використання", де 共商 "спільне обговорення" означає спільний пошук рішення шляхом дискусії, щоб важливі справи робилися за

умови спільного обговорення; 共建 "спільна розбудова" означає спільне виконання роботи з використанням можливостей та сильних сторін кожного з учасників; 共享 "спільне використання" означає максимально повний та максимально справедливий розподіл результатів Ініціативи на користь усіх учасників. Як і в описаному вище випадку, в усіх трьох позиціях вжито ієрогліф-морфему 共 "спільно; спільний; разом". На нашу думку, це зроблено для позитивної репрезентації ініціативи як такої, де всі учасники мають право голосу й будуть почуті, позитивної репрезентації Китаю як держави, яка виступає за дотримання принципу рівності сторін у міжнародних відносинах, а також дискурсивної деакцентуації ролі Китаю як єдиного лідера й найбільшого вигодонабувача від реалізації Ініціативи "Один пояс, один шлях". Кінцевою метою реалізації Ініціативи "Один пояс, один шлях", за словами Голови КНР, є 推动构建人类命运共同体 "Сприяння побудові Спільноти єдиної долі людства".

Продовжуючи ідею розбудови "Спільноти єдиної долі людства" (构建人类命运共同体), у вересні 2021 р., виступаючи на 76-й Сесії Генеральної асамблеї ООН, Сі Цзіньпін висунув 全球发展倡议 "Ініціативу глобального розвитку", яка є логічним продовженням Ініціативи «Один пояс, один шлях». Зазначимо, що якщо в назві "一带一路"倡议 Ініціативи "Один пояс, один шлях" дискурсивно виявляються претензії КНР на регіональне лідерство, а її реалізація дійсно значно сприяла зростанню суб'єктності Китаю як важливого регіонального лідера на Євразійському континенті (习近平在第七十六届联合国大会, 2023). У самій назві 全球发展倡议 "Ініціатива глобального розвитку" Китай нарешті здійснив вербальну актуалізацію власних претензій на глобальне лідерство, зокрема на тлі зосередженості країн Заходу на внутрішніх проблемах, спричинених пандемією, а також виведенням військ США з Афганістану, що похитнуло раніше беззаперечні лідерські позиції колективного заходу на чолі зі США на глобальній арені.

Продовжуючи вербальну актуалізацію претензій Китаю на глобальне лідерство, Голова КНР останнім часом виступив ще з двома ініціативами: 全球安全倡议 "Ініціатива глобальної безпеки" і 全球文明倡议 "Глобальна цивілізаційна ініціатива", у процесі реалізації яких, за нашими обґрунтованими попереднім досвідом прогнозами, також з'явиться низка нових дискурсивних формул, які збагатять як китайськомовний, так і глобальний дипломатичний дискурс (习近平提出全球文明倡议, 2023).

Зазначені міжнародні ініціативи Голови КНР стали прецедентними текстами для китайськомовного не лише дипломатичного, а й політичного, адміністративного, економічного, наукового, педагогічного та інших галузевих дискурсів, а описані вище новостворені дискурсивні формули набули широкого вжитку не лише в офіційному, а й у побутовому дискурсі Китаю, а також стали важливою складовою частиною глобального політичного, економічного та дипломатичного дискурсів. Це чи не найперший випадок, коли саме китайськомовний дипломатичний дискурс стає першоджерелом становлення нового глобального дискурсивного формату. Що, на нашу думку, є максимально переконливим підтвердженням набуття китайськомовним дипломатичним дискурсом нової якості глобальної суб'єктності.

Висновки до розділу 3:

1. Учасниками дипломатичного дискурсу є фахові дипломати, високі посадові особи держав, а також самі держави та їхні органи влади. У китайськомовному дипломатичному дискурсі для найменування кожної групи учасників та при звертанні до них вживаються специфічні дискурсивні формули.
2. Хронотоп має важливе значення в дипломатичному дискурсі на рівні контексту. Специфіка лінгвальних виявів хронотопу в китайськомовному дипломатичному дискурсі зумовлена лексичними та граматичними особливостями китайської мови.

3. Цілі дипломатичного дискурсу безпосередньо корелюються з основною метою дипломатії як сфери людської діяльності й полягають у захисті інтересів держави у відносинах з іншими країнами у мирний та законний спосіб. Для китайськомовного дипломатичного дискурсу основною метою є затвердження статусу КНР як одного зі світових лідерів. Лінгвальний прояв цілі дипломатичного дискурсу знаходять насамперед у семантиці та прагматиці дискурсу.
4. Ціннісні орієнтації учасників дипломатичного дискурсу впливають з його основних цілей і зазвичай знаходять вияв у ключових зовнішньополітичних документах держави. До основних цінностей китайської дипломатії можна віднести мир, спільний розвиток, невтручання у внутрішні справи, право нації на вибір власного шляху розвитку.
5. Стратегії дипломатичного дискурсу служать реалізації його цілей та захисту цінностей. Ключовою стратегією дипломатичного дискурсу можна визначити аргументативну, також нерідко застосовуються інформативна, декларативна, рідше – конфронтаційна та дискредитаційна стратегії. Специфікою китайськомовного дипломатичного дискурсу є переважання конструктивних стратегій над конфронтаційними. Лінгвальний вияв стратегії дипломатичного дискурсу в китайській мові знаходять на лексичному, семантичному та контекстному рівні.
6. Жанри дипломатичного дискурсу є типовими для різних держав і мов. Реалізація кожного жанру в китайськомовному дипломатичному дискурсі має певну специфіку, зумовлену як граматиною китайської мови, так і контекстними чинниками: особливостями політичної системи КНР та світогляду китайців.
7. До прецедентних текстів сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу, окрім найважливіших міжнародних

документів, належать ключові промови Голови КНР Сі Цзіньпіна, в яких було проголошено його ключові геополітичні ініціативи. Вжиті в цих текстах дискурсивні формули увійшли не лише до китайськомовного, а й до глобального дипломатичного дискурсу.

8. Загалом китайськомовний дипломатичний дискурс значну кількість спільних з іншомовними дипломатичними дискурсами має, що спричинено самою природою дипломатії як міжнародної діяльності, а також тим, що більшість жанрів китайськомовного дипломатичного дискурсу створювалися носіями китайської мови за іноземними зразками. Разом з тим, лінгвальна реалізація переважної більшості жанрів китайськомовного дипломатичного дискурсу має свою специфіку, спричинену як особливостями китайської мови, так і лінгвокультурними та суспільно-політичними чинниками.

РОЗДІЛ IV.

СТРУКТУРНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО КИТАЙСЬКОМОВНОГО ДИПЛОМАТИЧНОГО ДИСКУРСУ

В умовах глобалізації та на сучасному етапі розвитку інформаційно-комунікаційних технологій публічні формати дипломатії, зокрема, взаємні візити й дистанційні (телефонні чи онлайн) переговори високих посадових осіб, багатосторонні міжнародні конференції та форуми, відіграють все більш значну роль у міжнародних відносинах.

Останнім часом, з інтенсифікацією міжнародних контактів, підвищенням суспільно-політичної значущості міжнародних відносин, зацікавленість і потреба у вивченні діяльності дипломатів дедалі частіше виявляється не лише у вузькопрофесійній площині, але й у лінгвістиці. Це призвело до активізації досліджень у сфері мови та мовлення дипломатії та міжнародних відносин як в Україні, так і за кордоном. Разом з тим, проблематика китайськомовного дипломатичного дискурсу наразі містить широкий спектр питань, які потребують ґрунтовного дослідження.

Спробуємо, застосовуючи запропоновані Т. Ван Дейком методики дискурсивних досліджень провести аналіз найпоширеніших у публічному просторі жанрів дипломатичного дискурсу: публічної промови і повідомлення про міжнародну подію, виявити структурні, семантичні та прагматичні особливості цих жанрів, а також здійснити критичний аналіз декларованої вищими посадовими особами Китайської Народної Республіки позиції китайської сторони щодо агресії Російської Федерації проти України.

4.1. Структурні та прагматичні особливості повідомлення про дипломатичну подію як жанру китайськомовного дипломатичного дискурсу

З огляду на те, що повсякденна діяльність дипломатів, тобто процес комунікації між ними та відповідні документи зазвичай не є публічними, а нерідко, навпаки, доступ до них можливий лише для визначеного кола осіб, основним джерелом інформації про дискурсивні події сучасного китайськомовного дипломатичного є офіційні повідомлення про такі події, зокрема, зустрічі Голови КНР, Прем'єра Державної Ради КНР, Міністра закордонних справ КНР, інших посадових осіб, послів Китаю в іноземних державах, а також виступи китайських високопосадовців на міжнародних багатосторонніх зустрічах, конференціях та форумах, розміщені на офіційних онлайн ресурсах органів влади Китаю та офіційних ЗМІ КНР. З огляду на специфіку інформаційної політики Китаю, ці повідомлення при розміщенні у ЗМІ дублюють першоджерело без змін, не містять додаткових коментарів. Такі повідомлення будуються за стандартною схемою, мають уніфіковану структуру. Порушення структури нерідко є дискурсивним маркером, що свідчить про значні зміни в контексті дискурсу. Нерідко відхід від традиційної схеми може розглядатися як непряме свідчення появи проблемних питань у двосторонніх відносинах.

Стандартна **структура** виглядає так: у першій, *вступній фразі* розкриваються учасники й хронотоп події: повідомляється, який саме представник китайської сторони з ким саме зустрівся, провів телефонну розмову або переговори у форматі відеоконференції. У разі офлайн зустрічі повідомляється її час, місце та контекст. Двосторонні офлайн зустрічі можливі або під час візиту одного керівника до країни, очолюваної іншим, або в межах (в українському дипломатичному дискурсі нерідко вживають "на полях") багатостороннього саміту, або спеціально організуються у третій країні. У разі телефонної чи онлайн розмови місце зазвичай не повідомляється, крім випадків, коли один з учасників розмови веде її «не зі своєї» території – свого офісу чи резиденції, а, наприклад, перебуваючи в іншій країні. Іноді також додається інформація про тривалість зустрічі:

більша тривалість зустрічі свідчить про важливість двосторонніх відносин та/ або наявність важливих питань, які потребують детального обговорення.

У *першій частині* повідомлення зазвичай надається *інформація про заяви представника КНР* під час розмови. Найчастіше використовується непряма мова. Існує стандартна *послідовність*, навіть сукупність стандартних послідовностей аспектів взаємодії, про які йдеться у повідомленні, що включає часовий, галузевий та просторовий вимір. Зокрема, *галузева послідовність* виглядає так: *політичний діалог* → *торговельно-економічна, фінансова, інвестиційна співпраця* → *науково-технічна співпраця* → *гуманітарна взаємодія (освіта → культура → туризм)*. У разі формальної планової зустрічі за умови нормального стану відносин між країнами зберігається саме така послідовність, при чому увагу кожному аспекту учасники приділяють "по низхідній", інколи гуманітарний аспект може бути згаданий лише однією фразою. Якщо на початку повідомлення немає згадки про політичний аспект, це може свідчити або про наявність певних ускладнень у політичних відносинах, або про наявність дуже актуального питання в іншій сфері, найчастіше це може бути економічна співпраця чи спільна участь у врегулюванні важливої міжнародної проблеми, яке власне й було головним предметом переговорів. Часова послідовність є стандартною і незмінною: минуле → теперішнє → майбутнє, або минуле + теперішнє → майбутнє. Тобто спочатку сторони зазначають, чого дві держави вже досягли, після чого формують перелік планів на майбутнє та/або питань, які потребують вирішення.

Стандартна *просторова послідовність* виглядає так: *двосторонні відносини* → *взаємодія на міжнародній арені*. Утім у цьому випадку варіативність має місце частіше: з одного боку, при контактах із великими державами (США, ФРН, Велика Британія, Франція) нерідко спочатку наголошується на важливій ролі обох країн на міжнародній арені, що має на меті дискурсивно актуалізувати статус Китаю як однієї з великих держав, після чого спостерігається або постійний перехід від двосторонньої до

багатосторонньої взаємодії, або розгляд цих форматів у контекстному зв'язку. З іншого боку, під час контактів із країнами, які об'єктивно не відіграють ключової ролі на глобальній арені, акцентується двосторонній формат співпраці та взаємодія у регіональному вимірі.

Друга частина повідомлення також у форматі непрямой мови наводить *слова іноземного високопосадовця*. Розмір другої частини практично завжди менше, що свідчить про те, що в повідомленнях висловлювання закордонного візаві подаються більш стисло, оскільки протокол двосторонніх переговорів передбачає приблизно рівні проміжки часу для висловлювань обох сторін, а китайська сторона зазвичай чітко дотримується протоколу та сценарію офіційних заходів. Послідовність тем зазвичай така сама, як у першій частині.

Наприкінці може бути інформація про певну тему, яку сторони обговорили під час бесіди. Це зазвичай актуальна міжнародна проблема, у розв'язанні якої сторони беруть певну участь, наприклад, після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну, тема відновлення миру в Україні постійно стає одним з питань, які обговорюють очільники провідних західних держав з керівниками Китаю. В останній фразі може повідомлятися додаткова інформація, наприклад щодо складу учасників переговорів або щодо укладених за результатами зустрічі документів.

Для прикладу спробуємо зробити аналіз структури та семантико-прагматичних аспектів, включаючи окремі елементи невербальної семіотики, повідомлення про розмову в форматі відеоконференції Голови КНР Сі Цзіньпіна з Федеральним Канцлером ФРН О. Шольцем, яка відбулася 9 травня 2022 року, розміщену на офіційному сайті МЗС КНР у текстовому форматі з додаванням фото, а також на сайті Центрального телебачення Китаю (ССТV) з у текстовому та відео форматі (习近平同德国总理举行视频会晤, 2023).

Проведений зіставний аналіз змісту трьох варіантів повідомлення (тексти на двох різних онлайн ресурсах та друкований текст і відеозапис на

сайті CCTV) демонструє повну ідентичність змісту всіх зазначених варіантів повідомлення та повну ідентичність форми обох текстових повідомлень, що підтверджує тезу про існуючу практику подання ідентичних за змістом повідомлень у різних офіційних ЗМІ та в різних форматах.

На початку розміщується вступне нейтральне інформативне речення, яке констатує факт події, про яку йтиметься далі, відповідаючи на основні питання "хто? ": Голова КНР і Федеральний Канцлер ФРН, "що зробили?": Провели бесіду в форматі відеоконференції; "коли?": 9 травня 2022 року в другій половині дня. Інформації про місце події немає, що пояснюється форматом спілкування: відеоконференція є дистанційним способом комунікації, а брак додаткових уточнень місця перебування обох учасників є контекстним маркером того, що кожен із глав держав під час розмови перебував в одному з своїх постійних офісів у Китаї та Німеччині відповідно. Акцент на конкретному часі доби є додатковим дискурсивним маркером планового характеру розмови: з огляду на різницю в часі, це єдиний часовий проміжок, коли і в Німеччині, і в Китаї робочий час, адже проведення розмови в час, коли в одній з країн глибока ніч, чітко б свідчило про екстрений характер контакту. Обрання днем зустрічі саме 9 травня навряд чи має символічне значення: для Китаю цей день не несе історичного смислового наповнення, пов'язаного з Другою світовою війною. Таким чином, у першій, вступній фразі надається інформація про характер дискурсивної події, її учасників та хронотоп.

Відеозображення, яке супроводжує текст на сайті, підтверджує цю тезу. На самому початку повідомлення демонструється відео зображення будівлі 人民大会堂 "Великої народної зали", місця, де зазвичай відбуваються офіційні заходи за участю керівництва Китаю. Навряд чи знайома переважній більшості людей, які не є носіями китайської мови, ця будівля є впізнаваною для кожного китайця та китаєзнавця, символом найвищої влади КНР. Після цього ми можемо бачити Голову КНР Сі

Цзіньпіна та членів китайської делегації, які сидять за столом переговорів, розміщеному в одній із зал офіційних заходів. Інтер'єр зали, зокрема, картина у стилі традиційного китайського живопису свідчить про те, що ця зала, найімовірніше, розташована в Китаї. Особистий емпіричний досвід підтверджує, що це саме одне із приміщень Великої народної зали. Голова КНР та інші китайські урядовці сидять на тлі прапорів КНР та ФРН, що в дипломатичному дискурсі є невербальним знаком того, що тут проводитиметься саме китайсько-німецький двосторонній захід. Після чого ми бачимо, що навпроти китайської делегації немає місць, де могли б сісти члени іноземної делегації, натомість на протилежній стіні розміщено екран, за допомогою якого транслюватиметься відео зображення у режимі онлайн. Розміщення членів китайської делегації на безпечній з епідеміологічної точки зору відстані один від одного вбачається символічною демонстрацією одразу кількох смислів, пов'язаних з боротьбою з епідемією коронавірусу: нагадати як німецькій стороні, так і усім глядачам, що епідемія триває; акцентувати на необхідності дотримуватися безпечної відстані та інших протиепідемічних заходів; нагадати про роль Китаю в боротьбі з епідемією.

Нами не досліджувалися квантитативні аспекти візуального компонента цього фрагмента дискурсу, але й без цього очевидним є значне переважання у відеоряді саме зображення Сі Цзіньпіна та членів китайської делегації, натомість О. Шольц зображується або разом із Головою КНР, що технічно реалізується паралельним розміщенням у відеоряді двох картин, або один на фоні прапорів Німеччини, Китаю та ЄС і банеру «Великої сімки», саміт якої у червні 2022 року приймала ФРН. Припускаємо, що це також могло бути зроблено цілеспрямовано: демонструвало Китаю єдність позицій країн G7, а також зайвий раз нагадувало Китаю, що навіть той факт, що КНР є другою економікою світу, не робить його автоматично членом цієї елітної неформальної організації.

Наступна фраза текстового повідомлення є початком першої частини основного змісту тексту. Наводяться слова лідера Китаю у форматі непрямой

мови. Семантично, повідомлення починається з опису глобального контексту зустрічі та ролі Китаю і Німеччини на міжнародній арені, тобто має місце просторова послідовність "міжнародне → двостороннє → міжнародне", властиве повідомленням про зустрічі китайських лідерів з очільниками найвпливовіших держав світу. У першому реченні знаходять свою реалізацію одразу кілька дискурсивних стратегій:

- інформативна – Сі Цзіньпін інформує про своє бачення стану розвитку міжнародної ситуації: 当前国际局势持续复杂变化，全球安全、发展面临的困难和挑战显著增多 "Нині на міжнародній арені тривають складні зміни, значно збільшилися труднощі та виклики, перед якими стоїть глобальна безпека та розвиток";
- аргументативна: по-перше, у своїй оцінці ситуації, Голова КНР вживає емоційно забарвлені іменники з негативною конотацією 困难 "труднощі" та 挑战 "виклики", прислівник 显著 "помітно, явно, очевидно", який вживається зазвичай у негативному контексті, а також прямо називає теперішній період 动荡变化的时代 "епохою нестійкості", чим висловлює свою позицію щодо необхідності покращити існуючу ситуацію; по друге, у другій частині речення він прямо зазначає, які заходи 迫切需要 "життєво необхідно" вжити в цьому контексті: 注入更多稳定性和确定性 "надати [епосі нестійкості] більше стабільності й визначеності";
- позитивної саморепрезентації: Китай позиціонується як конструктивний учасник міжнародних відносин, оскільки прагне покращити глобальну ситуацію, та як потужна держава, оскільки заявляє про потенційну здатність це зробити.

У цій фразі знаходить вияв етнопсихологічна особливість китайської лінгвокультури: прагнення до стабільності й передбачуваності, намагання уникати нестабільності та різких змін ситуації.

У другій фразі знаходить прямий вияв позитивна презентація себе та партнера: 中国和德国都是有重要影响力的大国 "Китай і Німеччина є

важливими та впливовими великими державами", а також остаточно визначається позитивна тональність досліджуваного фрагмента дискурсу загалом, оскільки доволі значна як для дипломатичного дискурсу частка негативно забарвлених семантичних одиниць у попередньому реченні залишала елемент невизначеності щодо цього питання. У наступній фразі відбувається контекстний перехід до питань двосторонніх відносин разом з додатковою позитивною презентацією обох сторін як конструктивних, бо вони готові 当前形势下 "у теперішній ситуації" 保持两国关系健康稳定发展, 发挥好中德关系稳定性、建设性、引领性作用 "підтримувати стабільний розвиток китайсько-німецьких відносин, які відграють стабілізуючу, конструктивну та керуючу роль", та потужних, бо можуть 为世界和平安宁作出重要贡献 "зробити важливий внесок у мир та стабільність у світі".

Наступна частина промови Сі Цзіньпіна, структурно виділена в окремий абзац, присвячена двосторонній співпраці. У тексті повідомлення збережено стандартну часову "минуле → теперішнє → майбутнє" і тематичну "політичний діалог → торговельно-економічна, фінансова, інвестиційна співпраця → науково-технічна співпраця → гуманітарна взаємодія" послідовність. Зокрема, наголошується, що 过去 50 年来 "протягом минулих 50 років" (у жовтні 2022 року країни відзначили 50-ту річницю встановлення дипломатичних відносин), китайсько-німецькі відносини 保持高水平运行 "підтримують високий рівень динаміки", а 持续深化务实合作 "постійне поглиблення практичної співпраці" сприяло 共同发展 "спільному розвитку". Зазначається, що найважливішою запорукою стабільного позитивного розвитку двосторонніх відносин є принципи 相互尊重 "взаємна повага" та 合作共赢 "взаємовигідна співпраця", яких сторони 要始终如一坚持下去 "повинні неухильно дотримуватися". Очевидно, що основною тут є аргументативна стратегія. Сі Цзіньпін, виходячи з

вербального наповнення та фактичного контексту, намагається донести такий сингал: не зважаючи на наявність різних позицій по окремих питаннях, Китаю і Німеччині завжди вдавалося уникати прямих політичних конфліктів, розвиваючи при цьому економічну співпрацю, яка допомагала сторонам стати другою економікою світу та найпотужнішою державою Європи, і для збереження такої динаміки економічних взаємин, необхідно враховувати позиції одне одного.

Наступна фраза конкретизує зміст позиції китайської сторони, демонструючи її незмінність та конструктивний характер: 中方发展中德关系的初衷不变, 同德方加强合作的真诚愿望不变, 对中德共同办成更多有意义大事的信心不变 "Початкові наміри китайської сторони щодо розвитку відносин із Німеччиною незмінні, щирі наміри активізувати співпрацю з німецькою стороною незмінні, впевненість, що спільно ми зможемо зробити більше важливих справ незмінна". Як можна припустити з огляду на поточний контекст, імовірно, головна дискурсивна інтенція цією фрази – схилити німецьку сторону відмовитись від озвучених окремими представниками керівництва Німеччини намірів зробити позицію щодо внутрішньої політики Китаю жорсткішою, натякаючи, що в такому разі Китай не накладатиме торговельні обмеження на окремі чутливі для ФРН товари.

Наступні фрази конкретизують, які саме сфери є найбільш важливими для двох держав: 在应对气候变化、宏观经济政策、金融稳定、能源安全、粮食安全、产业链供应链稳定等各领域 "боротьба з кліматичними змінами (тобто розвиток зеленої енергетики), макроекономічна політика (тобто запровадження фіскальних і нефіскальних методів торговельних обмежень), стабільність фінансової системи, енергетична безпека, продовольча безпека, стабільність ланцюгів виробництва і постачання" є найважливішими, оскільки названі саме конкретні специфічні галузі, а не "економічна" чи "фінансова" сфера загалом, а також яким саме чином (用好双边对话合作机

制 "використовуючи механізми двостороннього діалогу та співпраці") вони мають діяти для 不断丰富中德关系内涵 "постійного збагачення змісту китайсько-німецьких відносин".

Окремо акцентується на взаємовигідності співпраці в новітніх і високотехнологічних сферах, які визначені пріоритетом суспільно-економічного розвитку Китаю: 要深挖互利合作潜力, 积极拓展绿色环保、服务贸易、人工智能、数字化等新技术领域合作 "Необхідно максимально реалізувати потенціал співпраці, активно розвивати співробітництво в екологічній сфері, торгівлі послугами, штучного інтелекту, діджиталізації та інших новітніх технологічних галузях". Наголошується, що високотехнологічний розвиток Китаю є вигідним для Німеччини і світу загалом: 中国加快构建新发展格局, 将为包括德国在内的各国提供更广阔市场机遇 "Розбудова Китаєм нової структури розвитку створить більше ринкових можливостей для всіх держав, включаючи ФРН". З погляду лінгвопрагматики, у цьому фрагменті дискурсу реалізується стратегія позитивної аргументації, яка полягає у вербальній актуалізації позитивних аспектів рішення, яке пропонує учасник дискурсу та уникненні актуалізації можливих перешкод, негативних наслідків такого рішення, а також можливих інших варіантів дій.

Наступна частина повідомлення присвячена взаємодії на міжнародній арені. Продовжуючи використовувати аргументативну стратегію, Голова КНР наголошує на необхідності 要倡导真正的多边主义 "реалізувати принципи справжнього мультилатералізму" та 维护国际公平正义 "захищати неупередженість і справедливість на міжнародній арені", тобто пропонує Німеччині не підтримувати активні зусилля окремих країн, насамперед США, які Китай вважає проявом унілатералізму – політики односторонніх дій, а також уникати стосовно Китаю упередженості та несправедливого підходу, того, що часто китайськими політиками називається "політикою подвійних стандартів". З огляду на загальний

контекст розвитку подій на міжнародній арені, зокрема, наростаючу напругу по лінії демократії Заходу та західного типу (Японія, Південна Корея) – країни з іншими підходами до формування і функціонування державної влади (насамперед, КНР та РФ), Китай намагається переконати Німеччину займати нейтральну, або щонайменше, стриману позицію, не робити практичних кроків проти інтересів Китаю. Також зазначається, що Китай і ФРН мають 携手维护 "спільними зусиллями відстоювати" 携手维护 联合国在国际事务中的核心地位 "ключову роль ООН у вирішенні міжнародних проблем" та захищати 国际关系基本准则 "ключові принципи міжнародних відносин". Цей пасаж демонструє негативну позицію Китаю щодо питання реформування ООН (низка країн пропонує змінити структуру та алгоритм формування Ради безпеки ООН, а також обмежити повноваження постійних членів Ради безпеки ООН, зокрема, скасувати або обмежити право вето. Китаю як чинному постійному члену Ради безпеки вигідний існуючий статус-кво) та внесення інших вагомих змін у чинні юридичні норми та неформальні практики міжнародних відносин, оскільки китайська дипломатія має достатньо компетенцій, можливостей та повноважень для реалізації власних інтересів в умовах існуючого статус-кво.

Далі Голова КНР конкретизує інтереси своєї держави, які полягають у 推进建设开放型世界经济，促进全球平衡、协调、包容发展 "розбудові світової економіки відкритого типу, сприяння гармонійного, збалансованого та інклюзивного глобального розвитку". Відкритість інших країн, тобто мінімальний рівень торговельних обмежень, необхідний Китаю для таких цілей: збільшення експортних можливостей для китайських товарів; полегшення доступу до іноземних технологій; збільшення економічної вигідності та геополітичної користі від китайських інвестицій за кордоном. Друга частина фрази є втіленням стратегії позитивної самопрезентації Китаю як країни, яка виступає за добробут усього світу, а також слугує для дискурсивного переходу до новітніх глобальних ініціатив

Китаю – висунутої Сі Цзіньпіном під час 76-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН 全球发展倡议 "Ініціативи глобального розвитку" 全球发展倡议 та запропонованої у квітні 2022 р. під час Азійського форуму в м. Боао (КНР) 全球安全倡议 "Ініціативи глобальної безпеки", який завершується наступною фразою, якою Голова КНР 欢迎德方积极支持和参与 "запрошує німецьку сторону активно підтримати та долучитись" до цих ініціатив, кінцевою метою яких є 构建人类命运共同体 "побудова спільноти єдиної долі людства" – спільна мета глобальних ініціатив КНР, офіційно задекларована ще у 2013 році, при започаткуванні ініціативи 一带一路 "Один пояс, один шлях". Таким чином відбувається просування глобальних ініціатив КНР, метою яких є не лише забезпечення власних економічних, політичних та безпекових інтересів, а й ствердження через формування альтернативного західному (хоча жодна з китайських ініціатив так не позиціонується, навпаки, всіяко підкреслюється їх інклюзивний характер та спрямованість на спільне благо) глобального проекту статусу КНР як світового лідера.

Окремий фрагмент присвячений взаємодії у форматі КНР – ЄС. Контекстно це зумовлено статусом ФРН як найпотужнішої та найвпливовішої держави Європейського Союзу, а також найбільшого європейського торговельного партнера КНР. Сі Цзіньпін продовжує реалізовувати дискурсивну стратегію позитивної аргументації, зазначаючи, що 中欧是全面战略伙伴 "Між Китаєм і ЄС – відносини повномасштабного стратегічного партнерства" (тому не потрібно тиснути на стратегічного партнера через "незначні" питання та координувати свою позицію з США), 中欧是彼此机遇 "Китай і Європа створюють одне для одного можливості" (а не загрози, як вважають США, тому не треба їх слухати), а 中欧的共同利益远大于分歧 "спільний інтерес Китаю та ЄС більший, ніж протиріччя" (у цьому випадку думку передано буквально).

Після чого Голова КНР прямо декларує позицію Китаю щодо політики ЄС: 中方支持欧盟战略自主 "КНР підтримує стратегічний суверенітет ЄС», тобто продовжує намагання завадити формуванню єдиної позиції ЄС з іншими країнами Заходу, насамперед, США, на міжнародній арені, насамперед щодо розгляду Китаю як стратегічного суперника, та додає, що відносини КНР – ЄС 不针对、不依附、也不受制于第三方 "не спрямовані проти третіх сторін, не спираються на треті сторони і не залежать від третіх сторін" і саме це має бути 战略共识 "спільною стратегічною позицією", яку сторони повинні 长期坚持 "постійно дотримуватись", бути 长远眼光 "далекоглядними", 坚持相互尊重 "підтримувати взаємну повагу" та 坚持相互尊重 "посилювати взаємну довіру". Інакше кажучи, Китай закликає ЄС зберігати високий рівень стратегічної взаємодії з Китаєм, який вигідний обом сторонам, незалежно від поточної міжнародної ситуації та позиції інших держав.

Далі Голова КНР вдається до деталізації своїх аргументів, пропонуючи конкретні шляхи взаємодії у форматі КНР – ЄС для вирішення глобальних проблем: для подолання 地缘政治危机 "геополітичної кризи" – 倡导对话和合作 "активізацію діалогу і співпраці", для протидії 国际形势复杂变化 "складним перетворенням міжнародної ситуації" – 中欧关系的稳定性 "стабільність китайсько-європейських відносин", для подолання 疫后复苏难题 "труднощів післяпандемійного відновлення" – 加强发展战略对接和政策协调 "розвиток стратегічної координації політик", Голова КНР використовує аргументативну стратегію, зазначаючи, що 中欧合作的开放性 "відкритість китайсько-європейської співпраці" сприятиме 世界经济企稳增长 "стабілізації та зростанню світової економіки", а 中欧对话的广泛性 "широкий формат китайсько-європейського діалогу" сприятиме пошуку шляхів вирішення 攸关人类未来的领域 "питань майбутнього людства", зокрема, змін клімату та забезпечення сталого розвитку. Інакше кажучи,

Голова КНР використовує стратегію позитивної репрезентації Китаю як потужної та відповідальної країни, яка здатна і готова докладати зусилля на користь всього світу, даючи зрозуміти, що ЄС, якщо також прагне бути впливовим гравцем та діяти на користь всього світу, має пристати на китайські пропозиції, які до того ж вигідні й самому ЄС.

Після чого Сі Цзіньпін закликає О.Шольца виступити в межах ЄС адвокатом китайсько-європейської співпраці: 希望德方为中欧关系稳定健康发展发挥积极影响 "Сподіваюсь, що Німецька сторона зможе відіграти позитивну роль заради стабільного розвитку китайсько-європейських відносин". Таким чином Сі Цзіньпін у розмові з німецьким колегою окреслив бачення китайською стороною шляхів подальшого розвитку відносин між КНР і Німеччиною, які полягають у подальшому розвитку двосторонньої практичної співпраці на взаємовигідній основі незалежно від зовнішніх факторів, підтримці Німеччиною Китаю в межах ЄС, не наданню Німеччиною підтримки діям західних країн, які суперечать інтересам Китаю.

Наступна частина так само у форматі непрямой мови відтворює заяви О. Шольца. При чому висвітленню позицій, озвучених Федеральним Канцлером ФРН, присвячено щонайменше вдвічі менший фрагмент тексту повідомлення, який структурно складає один абзац. Навіть у непрямому викладі китайською мовою помітна семантична чіткість формулювань німецької сторони порівняно з натяками, якими наповнений виклад позиції КНР. Часова, просторова та галузева послідовність зберігаються. Переважає конструктивна стратегія: загальна тональність, основний сигнал цього фрагмента тексту такий: останнім часом китайсько-німецькі відносини розвивались 非常好 "дуже добре", сторони мають 传承良好传统 "наслідувати цю традицію", тобто новий уряд Німеччини не планує різко змінювати політику щодо Китаю часів А. Меркель.

Плануються конкретні заходи: 共同庆祝两国建交 50 周年 "спільне відзначення 50-річчя дипломатичних відносин", 保持各层级密切沟通往来

"збереження тісних контактів на всіх рівнях", 举办好新一轮德中政府磋商 "проведення чергового раунду міжурядових консультацій", інакше кажучи: різка зміна політики не планується, але всі аспекти взаємин необхідно знову детально обговорити. Зокрема, німецька сторона висловлює готовність 开展对话 "розвивати, продовжувати діалог" з питань 确保全球供应链稳定、宏观经济政策协调 "забезпечення стабільності глобальних ланцюжків постачання та координації політик макроекономічного регулювання". Готовність "продовжувати діалог" у дипломатичному дискурсі означає, що під час попередніх спроб діалогу вони його лише почали, тому потрібне детальніша координація позицій з метою пошуку можливостей для вироблення компромісного рішення. Простіше кажучи, позиції сторін настільки різні, що узгодити їх складно, але вони це робитимуть, бо в інтересах сторін знайти спільне рішення. Німецька сторона також готова 加强 "активізувати, посилити" 合作 "співпрацю" у 广泛领域 "широкому спектрі галузей", зокрема, як 贸易投资、气候变化、抗击疫情、卫生医疗、教育文化等 "торгівля та інвестиції, зміни клімату, протидія епідемії, освіта і культура". Таким чином німецька сторона використовує тактику компенсації в аргументативній стратегії: зазначивши спочатку сфери, які потребують додаткового узгодження, було названо цілу низку сфер, для співпраці в яких не вбачається жодних перешкод.

Переходячи в наступній фразі до стратегії позитивної аргументації, О. Шольц зазначає, що 欢迎 "вітає" 中方致力于扩大高水平对外开放 "зусилля китайської сторони з розширення відкритості зовнішньому світу", прямо зазначаючи, що 这将给德方带来更多机遇 "це створить багато можливостей для німецької сторони". Натомість міжнародним та європейським питанням, у порівнянні з відповідними заявами Сі Цзіньпіна, приділяється значно менше уваги: лише одна фраза: 德方愿同中方加强多边领域沟通协调, 推动欧中关系积极发展 "Німецька сторона готова

посилювати контакти та координацію з Китайською стороною у сфері багатосторонніх відносин, а також сприяти активізації відносин КНР та ЄС". Враховуючи загальний контекст китайсько-німецьких відносин, зокрема тенденції до їх охолодження після зміни уряду Німеччини та, особливо, після початку повномасштабної російської агресії в Україні, такий короткий виклад є саме свідченням готовності німецької сторони продовжувати координувати свої зусилля на міжнародній арені насамперед із західними партнерами, а не бути провідником інтересів КНР. Подальший контекст, тобто фактичний розвиток подій засвідчив правильність останнього прогнозу: Німеччина активізувала діалог і співпрацю зі США, а головним провідником інтересів Китаю у Західній Європі стала Франція.

Окрема частина присвячена обговоренню лідерами двох держав *війни в Україні*. При чому викладено лише позицію та аргументацію Голови КНР, немає жодної інформації про заяви О. Шольца та позицію німецького уряду з цього питання. Достеменно причина саме такого неповного викладу не відома, водночас, виходячи із загального контексту, можна зробити припущення, що сторони не виробили, а найбільш імовірно, і не сподівалися виробити спільної позиції з цього питання. Вербальним дискурсивним підтвердженням цієї тези можна вважати першу фразу цього абзацу, в якій зазначається, що 两国领导人 "глави двох держав" також 深入坦诚地交换了意见 "здійснили глибокий і відвертий обмін думками" 就乌克兰局势 "щодо ситуації в Україні". У дипломатичному дискурсі (незалежно від мови) "глибокий і відвертий обмін думками" означає, що кожна зі сторін максимально повно та чітко виклала власну позицію, але жодна із сторін не висловила готовність до зближення позицій.

Уваги заслуговує дискурсивна формула 乌克兰局势 "ситуація в Україні", яка є очевидним виявом специфіки позиції Китаю: офіційний Пекін вживає слово 局势 "ситуація, обставини", уникаючи не лише називати зазначені події агресією Росії проти України, або хоча б війною, а й навіть

уникає згадки про РФ як учасника конфлікту: Росія в усьому тексті згадується лише один раз і без негативної конотації. Деякі фахівці у сфері зовнішньої політики неофіційно називають позицію Китаю "проросійський нейтралітет". Далі в тексті повідомлення детально викладається аргументація позиції Китаю: Сі Цзіньпін 强调 "наголошує", що Китайська сторона 始终站在和平一边 "завжди стоїть на боці миру" – таким чином Китай не лише виправдовує свою позицію, а й натякає, що країни, які постачають Україні зброю, не відстоюють мир; 从事情本身的是非曲直出发 "виходячи з реальної, правдивої ситуації" – знову ж таки натяк на те, що західні країни, оцінюючи ситуацію, враховують не всі обставини, 独立自主作出判断 "самостійно формують судження і приймають рішення", тобто не готові приєднатися до позиції тих країн, які офіційно засуджують російську агресію проти України та допомагають Україні; а також 一直 "постійно" 劝和促谈 "сприяють примиренню та переговорам" 以自己的方式 "у свій спосіб" – позитивна саморепрезентація у вигляді виправдання: "Ми теж хочемо досягти миру, але робимо це відмінним від вас шляхом і просимо не втручатися".

Далі Сі Цзіньпін переходить до аргументації бачення китайською стороною ролі Європейських держав у цій ситуації, намагаючись дискурсивно розділити країни Заходу: 乌克兰危机将欧洲安全再次推到关键十字路口 "Українська криза знову ставить безпеку в Європі на роздоріжжя" – інакше кажучи, війна Росії проти України безпосередньо впливає саме на європейську безпеку (а не на безпеку США, які знаходяться далеко й не мають на цій підставі впливати на рішення європейців), тому 有必要 要全力避免冲突激化、扩大化, 导致不可收拾的局面 "усіма силами уникати ескалації та розширення конфлікту, що призведе до непоправних наслідків" – тут майже пряма контекстна й семантична кореляція з риторикою російської сторони: постачання Україні зброю лише

загострює конфлікт, для скорішого настання миру необхідне припинення вогню. Тому Європа має виявити 历史担当和政治智慧 "історичну відповідальність і політичну мудрість", і, виходячи з інтересів 欧洲长远安宁 "довготривалого миру і спокою в Європі", 寻求 szukati 负责任方式 "відповідальний спосіб" 解决问题 "вирішення питання". Знову ж таки, Голова КНР намагається переконати О. Шольца та в його особі керівництво ЄС у тому, що в інтересах Європи максимально швидке припинення конфлікту (а не його припинення з урахуванням інтересів України, оскільки швидке припинення на практиці означає фактичне збереження РФ контролю над усіма окупованими територіями та замороження конфлікту).

Далі Сі Цзіньпін максимально прямо закликає Європу не враховувати позицію США: 欧洲安全应该掌握在欧洲人自己手中 "Безпека Європи має бути в руках самих європейців", а також висловлює підтримку дій Європи, спрямованих на 劝和促谈进程 "просування примирення та переговорів", з метою 推动最终构建均衡、有效、可持续的欧洲安全框架 "у кінцевому підсумку створити збалансовану, ефективну та стійку систему європейської безпеки". Голова КНР висуває додаткові аргументи на користь того, що якомога швидше припинення вогню й завершення конфлікту шляхом переговорів відповідає інтересам європейських країн у сфері безпеки, а довготривалою та стійкою безпека в Європі буде лише якщо вона буде "збалансована", тобто враховуватиме інтереси усіх учасників, включаючи російську сторону.

У наступному реченні Сі Цзіньпін використовує стратегію позитивної саморепрезентації Китаю як захисника миру, заявляючи, що Китай 欢迎 "вітає" 国际社会一切有利于劝和促谈的努力 "усі зусилля міжнародної спільноти з просування примирення та переговорів", – тобто не вітає військову допомогу Україні, оскільки це "роздмухування конфлікту", а також декларативну стратегію, прямо викладаючи свою позицію: 有关各方

应该支持俄乌双方通过谈判实现和平 "усі причетні сторони повинні сприяти досягненню миру шляхом двосторонніх переговорів між Росією і Україною". Інакше кажучи, на думку Китаю, завданням міжнародної спільноти є досягти припинення вогню та початку саме двосторонніх переговорів. Також тут здійснюється дискурсивне об'єднання двох сторін конфлікту, що є відомим риторичним прийомом, який спрямований на нівелювання різниці між агресором і жертвою війни, імплікуючи рівність відповідальності сторін за розв'язання конфлікту. Окремо зазначимо, що Голова КНР, висловлюючи свою позицію щодо війни в Україні, не лише не назвав війну війною, а агресора агресором, а й навіть жодного разу не згадав про необхідність забезпечення суверенітету та територіальної цілісності України (а це чутливе для КНР питання) та інтересів безпеки мирного населення України.

З огляду на той факт, що українському питанню було присвячено значну частину бесіди, а також враховуючи час проведення онлайн зустрічі напередодні візиту лідерів ФРН, Франції та Італії до України, який мав ключове значення для забезпечення підтримки найпотужнішими країнами ЄС кандидатства України в ЄС та збільшення військової та фінансової допомоги Україні, можемо припустити, що ця розмова мала на меті саме переконати О. Шольца зайняти максимально нейтральну позицію, щоб змусити Україну якнайшвидше розпочати переговори з РФ, оскільки викликане війною значне удорожчання енергоносіїв, продуктів харчування та іншої сировини не вигідно Китаю економічно, а посилення статусу США та єдності колективного заходу не відповідає стратегічним геополітичним інтересам КНР.

Аналіз повідомлень про переговори Голови КНР з іншими очільниками держав протягом 2022-2023 рр. свідчить, що, повідомляючи про обговорення 乌克兰危机 "української кризи", китайські офіційні інформаційні ресурси уникають детального викладу позицій іноземних політиків, якщо вона значно відрізняється від позиції Китаю. Враховуючи ж

актуальність питання позиції КНР щодо українсько-російської війни, розглянемо дискурсивні прояви цієї позиції окремо.

Підсумовуючи зазначимо, що здійснений нами аналіз значного масиву повідомлень в офіційних китайських ЗМІ про дипломатичні події за участю китайських високопосадовців виявив такі особливості цього жанру:

- стандартна структура, в якій відтворюються галузева послідовність (політичний діалог → торговельно-економічна, фінансова, інвестиційна співпраця → науково-технічна співпраця → гуманітарна взаємодія (освіта → культура → туризм)), часова послідовність (минуле → теперішнє → майбутнє), просторова послідовність: (двосторонні відносини → взаємодія на міжнародній арені);
- із прагматичного погляду можна констатувати спрямованість на акцентуації змісту заяв представників китайської сторони: їхні заяви подаються спочатку та відображаються повніше, натомість зміст заяв представників іноземних держав надаються у другій половині тексту та у меншому обсязі, хоча традиційний формат дипломатичних переговорів передбачає почерговий обмін приблизно рівними за обсягом репліками.

4.2. Агресія РФ проти України в китайськомовному дипломатичному дискурсі

Від початку повномасштабної агресії РФ проти України 24 лютого 2022 року, Україна та відновлення миру в Україні стало одним з найактуальніших питань глобального порядку денного, особливо в країнах Заходу. Натомість, навіть без застосування спеціальних методик наукового дослідження очевидно, що домінуючі у китайськомовному дипломатичному та мас-медійному дискурсі наративи свідчать про значну

відмінність точки зору офіційного Пекіна від позиції переважної більшості найпотужніших країн світу. Частина експертів у сфері міжнародних відносин вважають, що керівництво КНР було впевнене (або навіть отримало відповідні запевнення від російської сторони), що протистояння триватиме недовго, оскільки Україна швидко здасться. Не маючи надійної інформації, яка б могла чітко підтвердити чи спростувати це припущення, констатуємо наявність контекстних дискурсивних фактів, які можуть трактуватися як непряме його підтвердження: на відміну від більшості дипломатичних представництв західних держав в Україні, які ще до початку повномасштабної агресії закликали своїх громадян залишити територію України та евакуюватися самі, Посольство Китаю в Україні та МЗС КНР 24 лютого вперше оприлюднило офіційну заяву, якою закликала громадян КНР, які перебували в Україні, "уважно стежити за розвитком ситуації на місцях, посилити пильність, вжити заходів для гарантування власної безпеки", оскільки 乌克兰局势发生重大变化, 安全形势复杂严峻 "у ситуації в Україні відбулися значні зміни, безпекова ситуація складна" (外交部提醒, 2022). Очевидно, це свідчить про те, що масштаб бойових дій став для китайської сторони несподіванкою, не зважаючи не лише на відкриті та відверті прогнози західних спецслужб, а й на практичні кроки, здійснені дипломатами західних держав. Втім, завданням цього дослідження є вивчення втілення цих подій у китайськомовному дипломатичному дискурсі, а не з'ясування ступеня достовірності припущення про завчасну поінформованість Китаю щодо конкретних планів російської сторони.

На другий день вторгнення, 25 лютого, китайська сторона сформулювала свою офіційну позицію, яка була озвучена Міністром закордонних справ КНР Ван Ї під час його телефонних розмов з Високим представником Європейського Союзу із закордонних справ та політики безпеки, Міністром закордонних справ Великої Британії та Радником Президента Франції (王毅阐述, 2022). Як зазначається у відповідному

повідомленні на офіційному сайті МЗС КНР, ці телефонні розмови відбулися "应约" – "за домовленістю; на запрошення". Ця дискурсивна формула у китайськомовному дипломатичному дискурсі вказує, що певна подія відбулася за ініціативою іншої сторони, тобто у цьому випадку ініціаторами переговорів були саме європейські високопосадовці. На нашу думку, це може свідчити про прагнення ЄС та ключових європейських держав залучити Китай, який є важливим світовим геополітичним гравцем і має значний вплив на РФ, до спільного пошуку шляхів припинення російської агресії проти України, їхню готовність вести переговори з Китаєм для досягнення цієї мети та впевненість у здатності КНР здійснити ефективний вплив на позицію та дії Росії.

Відповідно до розміщеної на офіційному сайті МЗС КНР інформації, позиція Китаю стосовно російської агресії проти України на момент її початку містила п'ять пунктів. Спробуємо, за допомогою методик критичного аналізу дискурсу, розглянути їхній вербальний вияв, з'ясувати явний та прихований зміст.

Загалом, увесь текст заяви справляє враження такого, що має подвійний сенс, причому ці обидва сенси, майже ніколи не збігаючись, а нерідко прямо протирічачи один одному, існують паралельно і реально відображають позицію китайської сторони в усій її складності, багатогранності та неоднозначності.

1. 中方主张尊重和保障各国的主权和领土完整, 切实遵守联合国宪章宗旨和原则。这一立场是一贯的, 也是明确的, 在乌克兰问题上同样适用。 "Китай виступає за повагу та гарантування суверенітету і територіальної цілісності всіх держав, неухильно дотримується цілей та принципів Статуту ООН. Ця позиція є послідовною і чіткою, застосовується так само й щодо українського питання".

У цій фразі знаходить вияв дискурсивна стратегія позитивної самопрезентації: Китай позиціонує себе як держава, яка поважає

міжнародне право та ключові принципи міжнародних відносин. Наголошується, що ця позиція є незмінною та стосується усіх інших держав, включаючи Україну. У цій на першій погляд стандартній протокольній фразі насправді також містяться низка дискурсивних натяків, змістових нашарувань, які помітні фахівцям, обізнаним з контекстом та специфікою дипломатичної мови: вираз 这一立场是一贯的 "Ця позиція є послідовною (незмінною)" містить дискурсивний натяк на те, що окремі держави, на переконання КНР, недостатньо послідовні у дотриманні принципу поваги до суверенітету і територіальної цілісності Китаю, що виявляється, насамперед, у наявності контактів між цими державами і Тайванем, визнання суверенітету КНР над яким є вкрай чутливим для Пекіна питанням. Таким чином китайська сторона не лише зайвий раз акцентує увагу на цьому важливому для себе питанні, але й готує для себе ґрунт для відкидання можливих докорів у недостатньо дієвій підтримці України. У подальшому, як можна буде побачити, офіційний Пекін чіткіше артикулюватиме цю позицію. Вживання у фразі 在乌克兰问题上同样适用 " [Ця позиція] застосовується так само й щодо українського питання", яка демонструє визнання Китаєм суверенітету та територіальної цілісності України, лексеми 同样 "так само" дискурсивно деакцентує увагу з проблеми російської агресії проти України, вказуючи, що Китай не бачить це питання як щось виняткове, ставлячи Україну, яка потерпає від збройної агресії, в один ряд з усіма іншими державами. Вбачаємо можливим припустити, що таким чином офіційний Пекін намагається додатково дистанціюватися від українського питання, ускладнюючи партнерам шлях до залучення КНР до вирішення кризи.

2. 中方倡导共同、综合、合作、可持续的安全观。"Китай відстоює спільну, комплексну, кооперативну й сталу концепцію безпеки".

Вживанням на початку фрази лексичних одиниць з чіткою позитивною конотацією 共同 "спільний", 综合 "комплексний", 合作

"співпраця, кооперативний, заснований на співпраці" та 可持续 "сталий" (англ. "sustainable") МЗС КНР прагне досягти дискурсивної мети позитивної самопрезентації Китаю як держави, метою якої є досягнення стабільного і довготривалого миру та безпеки. Разом з тим, якщо враховувати актуальний контекст, то 共同 "спільний" можна розуміти як "такий, що не виключає жодну державу, зокрема, КНР та РФ", 综合 "комплексний" як "такий, що враховує інтереси усіх держав, включаючи КНР та РФ", 合作 "співпраця, кооперативний, заснований на співпраці" як "такий, де не конфліктують, а співпрацюють з РФ", а 可持续 "сталий" як "розрахований на тривалий час, а не залежний від ситуації в цей момент". Іншими словами, враховуючи контекст міжнародно-політичної ситуації та позиції ключових акторів міжнародних відносин, цю фразу можна трактувати так: "Китай виступає за таку концепцію глобальної безпеки, у розбудові якої брали б участь усі держави, яка б враховувала інтереси усіх держав, і яка б працювала на забезпечення глобальної стабільності протягом тривалого часу без огляду на тимчасові ситуації". Таким чином Китай прагне продемонструвати необхідність залучення до вирішення питання усіх зацікавлених сторін, намагаючись перевести дискусію на "вищий" рівень, де обговорюється комплексна концепція сталої безпеки, а не конкретний конфлікт.

认为一国的安全不能以损害他国安全为代价，地区安全更不能以强化甚至扩张军事集团来保障. "Вважаємо, що безпека однієї держави не може бути забезпечена за рахунок завдання шкоди інтересам інших держав, а регіональна безпека тим більше не може бути забезпечена посиленням, а надто розширенням військових блоків".

Якщо на перший погляд початкову частину фрази можна трактувати на користь українських інтересів: "Росія не має права забезпечувати власну безпеку, завдаючи шкоду безпеці України", то друга частина, у якій згадується "посилення і розширення військових блоків", чітко вказує, що саме має на увазі китайська сторона: "Безпеці Росії було завдано шкоди

розширенням НАТО на схід, що на думку Китаю є неприпустимим і не сприяє безпеці в Європі". Таким чином офіційний Пекін дискурсивними засобами виправдовує збройну агресію Росії проти України, використовуючи наративи, запозичені з офіційної російської риторики та користується нагодою для звинувачення НАТО на чолі зі США, які є головним геополітичним суперником КНР, у провокації російської агресії. Разом з тим, у своїй заяві МЗС КНР уникає прямого називання учасників міжнародних відносин, вживаючи замість назви РФ 他国 "інші держави", 地区安全 "регіональна безпека" замість "європейська безпека", 军事集团 "військові блоки" замість "НАТО". Саме вживання дискурсивної формули 军事集团 "військові блоки", яка в китайськомовному дипломатичному дискурсі завжди носить чітко виражену негативну конотацію і використовується майже виключно для позначення НАТО, є ключовим дискурсивним маркером, який дає ключ до розуміння основного змісту, головного сигналу, користуючись поширеним у сучасному медійному дискурсі виразом, "ключового меседжу" цього фрагмента заяви.

Далі МЗС КНР конкретизує свою позицію: 冷战思维应当彻底摒弃. 各国的合理安全关切应予尊重 "Логіка холодної війни має бути повністю відкинута. Розумні безпекові занепокоєння усіх держав необхідно поважати".

Як і в попередньому фрагменті, перша фраза може трактуватися і як "Росія має відкинути мислення холодної війни та не сприймати євроатлантичні прагнення України як загрозу власній безпеці", і як "США та їхні західні союзники повинні відкинути логіку холодної війни, а відтак не лише не прагнути розширити сфери свого впливу в Європі, а й не розглядати інші держави, насамперед, РФ та КНР, як своїх геополітичних суперників". І так само, як і у попередньому фрагменті, друга фраза конкретизує, визначає геополітичну спрямованість першої, прозора натякаючи на російський наратив про загрозу розширення НАТО безпеці

РФ, хоча тут знов вживаються евфемізм 各国 "різні держави/усі держави" замість "РФ", а агресивна позиція Росії називається 合理安全关切 "розумні безпекові занепокоєння".

Якщо усі попередні фрагменти заяви не містять прямих вказівок на конкретні країни, а відтак, запропонована інтерпретація може бути піддана сумніву, то наступна фраза є максимально чіткою: 在北约连续五轮东扩情况下, 俄罗斯在安全方面的正当诉求理应得到重视和妥善解决 "Після п'яти поспіль раундів розширення НАТО на схід, справедливі вимоги Росії у сфері безпеки мають поважатися та бути належним чином вирішені". Як вже було зазначено, ця фраза настільки чітко визначає позицію китайської сторони, що її додатковий детальний аналіз не вбачається необхідним. Лише зазначимо, що "безпекові вимоги" Росії, зокрема, "демлітаризація і денацифікація України", тобто юридичне обмеження потужності збройних сил та зміна керівництва України, юридичне визнання Україною (а відтак й іншими державами) суверенітету РФ над Кримом, визнання Україною "незалежності ЛНР і ДНР" в кордонах Донецької і Луганської областей, а також "повернення НАТО на кордон 1997 року" характеризуються офіційним Пекіном як "справедливі". Окремо звертаємо увагу, що в другому пункті заяви МЗС КНР з українського питання жодного разу не згадується назва держави Україна, що, на нашу думку, може трактуватися щонайменше як додаткове підтвердження того, що Китай намагається перевести дискусію на "вищий" рівень, дискурсивно виводячи Україну та російську агресію проти неї з контексту обговорення глобальної безпеки між ключовими геополітичними гравцями: США, КНР, ЄС та РФ.

3. 中方一直关注乌克兰问题的演变, 目前的局势是我们不愿看到的。 "Китайська сторона на постійній основі відстежує розвиток українського питання. Станом на зараз ситуація є такою, якою ми б не хотіли її бачити".

Як держава, що позиціонує себе як така, що "виступає за повагу та гарантування суверенітету і територіальної цілісності всіх держав, неухильно дотримується цілей та принципів Статуту ООН" (пряма цитата пункту 1 цієї заяви), КНР, очевидно, не має іншої опції, як засудити збройний конфлікт, проте знову ж таки намагається максимально пом'якшити формулювання, уникаючи як прямо називати те, що відбувається в Україні, війною (战争), агресією (侵略), чи хоча б конфліктом (冲突), так і вказувати на винуватця цих подій, вживаючи натомість евфемізми 演变 "перебіг, розвиток [ситуації]" та 局势 "ситуація, обстановка", а для характеристики свого ставлення до російської агресії вживає одну з найм'якших дипломатичних дискурсивних формул висловлення невдоволення 不愿看到 "не хотіла б бачити", незрівнянно м'якшу, ніж навіть славнозвісне "глибоке занепокоєння".

当务之急是各方保持必要克制，避免乌克兰现地事态继续恶化甚至走向失控。 "Невідкладним завданням є збереження усіма сторонами необхідної стриманості, уникнення подальшого погіршення ситуації в Україні та навіть виходу її з під контроль". Знову можемо констатувати незмінну тенденцію: якщо початкові фрази і попередніх, і цього фрагменту заяви носять позитивно-нейтральний характер, переслідуючи мету позитивної презентації Китаю як конструктивного, миролюбного та справедливого учасника міжнародних відносин, то подальше розгортання дискурсу спрямоване на більш чи менш завуальовану підтримку російської сторони, спроби виправдання її агресивних дій. Так, у представленому фрагменті зазначено, що 各方 "усі сторони" мають 保持克制 "зберігати стриманість". Дискурсивним об'єднанням 各方 "усі сторони", на нашу думку, китайська сторона дискурсивними засобами урівнює агресора (РФ) і жертву агресії (Україна), а заклик 保持必要克制 "зберігати необхідну стриманість" можна розцінювати як заклик до західних партнерів України не застосовувати заходів протидії російській агресії і навіть як заклик до

України не чинити спротив, щоб избежать украинские местные事态继续恶化甚至走向失控 "uniknutи подальшого погіршення ситуації в Україні та навіть виходу її з під контролю". Зміст останнього фрагменту навіть дозволяє зробити припущення що станом на 25 лютого, коли розгорталось повномасштабне вторгнення російських військ на територію України, російськими військами здійснювались численні ракетні удари по цивільній інфраструктурі нашої держави, Китай не вважав ситуацію в Україні такою, що вийшла з-під контролю.

平民的生命财产安全应当得到有效保障，尤其要防止出现大规模人道主义危机。 "Безпека життя та майна цивільних громадян має отримати ефективний захист, абсолютно необхідно не допустити великомасштабної гуманітарної катастрофи". Акцент на захисті цінностей гуманізму має на меті як дискурсивно підкреслити позитивний імідж Китаю як держави, яка насамперед турбується про "звичайних людей" в усьому світі, так і умисно зміщує акцент із необхідності захистити суверенітет незалежної держави, через порушення якого і з'явилася загроза життю і майну цивільних. Також у заяві МЗС КНР не зазначено, що цивільні громадяни саме України і саме через незаконні агресивні дії військових РФ опинилися у стані небезпеки та перед загрозою гуманітарної кризи.

Таким чином, у третьому пункті своєї заяви МЗС КНР знову прагне досягти дискурсивними засобами двох основних цілей: підкреслити свій позитивний імідж як учасника міжнародних відносин, максимально намагаючись при цьому якщо не прямо виправдати дії Росії, то уникаючи прямої не те що критики, а навіть констатації факту агресивних дій РФ.

4. 中方支持和鼓励一切有利于和平解决乌克兰危机的外交努力。 "Китайська сторона підтримує та заохочує всі дипломатичні зусилля, які сприятимуть мирному вирішенню української кризи".

Зазначена фраза безсумнівно має на меті позитивну презентацію КНР як конструктивного учасника міжнародних відносин, який завжди виступає

за мирне вирішення конфлікту. Застосовуються стандартні для дипломатії дискурсивні формули: 和平解决危机 "дипломатичне вирішення кризи", 外交努力 "дипломатичні зусилля", дієслова з позитивною конотацією 支持 "підтримувати" і 鼓励 "заохочувати". Разом з тим, той факт, що збройна агресія РФ проти України названа 乌克兰危机 "українською кризою", на нашу думку, може свідчити також про реалізацію китайською стороною дискурсивної мети деакцентуації агресивних дій російської сторони, а вживання іменника 危机 "криза" – про намагання дискурсивними засобами применшити ступінь напруженості ситуації.

中方欢迎俄罗斯和乌克兰尽快举行直接对话谈判。 "Китайська сторона вітатиме якнайскоріше проведення прямого діалогу та переговорів між Росією та Україною". Ця фраза конкретизує зміст попередньої, позиція Китаю висловлена чітко й однозначно. Разом з тим, як і в деяких попередніх фрагментах заяви, дискурсивно деакцентується відмінність ролі кожної з сторін-учасників конфлікту.

乌克兰问题的演变有着复杂历史经纬。 "Українське питання має складну історію розвитку". Не вказуючи на це прямим текстом, китайська сторона цією фразою фактично визнає наявність певних поважних та об'єктивних причин агресивних дій Росії, створюючи підґрунтя для їх виправдання, ставлячи під сумнів беззастережність принципу непорушності кордонів держав у цьому конкретному випадку.

乌克兰应当成为东西方沟通的桥梁，而不应沦为大国对抗的前沿。 "Україна має стати мостом між Заходом і Сходом, а не перетворитися у передову протистояння між великими державами". У цій тезі досить відкрито висловлені ключові складові позицій, з яких виходить Китай при формуванні своєї позиції та плануванні дій стосовно російсько-української війни. Насамперед, вперше чітко артикульоване бачення Китаєм ролі та місця України: "місток між Заходом і Сходом", що прямо суперечить європейським та євроатлантичним прагненням України. По-друге,

знаходить лінгвальний вияв бачення Китаєм учасників конфлікту: Україна виставляється не жертвою агресії однієї з великих держав (традиційно в китайському дипломатичному дискурсі статус "великих держав" мають США, РФ і сам Китай), а як "передній край" протистояння між США та РФ, Україна дискурсивно десуб'єктивізується. Для дискурсивного посилення позитивних аспектів бачення МЗС КНР ролі та місця України, вживаються лексичні одиниці з позитивною конотацією 桥梁 "міст; зв'язуюча ланка", 沟通 "контакт; контактувати", 成为 "ставати", натомість у другій частині фрази вжито дієслово 沦为 "перетворитися на", яке вживається виключно для позначення негативних перетворень.

中方也支持欧方与俄罗斯就欧洲安全问题进行平等对话，秉持安全不可分割理念，最终形成平衡、有效、可持续的欧洲安全机制。 "Китай також підтримує проведення рівноправного діалогу між Європою і Росією на основі ідеї неподільності безпеки, щоб у кінцевому підсумку сформувати збалансований, ефективний і сталий механізм європейської безпеки".

Метою цього висловлювання є дискурсивне виключення США як конструктивного учасника можливого шляху розв'язання проблеми, натомість європейським країнам пропонується виробити механізм європейської безпеки спільно з РФ як рівноправним партнером, причому цей механізм має бути "збалансованим", що у цьому контексті означає врахування інтересів Росії. Натомість про інтереси України у контексті європейської безпеки не згадується взагалі.

5. 中方认为联合国安理会应当为解决乌克兰问题发挥建设性作用，要以地区和平稳定为重，以各国普遍安全为重。 "Китайська сторона вважає, що Рада безпеки ООН має відіграти конструктивну роль у вирішенні українського питання, [причому] необхідно виходити з інтересів миру і стабільності в регіоні та безпеки усіх держав".

Як і в попередніх фрагментах, початкова теза є позитивно-нейтральною, досягається дискурсивна мета позитивної самопрезентації як

конструктивного члена Ради безпеки ООН, який турбується про глобальний та регіональний мир.

安理会采取的行动应当给紧张局势降温而不是火上浇油，应当有利于推动外交解决而不是使局势进一步升级。"Дії Ради безпеки ООН повинні сприяти деескалації ситуації, а не доливати олії до вогню, сприяти дипломатичному вирішенню [конфлікту], а не призвести до подальшої ескалації". Наступна фраза конкретизує, що саме має на увазі китайська сторона під діями, що "підливають олії до вогню": 鉴此，中方历来不赞成安理会决议动辄引用授权动武和制裁的第七章。"З огляду на це, китайська сторона ніколи не схвалювала використання з будь-якого приводу Глави 7, що передбачає застосування зброї та санкцій". Остання фраза містить низку дипломатичних термінів, що потребують додаткового роз'яснення. Зокрема, під 第七章 "Глава 7" мається на увазі Глава VII Статуту ООН "Дії щодо загроз миру, порушень миру та актів агресії", яка регламентує, зокрема, у яких випадках і яким чином ООН може 动武和制裁 "вдатися до військових і санкційних заходів" для запобігання і/або припинення збройної агресії. На початку фрази вжито характерну для текстів дипломатичної тематики дискурсивна формула 鉴此 "з огляду на це", яка походить з давньокитайської писемної мови веньянь, нечасто вживається в текстах інших стилів та тематики. Вживання дискурсивної формули 历来 "здавна; ніколи не" має на меті з одного боку, наголосити на історично миролюбній позиції Китаю, який дійсно завжди виступає за вирішення всіх міжнародних конфліктів шляхом переговорів, з іншого боку, виправдати цим протидію китайської сторони застосуванню міжнародним співтовариством жорстких дій проти Росії. Вживання дискурсивної формули 动辄 "з усілякого приводу", яка має виражену негативну конотацію і демонструє впевненість мовця у тому, що насправді для певних дій немає достатнього приводу, також, на нашу думку, переслідує дві цілі: по-перше, завуальовано звинуватити західні держави у надмірній схильності до застосування

силових та санкційних методів у вирішенні міжнародних конфліктів, по-друге, дискурсивно применшити серйозність ситуації, щоб, зрештою, і максимально захистити Росію на рівні ООН, і продемонструвати свою конструктивну й миролюбну позицію.

Під час телефонної розмов з Міністром закордонних України Д. Кулебою, очільник китайського зовнішньополітичного відомства Ван Ї з одного боку, визнає, що Китай 始终主张尊重各国的主权和领土完整 "завжди незмінно дотримується принципу поваги до суверенітету і територіальної цілісності усіх держав" (王毅应约同乌克兰, 2022). Разом з тим, наголошує, що 中方始终认为, 一国安全不能以损害他国安全为代价, 地区安全不能以扩张军事集团来实现 "Китай завжди вважав, що безпека однієї країни не може забезпечуватись шляхом нанесення шкоди безпеці інших держав, регіональна безпека не може реалізовуватися шляхом розширення військових альянсів".

Таким чином, з одного боку реалізується дискурсивна стратегія позитивної самопрезентації Китаю як країни, яка неухильно виконує усі свої міжнародні зобов'язання, з іншого боку, вербальними засобами здійснюється зміщення акцентів з російської агресії проти України як конкретної серйозної проблеми, що потребує негайних і рішучих заходів для розв'язання, на загальний глобальний контекст, причому китайський дипломат намагається реалізувати одразу кілька цілей: по-перше виставити США і НАТО винуватцями конфлікту; по-друге, виправдати російську агресію, змальовуючи Росію як сторону, що захищається від "військового альянсу", який "шкодить її безпековим інтересам".

Усі зазначені дискурсивні цілі поєднує наступна пропозиція, висловлена Ван Ї: 中方呼吁乌俄通过谈判找到解决问题的办法, 支持国际上一切有利于政治解决的建设性努力 "Китайська сторона закликає Україну та Росію шляхом переговорів знайти спосіб вирішення проблеми, підтримує усі конструктивні зусилля міжнародної спільноти, що сприяють

політичному вирішенню конфлікту". Таким чином Китай фактично закликає Україну, яка на момент початку війни мала надзвичайно слабкі переговорні позиції, погодитись на вимоги Росії, а міжнародну спільноту – не чинити спротив агресивним діям Росії проти України та дочекатися юридичного закріплення капітуляції України. Крім того, реалізується дискурсивна стратегія прирівнення жертви до агресора, відповідальність за розв'язання конфлікту пропонується покласти на обох його учасників рівною мірою.

Під час розмови з Радником Президента США з безпекових питань Дж. Салліваном, найбільш високопоставлений китайський дипломат, Член Політбюро ЦК КПК, Голова Комітету із закордонних справ ЦК КПК Ян Цзечи в черговий раз підтвердив згадані позиції офіційного Пекіна, при цьому вперше публічно висловив невдоволення китайської сторони розвитком подій: 乌克兰局势走到今天这一步，是中方不愿看到的 "Те, що ситуація в Україні дійшла до сьогоднішнього стану, Китай не хотів би бачити" (杨洁篪就, 2022). Таким чином китайський високопосадовець у максимально м'якій формі висловив невдоволення китайської сторони загостренням конфлікту та неможливістю швидкого відновлення миру. Втім, окремі дипломати також припускають, що невдоволення Китаю стосується не того, що конфлікт взагалі має місце, а того, що РФ припустилася помилок у попередніх розрахунках і їй не вдалося швидко досягти своїх цілей в Україні.

У черговий раз повторивши майже дослівно наведені вище тези Міністра закордонних справ про конструктивну та відповідальну позицію КНР, Ян Цзечи окремо наголосив, що 中方致力于劝和促谈 "Китайська сторона докладає зусиль до відновлення миру та сприяння переговорам", зазначив, що 国际社会应共同支持俄乌和谈尽快取得实质性成果 "міжнародна спільнота повинна докласти зусиль, щоб міні переговори між РФ та Україною якомога скоріше досягли реальних результатів". Дипломат

також акцентував увагу на необхідності 保护平民, 防止出现大规模人道主义危机 "захистити мирне населення, запобігти гуманітарній кризі великого масштабу". Звернення до цих аргументів актуалізує ті ж самі дискурсивні стратегії, в першу чергу, позитивну презентацію себе як держави, яка виступає за мир, справедливість та гуманізм. Разом з тим, якщо брати до уваги контекст висловлювань, стає очевидним, що тут насамперед реалізується стратегія деакцентуації негативної ролі Росії як агресора, з вини якого і виникла "ситуація, якої Китай не волів би бачити", дії якого становлять загрозу миру та стабільності, створили загрозу життю мирного населення та спричинили масштабну гуманітарну кризу, а відтак було б логічно саме агресора спонукати до відновлення порушеного ним миру та припинення дій, що створюють небезпеку в усіх аспектах – від загрози життю мирним громадянам до регіонального та глобального виміру, а саме цього китайські офіційні особи в своїх заявах послідовно уникають.

При цьому, реагуючи на побоювання американської сторони щодо можливої надання Китаєм Росії військової допомоги чи підтримки з уникненням впливу санкцій, Ян Цзечи не намагався підшукувати максимально м'які та дипломатичні формулювання: 中方坚决反对任何散布不实信息、歪曲抹黑中方立场的言行 "Китай рішуче виступає проти розповсюдження будь-якої неправдивої інформації та висловлювань, що викривлюють та очорняють позицію китайської сторони". Вжита дискурсивна формула 坚决反对 "рішуче виступати проти; рішуче протестувати", яка у дипломатичному дискурсі є маркером найвищого ступеню незгоди та незадоволення. Крім того, висловлювання, проти яких виступає китайська сторона, прямо характеризуються як 不实 "неправдиві". Натомість щодо самої агресії Росії проти України, внаслідок якої на момент зустрічі (14 березня) загинуло багато мирних українців, китайською стороною вжито дуже м'яку дискурсивну формулу 不愿看到 "не хотіла б бачити".

Після того, як переговорний процес між Росією та Україною був поставлений на паузу, китайські високопосадовці та дипломати протягом досить тривалого часу, аж до лютого 2023 року, значно рідше коментували перебіг конфлікту, втім основні позиції та меседжі залишилися незмінними, риторика навіть стала більш прямолінійною, що загалом є дискурсивним маркером негативного ставлення китайської сторони до розвитку подій. Наприклад, під час зустрічі міністрів закордонних справ країн БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, ПАР), Ван Ї зазначив, що 输送武器换不来乌克兰的和平, 制裁施压解不开欧洲安全困境 "постачання зброї не повернуть мир в Україну, а санкційний тиск не розв'яже проблему безпеки у Європі" (王毅谈乌克兰问题, 2022). Цією тезою китайська сторона намагається протиставити інтереси європейських держав та США, переконуючи європейців не постачати Україні зброю.

Витримавши досить тривалу паузу, напередодні річниці повномасштабного вторгнення РФ в Україну Китай відновив свою активність у питанні вирішення 乌克兰危机 "української кризи" (саме ця дискурсивна формула найчастіше вживається китайськими офіційними особами). Колишній Міністр закордонних справ, а нині Член Політбюро ЦК КПК, Голова Комітету із закордонних справ ЦК КПК, Ван Ї відвідав з офіційними візитами Францію, Італію, Угорщину та РФ, а також взяв участь у роботі Мюнхенської конференції з питань безпеки, на полях якої, зокрема, провів зустріч з Міністром закордонних справ України Д. Кулебою.

У річницю вторгнення РФ в Україну, 24 лютого 2023 року, Китай оприлюднив 关于政治解决乌克兰危机的立场文件 "Позиційний документ щодо політичного врегулювання української кризи" (关于政治解决乌克兰危机的中国立场, 2023). Зазначений документ наявний у відкритому доступі, його зміст детально проаналізований українськими та іноземними китаєзнавцями, дослідниками міжнародних відносин, політологами, практикуючими дипломатами та іншими фахівцями. Тут зазначимо лише,

що вже з назви стає очевидним, що Китай виступає за розв'язання конфлікту виключно шляхом переговорів, що наразі об'єктивно більш вигідно російській стороні з уже зазначених причин. Крім того, у документі вже на офіційному рівні фіксується характеристика ситуації саме як "українська криза", що є співголосним з наративами, які просуває РФ.

Здійснений аналіз низки наведених та інших документів дає підстави припустити, що, загалом, для тих, хто не повною мірою обізнаний із контекстом, позиція Китаю виглядає максимально конструктивною: дискурсивно акцентуються такі її позитивні аспекти як неухильне дотримання принципів міжнародних відносин і норм міжнародного права, традиційна миролюбність, конструктивність, прагнення вирішувати конфлікти виключно шляхом переговорів, справедливість. Разом з тим, з огляду на контекст, очевидним стає також прагнення Китаю використати конфлікт РФ з Україною для, щонайменше, додаткової критики, а як максимум, послаблення позицій свого головного геополітичного суперника – США, а по-друге, не даючи явного приводу для прямих звинувачень у підігруванні Росії, максимально завадити реалізації намірів західних держав, насамперед, США та Великої Британії, використати механізм Ради Безпеки ООН для протидії Російській агресії та допомоги Україні.

Підсумовуючи викладене, вбачається за доцільне виокремити ключові позиції, які, на нашу думку, прагне донести до широкого загалу китайська сторона, оприлюднюючи зазначені заяви:

- Китай неухильно дотримується ключових норм та принципів міжнародного права, відтак Китай є відповідальним учасником міжнародних відносин;

- Китай виступає за вирішення конфлікту між РФ та Україною шляхом переговорів, що ідентично позиції КНР щодо розв'язання інших міжнародних конфліктів, відтак Китай є миролюбною державою та демонструє послідовність у своїй політиці;

- Конфлікт між РФ та Україною має складну історію, відтак, по-перше, провина РФ не є очевидною, а по-друге інтереси РФ мають бути враховані;

- Інтереси РФ були порушені США та НАТО, коли НАТО розширювалося на схід, відтак, провина за російську агресію лежить на США та НАТО, щонайменше, в тій самій мірі, як і на РФ;

- Китай заперечує проти застосування санкцій щодо РФ, оскільки це, по-перше, шкодить інтересам інших держав, по-друге, не сприяє мирному врегулюванню питання;

- Постачання західними країнами Україні зброї не сприяє мирному вирішенню конфлікту;

- Китай розглядає антиросійські санкції як такі, що шкодять інтересам Китаю і не сприяють мирному вирішенню конфлікту;

- Китай розглядає Україну не як частину західного світу.

На нашу думку, саме остання теза, прямо озвучена Міністром закордонних справ КНР у перший день війни, є визначальною при формуванні позиції Китаю щодо України взагалі, зокрема й щодо війни РФ проти України. Досвід практичної роботи свідчить, що Китай до останнього часу не був готовий розглядати Україну як частину західного світу, що знаходило вияв у всіх аспектах побудови Китаєм відносин з нашою державою.

Окремо вважаємо за доцільне звернути увагу на те, що у жодній своїй заяві Китай жодним чином не коментує ані позицію, ані інтереси України як безпосереднього учасника конфлікту. На нашу думку таким чином офіційний Пекін прагне не лише виставити агресію РФ проти України як конфлікт Росії із країнами Заходу на чолі зі США, де територія та народ України виступають виключно як засіб та плацдарм, а й дискурсивними засобами деакцентувати статус України як жертви агресії, яка, відповідно до норм міжнародного права, має право на захист суверенітету й територіальної цілісності будь-якими методами, включаючи збройний

спротив. Крім того, вбачається можливим припустити, що шляхом замовчування у своїх заявах Китай намагається відвернути увагу від того факту, що Україна теж є незалежною державою, членом ООН, суверенітет і територіальну цілісність якої КНР не лише офіційно визнав, а й зобов'язався гарантувати як ядерна держава, але з певних причин, продиктованих геополітичним протистоянням зі США, Китай вбачає за можливе "не помічати" суб'єктності України, говорячи, в контексті війни в Україні лише про "необхідність врахування інтересів Росії" які були порушені "постійним розширенням на схід військових блоків" та неприпустимість "одностороннього застосування санкцій в порушення норм міжнародного права".

Водночас, не зважаючи на очевидно антизахідний характер саме риторики офіційного Пекіна щодо російської агресії проти України, важливо брати до уваги, що дипломатичний дискурс і дипломатична діяльність загалом абсолютно не обмежуються виключно публічними заявами китайських посадовців. Значна частина дипломатичної взаємодії Китаю з Україною, РФ, США та іншими зацікавленими сторонами щодо російської агресії в Україні, по-перше, не є публічною, а по-друге, включає не лише вербальні, а й військові, військово-технічні, економічні, фінансові, юридичні та інші дії. Тому для повного й об'єктивного дослідження ролі КНР у розв'язанні питання відновлення миру в Україні необхідні ґрунтовні дослідження не лише лінгвістів, а й політологів-міжнародників, економістів, фахівців з військово-політичних питань тощо, які охоплюватимуть не лише публічну інформацію, і не лише аналіз вербальної риторики. На нашу думку, такий аналіз вбачається стане можливим здійснити лише після завершення щонайменше гарячої фази протистояння.

4.3. Дипломатична промова як жанр китайськомовного дипломатичного дискурсу.

В умовах глобалізації та на сучасному етапі розвитку інформаційно-комунікаційних технологій публічні формати дипломатії, зокрема, багатосторонні міжнародні конференції та форуми, відіграють все більш значну роль у міжнародних відносинах. Частка таких заходів особливо збільшилась протягом останніх років, що зумовлено глобальною пандемією коронавірусу, яка примусила перевести комунікацію, зокрема й спілкування найвищих керівників держав в онлайн-формат. Відтак, одним з найрозповсюдженіших жанрів дипломатичного дискурсу є публічна промова високої посадової особи на міжнародну тематику. Зазвичай такі промови є центральною подією певного двостороннього чи багатостороннього заходу.

Дипломатична промова в китайськомовному дипломатичному дискурсі має свою структуру, яка складається з таких компонентів: вступна частина, виклад основної суті, заключна частина. Базуючись на методиках дискурсивних досліджень Т. Ван Дейка розглянемо структурні та семантико-прагматичні характеристики дипломатичної промови на прикладі виступу Голови КНР Сі Цзіньпіна на 22-му засіданні Ради глав держав-членів Шанхайської організації співробітництва (ШОС) (习近平在上海, 2023), а також на прикладі виступу Тимчасового повіреного у справах КНР в ООН Дай Біна на відкритому засіданні з питання України 24 лютого 2023 року, охарактеризуємо основні відмінності промови фахового дипломата від промови високопосадовця (戴兵临时代办在安理会, 2023).

Вступна частина виступу Голови КНР Сі Цзіньпіна на 22-му засіданні Ради глав держав-членів ШОС включає вітання, висловлення радості щодо можливості взяти участь у заході, слова вдячності організаторам заходу. Свій виступ Голова КНР починає зі звертання до інших учасників заходу, називаючи їх 各位同事 "колеги". При чому спершу Сі Цзіньпін окремо звертається до Президента Узбекистану, який є господарем заходу (засідання Ради глав держав-членів ШОС традиційно проводяться щорічно

на території держави, яка цього року головує в організації), називаючи його прізвище і посаду 米尔济约耶夫总统 "Президент Мірзійоев". Саме форма звертання "прізвище + посада" є найбільш притаманною китайськомовному дипломатичному дискурсу. Причому якщо у дипломатичних дискурсах західних держав звертання на ім'я може вживатися з дискурсивною метою акцентуації особливої близькості стосунків, то у китайській мові звертання на ім'я не вживається, щонайменше в офіційному форматі дипломатичного дискурсу. При звертанні вживається традиційна дискурсивна формула 尊敬的 "Шановний/шановні...", при колективному звертанні до глав держав вжито дискурсивну формулу 各位 "кожен, усі, панове", яка є характерною для дипломатичного дискурсу формою звертання до широкого кола осіб, не має повного відповідника в українській мові, залежно від контексту може означати "кожен, усі, панове" та є аналогічною англомовній дискурсивній формулі звертання "everybody". Після чого Голова КНР висловлює радість з приводу можливості взяти участь у заході. Вжито дискурсивну формулу 很高兴出席... "радий бути присутнім...", для найменування заходу вживається слово 峰会 "саміт", що підкреслює високий рівень зустрічі. Висловлюється вдячність приймаючій стороні в особі Президента Узбекистану (знову вжито дискурсивну формулу "прізвище+посада" 米尔济约耶夫总统 "Президент Мірзійоев") за прийом і організацію заходу. Вжито стандартну максимально ввічливу дискурсивну формулу 热情接待和周到安排 "теплий прийом і чудова організація". Для підкреслення позитивної оцінки вжито прикметники з позитивною конотацією 热情 "теплий, гарячий" та 周到 "ретельний, на високому рівні". Після чого очільник Китаю також висловлює позитивну оцінку діяльності Узбекистану як країни, що цього року головує в організації. Для називання країни вжито дискурсивну формулу 乌方 "перший ієрогліф китайської назви держави +

方 (сторона) ", що також є поширеною практикою в китайськомовному дипломатичному дискурсі.

Для характеристики діяльності Узбекистану як країни, яка головує у ШОС, вживається дискурсивна формула 做了大量卓有成效的工作 "зробила велику і дуже успішну роботу", яка покликана підкреслити і обсяг 大量 "велика кількість" і якість 卓有成效 "надзвичайно ефективний". Вживання дискурсивних формул із високим ступенем позитивної конотації свідчать про дійсно позитивне ставлення Китаю до роботи Узбекистану в ШОС, у зворотному випадку формули ввічливості були б більш короткі та сухі. Формулою 我对此高度赞赏 "Я високо оцінюю це" Сі Цзіньпін, по-перше, додатково акцентує, що позитивна оцінка відображає реальну позицію, а не є лише протокольним формулюванням. По-друге, можемо припустити, Голова КНР, навмисно чи ні, таким чином дискурсивними засобами демонструє особливу роль Китаю в ШОС як держави, яка може публічно оцінювати якість діяльності інших країн-учасниць.

Основна частина займає більшу частину промови. В основній частині промови досить чітко простежується традиційна для дипломатичних промов китайськомовного дипломатичного дискурсу багаторівнева змістово-структурна побудова, що характеризується такими логічними послідовностями викладу: минуле – теперішнє – майбутнє; загальне – конкретне; політика – безпека – економіка – гуманітарна сфера – міжнародні питання; всі учасники/організація як ціле – конкретна держава.

Традиційно починаючи з історичного екскурсу, Голова КНР зазначає, що цього року відзначається 20-та річниця підписання Хартії ШОС і 15-та річниця підписання Угоди про дружбу і добросусідство між державами-учасницями. Таким чином вербальними засобами акцентується одразу декілька важливих позитивних характеристик організації: відносна молодість (лише 20 років), ефективність (вже через 5 років – другий засадничий документ) та дружній характер взаємин між державами-

учасницями. При цьому вербально не проявляється, але мається на увазі порівняння із менш позитивним досвідом як функціонування низки раніше заснованих, але менш ефективних організацій (можливо, навіть ООН), так і не завжди позитивний досвід функціонування новостворених міжнародних організацій (наприклад, ОДКБ). З огляду на широкий геополітичний контекст, а також на бачення офіційним Пекіном міжнародної ситуації, очевидним є дискурсивне протиставлення бачення Китаєм ШОС і її принципів китайському баченню політики західних держав, насамперед, США, та створюваних ними міжнародних організацій, насамперед, НАТО і ЄС. Так, політична взаємна довіра (政治互信) протиставляється західному підходу, в якому, як вважають у Китаї, характер відносин з іншими державами може ставитися в залежність від внутрішньополітичної ситуації у тій чи іншій країні; принцип інклюзивності (开放包容) протиставляється наявності високих вимог до потенційних членів у таких організацій, як, наприклад, ЄС і НАТО; принцип справедливості і неупередженості (公平正义) протиставляється так званій "політиці подвійних стандартів", як нерідко Китай характеризує політику західних держав, насамперед, щодо самої КНР.

Для акцентування структурно-тематичного розділення між частинами промови, а також для привернення уваги, Сі Цзіньпін повторно вживає звертання до інших учасників саміту: 各位同事! "Шановні колеги!". Саме цим звертанням оформлюватиметься смисловий перехід від однієї частини промови до іншої і надалі, всього чотири рази.

Якщо у попередньому фрагменті промови, присвяченому наявним здобуткам ШОС, переважають дискурсивні засоби, спрямовані на позитивну самопрезентацію, насамперед, лексичні одиниці з позитивною конотацією, то при характеристиці теперішньої міжнародної ситуації Голова КНР вживає дискурсивні формули, покликані змалювати ситуацію як складну й таку, що не відповідає сподіванням Китаю. При чому акцентується саме на тих аспектах, які є важливими для китайської сторони.

Із вжитих висловлювань можна чітко відстежити, яким саме є бачення Китаєм міжнародної ситуації, основних викликів, а також на кого саме покладається провина за їх виникнення та/ або неправильне на них реагування. Зокрема, зазначається, що зараз світ 进入新的动荡变革期 "увійшов у новий період нестабільності й значних змін". Вжито дискурсивні формули 动荡 "нестабільний, нестійкий, неспокійний, тривожний" та 变革 "кардинальні зміни, перетворення". Лексична одиниця 动荡 має яскраво виражену негативну конотацію, поєднуючи в собі об'єктивні та суб'єктивні аспекти нестабільності: нестійкість, хиткість, тривожність, відсутність спокою. Іменник 变革, у порівнянні з іншими словами синонімічного ряду, що означає зміни, наприклад, нейтральним 变化 "зміни", позитивно-нейтральним 改革 "зміни, реформи", є одним з найбільш негативно забарвлених. Таким чином акцентується негативна оцінка Китаєм сучасної ситуації у світі, бачення змін, що відбуваються як таких, що не призведуть до позитивних результатів. У цьому контексті варто також відзначити, що одними з основних цінностей китайської лінгвокультури є стабільність (稳定) та спокій (平安). Тому будь-які не заплановані заздалегідь і не керовані самим суб'єктом зміни апріорі сприймаються як негативне явище. Саме з цим, серед іншого, пов'язана й чітка лінія КНР у зовнішній політиці, спрямована на підтримку стабільності, максимального збереження статус-кво та поступовість, прорахованість будь-яких змін.

Голова КНР наголошує, що, ще не позбавившись остаточно від глобальної пандемії, людство (人类社会) опинилося 在十字路口 "на перехресті", стоїть перед 前所未有的挑战 "небувалими раніше викликами", серед яких називаються, зокрема, 局部冲突硝烟又起 "локальні конфлікти, що знову активізуються"; 冷战思维和集团政治回潮 "мислення [часів] холодної війни й політика блокового [протистояння], що повертаються"; 单边主义、保护主义抬头 "унілатералізм і протекціонізм, що підіймають

голову"; 经济全球化遭遇逆流 "економічна глобалізація, яка зіштовхується з протидією"; 和平赤字、发展赤字、信任赤字、治理赤字有增无减 "дефіцит миру, дефіцит розвитку, дефіцит довіри, дефіцит управління, що лише зростають". Вжиті Головою КНР дискурсивні формули дозволяють побачити, зокрема, ставлення Пекіна до російської агресії в Україні, яка називається "локальним конфліктом". Таким чином, Сі Цзіньпін, по-перше, дистанціюється від позиції більшості західних держав, які акцентують на глобальному впливі подій в Україні, по-друге, деакцентує відмінність ролей учасників конфлікту, по-третє, дискурсивно виправдовує недостатньо, з погляду України та її партнерів, активні й конструктивні зусилля КНР для припинення війни. Також Сі Цзіньпін дискурсивними засобами прагне змалювати позицію колективного Заходу на чолі зі США як таку, що не відповідає вимогам сучасності (повернення до мислення холодної війни), конфронтаційну, спрямовану проти інтересів більшості держав (унілатералізм та протекціонізм), непрямо звинуватити саме західні держави у "відході від глобалізації" та дефіциті миру, розвитку, довіри та керованості. Повторення слова "дефіцит" так само зумовлено дискурсивною ціллю посилення емоційного впливу. Таким чином досягається дискурсивна мета акцентування складності ситуації, а також негативної презентації опонентів.

Далі Голова КНР конкретизує дії, які, на його думку, повинна зробити ШОС, і яким чином у цьому планує брати участь Китай. Виклад переліку дій здійснюється із дотриманням чіткої структури та з вербально оформленим ієрархічним розподілом: перед першою позицією вжито дискурсивний маркер 第一 "по-перше", який не лише вербально виділяє саму дію, а й акцентує її першочергову важливість відносно інших. Крім того, він також чітко вписується у традиційну для китайськомовного дипломатичного дискурсу послідовність "політика – безпека – економіка – гуманітарна сфера". Найголовнішим називається 加大相互支持 "посилення

взаємної підтримки", зокрема, мається на увазі 加强高层交往和战略沟通 "посилення контактів на високому рівні й стратегічного діалогу", тобто політичних контактів на рівні глав держав: взаємних візитів та багатосторонніх зустрічей; 深化相互理解和政治互信 "поглиблення взаєморозуміння і політичної взаємної довіри", тобто максимально високий рівень саме політичного діалогу, що для китайського підходу до управління державою та міжнародних відносин є ключовою передумовою розвитку будь-яких взаємин у решті сфер; 支持彼此为维护安全和发展利益所作努力 "взаємна підтримка зусиль із забезпечення інтересів безпеки і розвитку", тобто чітка координація позицій із важливих питань міжнародної безпеки та захисту економічних інтересів, що включає широке коло інтересів як Китаю (протидія санкціям, питання Тайваню), так і інших держав, інтереси яких часто не просто не співпадають, а є прямо протилежними (наприклад, Індія і Пакистан). Таким чином Сі Цзіньпін прагне одночасно і заручитися підтримкою партнерів у важливих для Китаю питаннях, і продемонструвати свою підтримку окремим партнерам (Казахстан), і підкреслити лідерську позицію КНР у регіоні та організації.

Другим за рахунком і за значенням пунктом, названо 拓展安全合作 "розширення співпраці у сфері безпеки". Зокрема, наголошується на тому, що Китай нещодавно виступив з 全球安全倡议 "Ініціативою глобальної безпеки", яка разом з 全球发展倡议 "Ініціативою глобального розвитку" є однією з глобальних ініціатив КНР, проголошених лідером Китаю вже після початку глобальної пандемії, покликаних зміцнити статус КНР як держави, яка, ініціативно пропонуючи власне бачення майбутнього розвитку світу, претендує на глобальне лідерство. Наголошується, що ініціатива глобальної безпеки покликана 为弥补和平赤字、破解全球安全困境 "компенсувати дефіцит миру, розв'язати дилему глобальної безпеки". Вживаються лексичні одиниці з чітко вираженою негативною конотацією 赤字 "дефіцит", 困境 "складне становище" для дискурсивного акцентування на високому

ступені складності проблеми. Реалізується дискурсивна стратегія позитивної самопрезентації Китаю як глобального лідера, здатного забезпечити мир і безпеку в світі, на відміну від США, які, згідно з декларованою Китаєм позицією, схильні до застосування сили для вирішення конфліктних ситуацій, що не сприяє встановленню глобального миру. Також зазначається, що КНР виступає за 倡导各国秉持共同、综合、合作、可持续的安全观 "дотримання усіма державами концепції безпеки, яка є універсальною, комплексною, кооперативною і сталою", сприяє формуванню 均衡、有效、可持续的安全架构 "збалансованої ефективної, сталої систем безпеки". Уникаючи більш конкретних формулювань, Голова КНР, разом з тим, пропонує таке бачення глобальної безпеки, яке враховує інтереси абсолютно всіх держав, включаючи таких учасників ШОС, як, зокрема, сам Китай, РФ, а також інших країн, які не бачаться західними державами конструктивними безпековими партнерами. Така позиція безпосередньо суперечить, зокрема, баченню західних країн, які на цьогорічному саміті НАТО офіційно проголосили Росію і Китай загрозами власній безпеці. Звучить прямий заклик до решти країн-учасниць ШОС приєднатися до проголошеної Сі Цзіньпіном 全球安全倡议 "Ініціативи глобальної безпеки". Таким чином китайський лідер реалізує не лише дискурсивну мету просування своїх державних інтересів, а й утвердження лідерства КНР в ШОС та регіоні, вербального підтвердження прагнення до глобального лідерства.

Наступним після політики й безпеки пунктом традиційно є економіка. Голова КНР пропонує 深化务实合作 "поглиблювати практичну співпрацю". Вживання дискурсивних формул з позитивною конотацією 深化 "поглиблювати" і 务实 "практичний, діловий, конкретний" слугує реалізації дискурсивної мети підкреслення переконання китайської сторони, що економічна співпраця між країнами ШОС успішно розвивається і вже має практичні результати (务实), відтак її формат не потребує коригування,

натомість залишається його лише 深化 "поглиблювати". Традиційно саме економіка, а особливо користь від економічного зростання для населення є головним пріоритетом економічної політики Китаю, щонайменше, у її риторичному вираженні. Тому й у цій промові Сі Цзіньпін прямо зазначає, що 我们共同目标 "нашою спільною метою" є покращення життя народу країн регіону (дослівно 地区各国人民过上好日子 "щоб у народів держав регіону настали хороші дні"). Таким чином реалізується та ж дискурсивна стратегія позитивної самопрезентації. А зміна риторичних засобів на більш образні, пафосні та, водночас, більш зрозумілі непідготовленому реципієнту, на нашу думку, пояснюється тим, що промова є публічною, а відтак її зможе прочитати/ побачити населення Китаю і держав ШОС, а для населення, як традиційно переконані в Китаї (і не лише влада) найголовнішим є саме економічні питання. Тобто основним адресатом цієї фрази є не колеги – глави держав, а населення Китаю. Далі Сі Цзіньпін продовжує реалізацію дискурсивної мети затвердження ролі Китаю як глобального лідера, вчергове згадуючи про проголошену ним 全球发展倡议 "Ініціативу глобального розвитку", заявляючи, що це зроблено саме 就是希望国际社会高度重视发展问题 "сподіваючись, що міжнародна спільнота зосередиться на питанні розвитку", з метою 推动构建全球发展伙伴关系 "сприяння розбудові глобального партнерства", 实现更加强劲、绿色、健康的全球发展 "реалізації більш потужного, екологічного, здорового глобального розвитку".

На нашу думку, окрім реалізації дискурсивної мети позитивної самопрезентації насамперед Китаю, а разом з ним й інших країн ШОС як таких, що турбуються не лише про власне економічне зростання заради добробуту їх населення, а й про глобальне взаємовигідне партнерство та спільний розвиток, у зазначеній частині промови здійснюється дискурсивне протиставлення позитивного іміджу Китаю та держав ШОС як конструктивних учасників міжнародних відносин, які прагнуть глобальної

безпеки задля глобального економічного зростання, країнам Заходу на чолі зі США, які, як вже зазначалося у попередній частині промови, "повертаються до мислення часів холодної війни та блокового протистояння» та «безпідставно застосовують односторонні економічні санкції».

Четвертим пунктом Голова КНР назвав 加强人文交流 "посилення гуманітарних обмінів", зазначивши, що 文明在交流中融合, 在融合中进步 "культури інтегруються, взаємодіючи, а інтегруючись – прогресують". Таким чином Сі Цзіньпін, використавши цей риторичний зворот, акцентував на позитивному ставленні Китаю до взаємодії культур, навіть з урахуванням значних культурних відмінностей між різними країнами ШОС. Зокрема, китайська сторона вважає доцільним поглиблення співпраці у таких сферах як 教育、科技、文化、卫生、媒体、广电等领域合作 "культура, освіта, наука і техніка, культура, медицина, ЗМІ, телебачення і радіомовлення". У цьому контексті важливо відзначити, що усі згадані сфери традиційно у китайськомовному дипломатичному дискурсі відносяться до гуманітарних зв'язків. Причому саме освіта і наука не випадково ставляться на перше місце. Враховуючи глобальний контекст, очевидно, що активними обмінами між учнями та студентами Китай прагне досягти довгострокової мети формування власного позитивного іміджу серед громадськості іноземних держав, і це йому загалом вдається. Також очевидним прагматичний підхід КНР до розвитку гуманітарної взаємодії з іншими державами, зокрема, у форматі ШОС: декларуючи готовність активно розвивати гуманітарні зв'язки, Китай активно використовує різні формати гуманітарних обмінів для формування сприятливого підґрунтя для реалізації власних цілей в інших, більш важливих для нього сферах, насамперед економічній.

П'ятий, останній пункт основної частини промови Голови КНР присвячений глобальній тематиці. Причому Голова КНР прямо визначає

мету ШОС як 坚持多边主义 "просувати мультилатералізм". Не називаючи, проте досить прозоро натякаючи на США, НАТО та формат G7, Сі Цзіньпін зазначає, що 热衷于搞"小圈子"会把世界推向分裂和对抗 "захоплення "обмеженими групами" підштовхує світ до розколу і протистояння". У цій фразі, на нашу думку, свідомо вжито характерний для розмовної мови вираз 热衷于 "сильно любити щось, захоплюватися чимось" замість традиційного 爱 "любити" чи 喜欢 "любити, подобається", а також метафоричний вислів 小圈子 "мала, обмежена група" для того, щоб, з одного боку, дотриматися дипломатичного протоколу і уникнути прямих звинувачень, а з іншого, не лише прозоро натякнути на конкретні дії конкретних держав, а й висловити своє несприйняття, можливо навіть певною мірою зневагу до таких дій, прямо попередивши про їх можливі наслідки.

Щоб не допустити цього, наголошує Сі Цзіньпін, необхідно 坚定维护 "рішуче захищати" 以联合国为核心的国际体系 "систему міжнародних відносин, центром якої є ООН" та 以国际法为基础的国际秩序 "заснований на міжнародному праві світовий порядок". Завдяки вжитій дискурсивній формулі 坚定维护 "рішуче захищати" стає очевидним, що, з огляду на глобальний контекст, Китай не зацікавлений у реформуванні ООН, оскільки є постійним членом Ради безпеки ООН і має право вето, а також не вважає за доцільне змінювати чинні міжнародно-правові механізми, не зважаючи на очевидний для багатьох інших країн брак їх ефективності.

Також наголошується на необхідності 弘扬全人类共同价值 "розвивати загальнолюдські цінності". За цією, на перший погляд максимально позитивною, дискурсивною формулою приховується, зокрема натяк на те, що демократичні цінності, які активно пропагують західні країни, не є загальнолюдськими, а відтак не можуть використовуватися для оцінки дій незахідних держав. Голова КНР прямо закликає 摒弃零和博弈和集团政治 "відкинути ігри з нульовою сумою та політику блокового

протистояння". Натомість пропонується 要拓展本组织同联合国等国际和地区组织交往 "активізувати контакти ШОС з ООН та іншими міжнародними і регіональними організаціями", 共同坚持真正的多边主义 "спільно підтримувати справжній мультилатералізм", 齐心协力完善全球治理 "докладати зусиль до вдосконалення глобального управління", 携手推动国际秩序朝着更加公正合理的方向发展 "спільними зусиллями просувати розвиток світового порядку у правильному напрямку". З останнього фрагменту очевидним стає, що Китай прагне посилити роль ШОС як регіональної організації на міжнародній арені, при чому для просування саме китайського бачення формату міжнародного порядку та глобальної економічної та безпекової структури.

На цьому основна змістовна частина промови завершується. З її тематичної структури, зокрема, взаємного розташування тематичних фрагментів, їхнього розміру та вжитих дискурсивних формул, можна зробити такі висновки:

1. На момент проголошення промови для Китаю найголовнішим зовнішньополітичним пріоритетом є глобальне протистояння зі США, для чого КНР активно залучає союзників, зокрема держави, які теж зазнають негативного впливу санкцій та інших дій США і західних держав;
2. З огляду на останні події, насамперед, війну Росії проти України, зростає значення глобальної безпеки, при чому для Китаю це насамперед економічні виміри безпеки: енергетична, продовольча, інформаційна безпека;
3. Користуючись послабленням позицій РФ, Китай прагне остаточно перебрати на себе роль одноосібного лідера в ШОС, для чого проактивно просуває власний порядок денний;
4. Сфера економіки є найважливішою і наразі найуспішнішою сферою у форматі ШОС, розвитком якої Китай загалом задоволений.
5. У контексті активізації узгоджених дій країн Заходу в політичній, економічній та безпековій сфері, у яких Китай вбачає шкоду своїм інтересам,

а також з огляду на фактичне зростання своєї ваги у цій організації, Китай прагне використати ШОС як майданчик для просування власних інтересів на глобальному рівні.

Заключна частина, яка також відділена від попередньої звертанням 各位同事! "Шановні колеги!", є максимально короткою. Голова КНР у традиційному для себе стилі вживає крилатий вислів, запозичений з давньої письмової мови веньянь: 路虽远, 行则将至 "Хоча шлях довгий, той, хто йде, той дійде". Голова КНР закликав колег сприяти тому, щоб розвиток ШОС був 行稳致远 "стійким і тривалим", спільно розбудовувати 共同建设 和平、稳定、繁荣、美丽的美好家园 "мирний, стабільний та квітучий дім", маючи на увазі держави-учасниці ШОС.

Промова завершується традиційним для, щонайменше, переважної більшості публічних промов китайських керівників висловленням вдячності за увагу: 谢谢各位! "Дякую всім [за увагу]".

Результати здійсненого дослідження структурних і семантико-прагматичних особливостей промови Голови КНР Сі Цзіньпіна на 22-му засіданні Ради глав держав-членів Шанхайської організації співробітництва свідчать, що за своєю формальною структурою зазначений виступ відтворює традиційний для китайськомовного дипломатичного дискурсу формат, коли промова складається зі вступної частини, наповнення якої обумовлене правилами дипломатичного етикету і являє собою вітання та висловлення вдячності організаторам заходу; основної частини, де чітко відтворюється традиційна змістова послідовність: політика-безпека-економіка-гуманітарна сфера-міжнародні питання; заключна частина, у якій висловлюється побажання та сподівання щодо позитивних перспектив майбутньої діяльності та висловлюється вдячність за увагу. З точки зору семантики і прагматики, зазначена промова побудована виходячи з основних дискурсивних цілей зовнішньополітичного дискурсу КНР на цьому етапі: зміцнення позиції Китаю як регіонального лідера;

підтвердження прагнення КНР до глобального лідерства; формування кола стратегічних і тактичних союзників у протистоянні зі США; підтримання позитивного іміджу Китаю як держави з міцною економікою та стабільною зовнішньою політикою, захисника миру, безпеки та справедливості; зміцнення позиції Китаю як найпотужнішої держави-учасниці ШОС та регіонального лідера в політичному, безпековому, економічному, гуманітарному вимірах; негативна презентація країн Заходу, насамперед США як таких, що займають неконструктивну позицію, яка не лише суперечить інтересам держав глобального Півдня, зокрема, учасникам ШОС, а й не сприяє глобальному соціально-економічному розвитку та зростанню рівня глобальної безпеки; створення позитивного образу ШОС як міжнародної організації, яка активно розвивається, ефективно працює, є відкритою та інклюзивною.

Дещо по іншому виглядає промова професійного дипломата КНР на робочому заході в межах глобальної міжнародної організації (戴兵临时代办在安理会, 2023). Виступ Тимчасового повіреного у справах КНР в ООН Дай Біна на відкритому засіданні з питання України 24 лютого 2023 року починається традиційним для виступів дипломатів у засіданнях Ради безпеки чи Генеральної асамблеї ООН коротким вітанням лише на адресу головуєчого: 主席先生 "Пане Головуючий", яке задає їй подальшу лаконічну структуру та емоційно нейтральний характер тексту промови, що відрізняє її від розлогих, багатих образними висловами та історичними алюзіями промов високопосадовців. Після цього представник КНР висловлює вдячність Генеральному Секретарю ООН А. Гуттерішу за його виступ: 我感谢古特雷斯秘书长的通报 "Дякую Генеральному Секретарю ООН Гуттерішу за доповідь". Форма звертання "прізвище + посада" є найбільш уживаною в китайськомовному дипломатичному дискурсі. Зазначена фраза повністю відповідає нормам дипломатичного протоколу: дотримано норм ввічливості та дипломатичного етикету; відсутність

епітетів на кшталт "важлива/цікава" зумовлена як специфікою ООН, де представники усіх держав є рівними, так і статусом дипломата, який не може собі дозволити давати оцінки виступу Генерального секретаря.

У вступній частині дипломат зазначає, що пройшов вже рік від моменту, коли 乌克兰危机全面爆发 "українська криза розпочалася у повному масштабі". Таким чином дискурсивними засобами демонструється незмінність бачення китайською стороною подій в Україні, деакцентується не лише факт агресії з боку РФ, а й взагалі залученість російської сторони до подій, про які йдеться. Відсутність згадування РФ сприяє формуванню у реципієнтів враження, що саме Україна є єдиним учасником кризи, тому саме від України залежить її розв'язання, саме небажання України йти на поступки заважає швидкому виходу з кризи, в якому зацікавлені всі інші держави. Для пом'якшення зазначеного ефекту в другій частині цієї фрази Дай Бін зазначає, що 局势走向牵动人心 "ситуація все більше зачіпає серця людей". Таким чином, на нашу думку, не лише реалізується дискурсивна стратегія формування позитивного іміджу Китаю як "відповідальної держави" [Гобова, 2020, 149], а й вербалізується натяк на привід, який використовує Китай для пояснення того факту, що після річного фактичного "режиму тиші" китайська сторона почала активно просувати своє бачення шляхів завершення війни в Україні: оскільки це питання стало хвилювати багатьох, інакше кажучи, негативно впливати на переважну більшість держав, Китай як "відповідальна держава" має докласти зусиль для вирішення кризи.

Далі наголошується, що 国际社会在为冲突扩大化、长期化的前景深感担忧的同时, 也需要冷静思考如何才能让战火尽快停熄, 如何才能在乌克兰和欧洲实现长治久安 "Міжнародна спільнота, відчуваючи серйозне занепокоєння через перспективу розширення конфлікту та його переходу у довготривалий формат, також має холоднокривно обміркувати яким чином можна досягти якнайшвидшого припинення вогню та забезпечення

довготривалого миру та безпеки в Україні та Європі". На нашу думку, у цій фразі представник Китаю фактично визнає, що його країну не влаштовує саме потенційне розширення конфлікту, а не сам факт російської агресії, що спричинила загибель десятків тисяч українців. Натомість розв'язання конфлікту Китай бачить як припинення вогню, а не звільнення України від військ агресора, що станом на зараз відповідає інтересам РФ, оскільки потенційно дозволяє зберегти контроль над окупованими територіями України. Встановлений таким чином мир називається довготривалим, але не згадується про відновлення справедливості. На цьому вступна частина промови завершується.

Основна частина починається повідомленням про те, що того ж дня Китай оприлюднив 关于政治解决乌克兰危机的立场文件 "Позиційний документ щодо політичного врегулювання української кризи". Зазначений документ наявний у відкритому доступі, його зміст детально проаналізований українськими та іноземними китаєзнавцями, дослідниками міжнародних відносин, політологами, практикуючими дипломатами та іншими фахівцями. Зазначимо лише, що вже з назви стає очевидним, що Китай виступає за розв'язання конфлікту виключно шляхом переговорів, що об'єктивно більш вигідно російській стороні з уже зазначених причин. Крім того, у документі вже на офіційному рівні фіксується характеристика ситуації саме як 乌克兰危机 "українська криза", що є співголосним з наративами, які просуває РФ. Натомість китайський дипломат, реалізуючи дискурсивну мету формування позитивного іміджу КНР як відповідальної держави, наголошує, що 我们始终立足是非曲直, 恪守客观公正 "Ми завжди [у своїх діях та рішеннях] виходимо з суті проблеми, дотримуємося об'єктивності та справедливості". Вживається особлива дискурсивна формули з позитивною конотацією 恪守 "суворо дотримуватись" замість широковживаного нейтрального 遵守 "дотримуватись" разом з такими позитивними характеристиками як 客观 "об'єктивний" та 公正

"справедливий". Таким чином досягається маніпулятивний ефект: оскільки Китай завжди об'єктивний і неупереджений, то у цьому конкретному питанні позиції КНР теж є такою. Далі зазначається, що Китай готовий 继续 "продовжувати" 发挥负责任、建设性的作用 "відіграти відповідальну та конструктивну роль" 为缓和局势、化解危机 "заради деескалації ситуації та розв'язання кризи". Ця фраза має на меті додатково акцентувати на тому, що Китай і раніше відігравав конструктивну роль, і надалі прагне це робити, намагаючись таким чином запобігти виникненню у реципієнта думки про причини зволікання з викладенням власної позиції.

Далі Тимчасовий повірений КНР в ООН зазначає, що хотів би наголосити на декількох аспектах. З подальшого тексту промови бачимо, що таких пунктів шість. Мовець прямо виділяє кожен з них, позначаючи на початку дискурсивними маркерами, що являють собою порядкові числівники: починаючи з 第一 "по-перше" і закінчуючи, відповідно, 第六 "по-шосте". Таке чітке ієрархічне структурування позицій є досить притаманним китайському дипломатичному дискурсу, як і китайськомовним документам та промовам найрізноманітнішої тематики.

Перший абзац основної частини промови, початок якого оформлений дискурсивним маркером 第一 "по-перше", за своїм змістом перегукується з першим пунктом вищезгаданого "Позиційного документа щодо політичного врегулювання української кризи". Китайський дипломат наголошує, що при 处理和解决国际争端 "розв'язанні міжнародних суперечок" необхідно 遵循公认的国际法, 包括联合国宪章的宗旨和原则 "дотримуватись норм міжнародного права, включаючи принципи та цілі Статуту ООН", після чого додає, що 各国主权、独立和领土完整都应得到切实保障 "суверенітет, незалежність і територіальна цілісність усіх держав має гарантуватися". Зазначений фрагмент дискурсу, на наш погляд, з одного боку має на меті утвердження позитивного іміджу Китаю як держави, яка виступає за дотримання норм міжнародного права та необхідність забезпечення

суверенітету та територіальної цілісності усіх держав, зокрема й України, таким чином відкидаючи можливі звинувачення на свою адресу. Разом з тим, вживання узагальнюючої дискурсивної формули 各国 "усі держави/кожна держава" дискурсивно деакцентує увагу з проблеми російської агресії проти України, вказуючи, що Китай не бачить це питання як щось виняткове, ставлячи Україну, яка потерпає від збройної агресії, в один ряд з усіма іншими державами.

Далі Дай Бін вже відкрито артикулює цю позицію, поступово зміщуючи фокус уваги з необхідності захисту територіальної цілісності України до просування власної позиції з надчутливого для КНР тайванського питання: 遵守公认的国际法和国际关系基本准在任何地方、任何问题上都应平等统一适用，没有例外 "Дотримання справедливих норм міжнародного права та основних принципів міжнародних відносин мають застосовуватись на основі принципів рівності та універсальності щодо будь-якого питання та будь-якого місця, без винятків". Для фахових дипломатів та людей, обізнаних з актуальною міжнародною ситуацією вже максимально очевидно, що китайський дипломат прагне перевести фокус дискусії на питання Тайваню. Проте представник Китаю, на нашу думку, враховуючи той факт, що трансляцію засідання з такого актуального питання дивитимуться широкі верстви населення як Китаю, так і інших країн, деталізує свою позицію, артикулює її максимально чітко: 有的国家在乌克兰问题上强调主权和领土完整，同时却在公然干涉别国内政，破坏别国主权和领土完整。这是赤裸裸的双重标准，国际社会看得很清楚。 "Окремі держави, наголошуючи на [необхідності дотримання] суверенітету та територіальної цілісності в українському питанні, відкрито втручаються у внутрішні справи інших держав, руйнують їх суверенітет і територіальну цілісність. Це є застосуванням подвійних стандартів у чистому вигляді, що є очевидним для міжнародної спільноти". Остання фраза містить максимально жорсткі та конкретні дискурсивні формули, хіба що прямо не

названі "окремі держави", тобто США, та не зазначено як саме вони "втручаються у внутрішні справи та застосовують подвійні стандарти". Вжиті дискурсивні формули характеризуються чітко вираженою агональністю, що невласливо дипломатичному дискурсу загалом, але останнім часом широко застосовується китайськими дипломатами у публічних коментарях та заявах стосовно гострих питань відносин між КНР та США.

Таким чином, у першому пункті основної частини свого виступу Дай Бін прагне досягти таких дискурсивних цілей: позитивна презентація КНР не лише як відповідальної держави, а й як жертви несправедливості; зміщення фокусу уваги з питання російської агресії шляхом його "розмивання", дискредитація ключового геополітичного опонента як агресивної держави, яка сама не дотримується норм міжнародного права, а відтак не має права вимагати це від інших та претендувати на роль глобального лідера та морального авторитета; запобігання звинувачень у бік Китаю щодо недостатньої підтримки України.

Другий фрагмент основної частини промови за своїм змістом відтворює пункт 2 "Позиційного документа щодо політичного врегулювання української кризи", повторюючи вперше озвучені тодішнім Міністром закордонних справ КНР Ван Ї ще 25.02.2022 р., на початку повномасштабної агресії РФ проти України, тези про необхідність забезпечення 共同安全 "спільної безпеки", неприпустимість 一国的安全以损害他国安全为代价 "гарантування безпеки однієї держави за рахунок інших", 必须摒弃冷战思维和阵营对抗 "необхідності відходу від логіки холодної війни та блокового протистояння". Як ми вже добре знаємо, під цими тезами мається на увазі підтримка саме російських тез про необхідність враховувати 俄罗斯的合理安全关切 "розумні безпекові занепокоєння РФ", недопущення розширення НАТО, зокрема, шляхом вступу України. Разом з тим, як і у попередньому фрагменті, вживаються й

більш прямі та недвозначні висловлювання. Зокрема, представник КНР зазначає, що 强化甚至扩张军事集团只会损害地区安全，更带不来和平 "Посилення, а тим більше розширення військових блоків лише зруйнують регіональну безпеку, аж ніяк не принесуть мир".

Наступною фразою 俄罗斯、乌克兰和欧洲各国都是搬不走的邻居 "Росія, Україна та країни Європи є і завжди будуть сусідами" китайський дипломат намагається дискурсивно виключити свого ключового опонента США з контексту ситуації як такого, кого це не стосується, натякаючи на наявність у американської сторони корисливих інтересів та необхідність для РФ, України та європейських країн шукати компроміс без залучення США. Таким чином Китай не лише грає на російському боці, виступаючи за виключення з процесу найпотужнішого промоутера українських інтересів, а й робить спробу дискурсивно розділити ЄС і США, просуваючи власні геополітичні інтереси, що полягають у налагодженні більш тісної взаємодії з ключовими країнами ЄС та запобіганню зближенню позицій ФРН, Франції та Італії з США та Великою Британією, формуванню ними спільної позиції на противагу інтересам КНР.

Зміст третього фрагменту основної частини промови роз'яснює бачення китайською стороною шляхів 解决乌克兰危机 "вирішення української кризи", розвиваючи тезу про 劝和促谈 "заклик до миру та сприяння переговорам", незмінну з початку широкомасштабного вторгнення РФ у Україну. Наголошується, що 唯一正确出路 "єдиним правильним виходом" є 开启外交谈判 "розпочати дипломатичні переговори", після чого звучить прямий заклик до РФ та України розпочати мирні переговори без попередніх умов: 我们呼吁俄罗斯、乌克兰不设前提地重开谈判 "Ми закликаємо Росію та Україну без попередніх умов розпочати переговори". Чи не вперше офіційний представник КНР не просто прямо назвав причетні сторони (знову не акцентуючи на ролі кожної з них), а й прямо відтворив дискурсивну формулу, яку до цього вживала

російська сторона. Інші ж держави, за словами дипломата, 要以最大的紧迫感劝和促谈, 努力为重启谈判创造条件, 提供平台 "Мають докласти максимум зусиль для сприяння миру та переговорам, активно створювати умови та надати майданчик для відновлення переговорів".

У третьому абзаці найбільш виразно проглядається намагання мовця досягти таких дискурсивних цілей: створення позитивного іміджу КНР як держави, яка послідовно виступає за мир і готова бути лідером, пропонуючи іншим учасником міжнародних відносин приєднатися до власної ініціативи; намагання легітимізувати російські наративи шляхом відтворення їх від свого імені як держави, яка не лише не є стороною конфлікту, а й послідовно відстоює глобальний мир, безпеку і справедливість; створення негативного образу України та держав, які її підтримують як таких, хто виступає проти мирних ініціатив.

Четверта теза присвячена ядерній безпеці, перегукуючись за змістом з пунктами 7 та 8 "Позиційного документа щодо політичного врегулювання української кризи" та розвиваючи тезу про неприпустимість ядерної війни та відсутність у ній переможців, раніше проголошену Головою КНР Сі Цзіньпіном. Наголошується на необхідності 任何情况下 "за будь-яких обставин" 守好核安全红线 "зберігати непорушність червоних ліній ядерної безпеки". Це чи не єдиний аспект, щодо якого позиція китайської сторони відповідає інтересам України. Зокрема, Тимчасовий повірений у справах КНР в ООН закликає міжнародну спільноту 共同反对武装攻击核电站等和平核设施 "спільно протидіяти збройним атакам на атомні електростанції та мирні ядерні об'єкти" та 支持国际原子能机构为促进和平核设施的安全安保发挥建设性作用 "сприяти конструктивній ролі МАГАТЕ у забезпеченні безпеки мирних ядерних об'єктів". Разом з тим, не зважаючи на те, що за своєю загальною суттю позиція китайської сторони з питання гарантування ядерної безпеки не суперечить інтересам України, більш детальний розгляд формулювань дозволяє зробити обґрунтоване припущення, що навіть тут,

де абсолютно очевидним є те, що загроза ядерної безпеки може надходити лише від дій російської сторони, представник Китаю намагається дискурсивно деакцентувати деструктивну роль РФ, жодного разу не згадуючи назву держави-агресора у контексті ядерної небезпеки, хоча лише Росія єдина зі сторін конфлікту не тільки неодноразово атакувала мирні атомні об'єкти, а й єдина зі сторін конфлікту володіє і постійно погрожує застосуванням ядерної зброї. Натомість Китай намагається перекласти відповідальність за ядерну безпеку світу на "міжнародну спільноту", тобто на всі держави рівною мірою.

П'ята теза присвячена запобіганню гуманітарної кризи та забезпеченню захисту мирних громадян. За змістом переформулюється з пунктами 5 і 6 "Позиційного документа щодо політичного врегулювання української кризи" і є логічним продовженням позиції, задекларованої ще у найпершій заяві МЗС КНР стосовно російсько-української війни, оприлюдненій 25 лютого 2022 року, де йшлося про те, що 平民的生命财产安全应当得到有效保障, 尤其要防止出现大规模人道主义危机。 "Безпека життя та майна цивільних громадян має отримати ефективний захист, абсолютно необхідно не допустити великомасштабної гуманітарної катастрофи". Як і в попередній пунктах та минулих заявах, представник КНР за допомогою риторичних прийомів намагається деакцентувати відмінність ролей жертви та агресора, урівнюючи обидві сторони конфлікту неодноразовим вживанням дискурсивної формули 有关方面 "причетні сторони". Новим, ще більш очевидним проявом намагань підіграти російській стороні є остання фраза цього фрагменту: 人道行动应切实遵守中立、公正原则, 防止政治化 "При здійсненні акцій гуманітарного характеру необхідно дотримуватися принципів нейтралітету та справедливості, уникати політизації". Зміст і спрямованість зазначеної позиції очевидні і не потребують додаткового фахового аналізу.

Якщо вищеописані п'ять фрагментів виступу присвячені китайському баченню причин виникнення і шляхів розв'язання конфлікту, то останній, шостий пункт очевидно спрямований вже на захист Китаєм власних економічних інтересів. Зазначається, що оскільки 各国都肩负着自己的民生发展重任 "Кожна держава несе відповідальність за власний розвиток", то 要努力管控危机的外溢影响 "необхідно докладати зусиль до недопущення розширення назовні негативного ефекту кризи". Далі Дай Бін конкретизує цю досить загальну тезу: 广大发展中国家不是冲突当事方, 不应该为此承受过大代价 "Країни, що розвиваються не є учасниками конфлікту, тому не повинні за це платити надмірну ціну". А 单边制裁"односторонні санкції", за словами китайського дипломата, 不但解决不了问题, 反而破坏全球产业链供应链稳定, 加剧全球粮食、能源、金融危机 "Не лише не вирішують проблеми, а й руйнують стабільну роботу світових виробничих ланцюжків і ланцюжків постачання, поглиблюють світову продовольчу, енергетичну та фінансову кризу." Ця думка також висловлена максимально прямо, що не дуже характерно для китайського дипломатичного дискурсу, і не потребує спеціального аналізу.

На нашу думку, досить очевидним є намагання досягти таких дискурсивних цілей: захист власних економічних інтересів як найбільшого у світі виробника та експортера товарів від потенційного застосування санкцій; просування серед країн, що розвивається, іміджу КНР як лідера, який прагне і здатен їх захистити; залучення якомога більшої кількості країн, що розвиваються, до підтримки КНР у її глобальному протистоянні з США; підтримка і легітимізація російських наративів про те, що причиною економічних негараздів у країнах, що розвиваються є не російська агресія, а застосовані західними державами санкції; спонукання до якнайшвидшого припинення війни навіть за рахунок інтересів України заради загального добробуту.

У заключній частині промови представник Китаю, прагнучи дискурсивно посилити позитивний імідж Китаю як миролюбної держави, повторює раніше неодноразово висловлену керівництвом КНР позицію про те, що 在乌克兰问题上, 中方始终并将继续站在和平一边, 站在对话一边 "В українському питанні, китайська сторона завжди стояла і надалі стоятиме на стороні миру та діалогу" та висловлює готовність 同各方一道 "спільно з усіма сторонами" 推动乌克兰危机的政治解决, 争取和平早日来临 "сприяти політичному вирішенню української кризи, докласти зусиль для якнайшвидшого настання миру".

Якщо розглядати зміст промови як цілого, очевидними вбачаються такі основні дискурсивні цілі, що її ставить перед собою китайський дипломат:

- просування позитивного образу КНР як "відповідальної держави", яка дотримується загальновизнаних норм міжнародного і гуманітарного права, захищає інтереси мирних громадян та економічно вразливих держав; просування свого бачення тайванського питання як такого, що є питанням територіальної цілісності;

- дискредитації США, свого ключового геополітичного опонента, як держави, що застосовує подвійні стандарти в міжнародній політиці, втручається у внутрішні справи інших держав, розпалює війну в Україні, не зацікавлена у встановленні миру;

- спроба нейтралізації негативного образу РФ шляхом замовчування ролі кожної із сторін конфлікту, декларування тез про наявність "раціональних безпекових занепокоєнь", спричинених "розширенням військових блоків";

- підтримка риторики РФ щодо необхідності негайно розпочати переговори "без попередніх умов";

- захист власних економічних інтересів шляхом критики санкційної політики та закликів до збереження ланцюжків виробництва та постачання.

Отже, з точки зору формату та структури можна визначити чіткий поділ дипломатичної промови професійного дипломата на вступну частину яка включає також вітання; основну частину, яка вміщає основний зміст; і заключну частину, яка підсумовує основний зміст, а також містить висловлення вдячності за увагу. Промова характеризується високим рівнем лаконічності та чіткості формулювань, відсутністю образних висловів, цитат, історичних алюзій, притаманних дипломатичним промовам вищих керівників КНР.

З точки зору семантики і прагматики спостерігається досить високий рівень чіткості та прямоти формулювань, який загалом мало притаманний промовам китайських дипломатів та високопосадовців. Спостерігається активізація просування китайськими дипломатами антиамериканських та проросійських позицій і наративів, посилення риторики протистояння.

На нашу думку, основною дискурсивною метою як розглянутого фрагменту дискурсу, так і усього масиву текстів виступів, заяв, інших документів китайської сторони з питання українсько-російської війни є не лише "вирішення української кризи": усі заяви об'єднані однією метою: використання усіх можливостей та будь-яких засобів для наближення реалізації найголовнішої зовнішньополітичної мети Китаю – перебирання на себе ролі глобального лідера замість США, або, як проміжний результат, досягнення рівного зі США неформального статусу на міжнародній арені.

Перспективи подальшого дослідження полягають у аналізі інших дипломатичних документів та заяв Китаю щодо шляхів припинення російської агресії проти України, а у більш широкому контексті – дослідженні семантичних та прагматичних особливостей різних жанрів китайськомовного дипломатичного дискурсу.

Висновки до розділу 4:

1. Результати здійсненого дослідження структурних і семантико-прагматичних особливостей повідомлення у ЗМІ про

дипломатичну подію свідчать, що цьому дискурсивному жанру властиві стандартна структура, що передбачає дотримання чіткої послідовності. У вступній частині надається загальна інформація про подію, її учасників і хронотоп. Основна частина поділяється на два нерівні за обсягом фрагменти: у першому описуються тези висловлені представником керівництва КНР, де чітко відтворюється традиційна змістова послідовність: політика-безпека-економіка-гуманітарна сфера-міжнародні питання, другий присвячений висвітленню тез іноземного посадовця у такій самій послідовності. У передостанньому абзаці може згадуватися окреме важливе питання, якому сторони приділили особливу увагу.

2. Результати аналізу структурних і семантико-прагматичних особливостей промови Голови КНР Сі Цзіньпіна на 22-му засіданні Ради глав держав-членів Шанхайської організації співробітництва свідчать, що за своєю формальною структурою зазначений виступ відтворює традиційний для китайськомовного дипломатичного дискурсу формат, коли промова складається зі вступної частини, наповнення якої обумовлене правилами дипломатичного етикету і являє собою вітання та висловлення вдячності організаторам заходу; основної частини, де чітко відтворюється традиційна змістова послідовність: політика-безпека-економіка-гуманітарна сфера-міжнародні питання; заключна частина, у якій висловлюється побажання та сподівання щодо позитивних перспектив майбутньої діяльності та висловлюється вдячність за увагу. З точки зору семантики і прагматики, зазначена промова побудована виходячи з основних дискурсивних цілей зовнішньополітичного дискурсу КНР на цьому етапі: зміцнення позиції Китаю як регіонального лідера; підтвердження прагнення КНР до глобального лідерства; формування кола стратегічних і тактичних союзників у протистоянні зі США; підтримання

позитивного іміджу Китаю як держави з міцною економікою та стабільною зовнішньою політикою, захисника миру, безпеки та справедливості; зміцнення позиції Китаю як найпотужнішої держави-учасниці ШОС та регіонального лідера в політичному, безпековому, економічному, гуманітарному вимірах; негативна презентація країн Заходу, насамперед США як таких, що займають неконструктивну позицію, яка не лише суперечить інтересам держав глобального Півдня, зокрема, учасникам ШОС, а й не сприяє глобальному соціально-економічному розвитку та зростанню рівня глобальної безпеки; створення позитивного образу ШОС як міжнародної організації, яка активно розвивається, ефективно працює, є відкритою та інклюзивною.

3. Результати проведеного аналізу виступу Тимчасового повіреного у справах КНР в ООН Дай Біна на відкритому засіданні з питання України 24 лютого 2023 року, свідчать, що із точки зору формату та структури можна визначити чіткий поділ дипломатичної промови професійного дипломата на вступну частину яка включає також вітання, основну частину, яка вміщає основний зміст, та заключну частину, яка підсумовує основний зміст, а також містить висловлення вдячності за увагу. Промова характеризується високим рівнем лаконічності та чіткості формулювань, відсутністю образних висловів, цитат, історичних алюзій, притаманних дипломатичним промова вищих керівників КНР. З точки зору семантики і прагматики спостерігається досить високий рівень чіткості та прямоти формулювань, який загалом мало притаманний промова китайських дипломатів та високопосадовців. Спостерігається активізація просування китайськими дипломатами антиамериканських та проросійських позицій і наративів, посилення риторики протистояння.

4. Основною дискурсивною метою як розглянутих фрагментів дискурсу, так і усього масиву текстів виступів, заяв, інших документів китайської сторони з питання українсько-російської війни є не лише "вирішення української кризи": усі заяви об'єднані однією метою: використання усіх можливостей та будь-яких засобів для наближення реалізації найголовнішої зовнішньополітичної мети Китаю – перебирання на себе ролі глобального лідера замість США, або, як проміжний результат, досягнення рівного зі США неформального статусу на міжнародній арені.
5. Для усіх проаналізованих фрагментів дискурсу найбільш характерними є застосування стратегії позитивної саморепрезентації: представники Китаю за допомогою дискурсивних засобів намагаються представити китайську сторону як таку, що відстоює не лише свої інтереси, а й турбується про дотримання норм і принципів міжнародного права, представити свою позицію як таку, що вигідна всім причетним сторонам.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Незважаючи на різноманітність підходів учених до дефініції поняття «дискурс», вони не є взаємовиключними, а швидше доповнюють одне одного, розглядаючи явище з різних ракурсів. У цьому дослідженні виходимо з позицій, що дискурс є складним комунікативним явищем, яке включає як вже існуючі, так і потенційні усні, письмові та мультимодальні тексти разом із паралінгвальними та екстралінгвальними засобами комунікації в їхньому функціонуванні в процесі людської життєдіяльності та у зв'язку з екстралінгвальними чинниками, які впливають на їхнє творення, сприйняття та функціонування.
2. Виділення дипломатичного дискурсу як окремого типу можливе на основі соціолінгвістичної класифікації дискурсу, яка за ознакою учасників комунікації поділяє всі дискурси на особистісно-орієнтовані (персональні) і статусно-орієнтовані (інституційні). Виокремлення певного типу інституційного дискурсу здійснюється на підставі ступеня розвитку відповідних соціальних інституцій на певному етапі розвитку соціуму. З огляду на постійно зростаючий рівень публічності дипломатії, на сьогодні актуальним є вивчення сучасного стану дипломатичного дискурсу як одного з типів інституційного дискурсу, який функціонує в межах таких соціальних інституцій як дипломатія, зовнішня політика, міжнародні відносини.
3. Для аналізу дипломатичного дискурсу як одного з різновидів інституційного дискурсу застосовується методика соціолінгвістичного аналізу дискурсу, що передбачає дослідження лінгвальних виявів таких його аспектів як учасники, хронотоп, цілі, цінності, стратегії, жанри, прецедентні тексти та дискурсивні формули.

4. Для аналізу семантики та прагматики конкретних фрагментів дипломатичного дискурсу застосовуються методики аналізу дискурсу Т. ван Дейка, які передбачають зокрема такі способи вивчення структур і стратегій дискурсу як граматичний, фонологічний, лексичний, семантичний, аналіз; прагматичний аналіз мовленнєвих і комунікативних актів; стилістичний аналіз; аналіз специфіки дискурсивних жанрів; семіотичний аналіз звукового, візуального матеріалу та інших мультимодальних параметрів дискурсу й комунікації. Зазначені методики і підходи можуть комбінуватися та перетинатися різним чином, залежно від особливостей предмету та мети дослідження. При цьому дискурс аналізується не лише як вербальний об'єкт, а й як контекстуальна взаємодія, соціальна практика або тип комунікації у соціальному, культурному, історичному чи політичному контексті.
5. Учасниками дипломатичного дискурсу є фахові дипломати, високі посадові особи держав, а також самі держави та їхні органи влади. У китайськомовному дипломатичному дискурсі для найменування кожної групи учасників та при звертанні до них вживаються специфічні дискурсивні формули. Хронотоп має важливе значення у дипломатичному дискурсі на рівні контексту. Специфіка лінгвальних виявів хронотопу в китайськомовному дипломатичному дискурсі зумовлена лексичними та граматичними особливостями китайської мови. Цілі дипломатичного дискурсу безпосередньо корелюються з основною метою дипломатії як сфери людської діяльності й полягають у захисті інтересів держави у відносинах з іншими країнами в мирний і законний спосіб. Для китайськомовного дипломатичного дискурсу основною метою є затвердження статусу КНР як одного зі світових лідерів. Лінгвальний вияв цілі дипломатичного дискурсу знаходять насамперед у семантиці та прагматиці дискурсу. До основних

цінностей, що їх декларують учасники китайськомовного дипломатичного розвитку можна віднести мир, спільний розвиток, невтручання у внутрішні справи, право націй на вибір власного шляху розвитку. Стратегії дипломатичного дискурсу служать реалізації його цілей та захисту цінностей. Ключовою стратегією дипломатичного дискурсу можна визначити аргументативну, також нерідко застосовуються інформативна, декларативна, рідше – конфронтаційна та дискредитаційна стратегії. Специфікою китайськомовного дипломатичного дискурсу є переважання конструктивних стратегій над конфронтаційними. Лінгвальний вияв стратегії дипломатичного дискурсу в китайській мові знаходять на лексичному, семантичному та контекстному рівні. Жанри дипломатичного дискурсу є типовими для різних держав і мов. Реалізація кожного жанру в китайськомовному дипломатичному дискурсі має певну специфіку, зумовлену як граматиною китайської мови, так і контекстними чинниками: особливостями політичної системи КНР та світогляду китайців. До прецедентних текстів сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу, окрім найважливіших міжнародних документів, належать ключові промови Голови КНР Сі Цзіньпіна, в яких було проголошено його ключові геополітичні ініціативи. Вжиті в цих текстах дискурсивні формули увійшли не лише до китайськомовного, а й до глобального дипломатичного дискурсу.

6. Загалом китайськомовний дипломатичний дискурс має значну кількість спільних з іншомовними дипломатичними дискурсами рис, що спричинено самою природою дипломатії як міжнародної діяльності, а також тим, що більшість жанрів китайськомовного дипломатичного дискурсу створювалися носіями китайської мови за іноземними зразками. Водночас лінгвальна реалізація переважної більшості жанрів китайськомовного дипломатичного дискурсу має

свою специфіку, спричинену як особливостями китайської мови, так і лінгвокультурними та суспільно-політичними чинниками.

7. Результати здійсненого дослідження структурних і семантико-прагматичних особливостей повідомлення у ЗМІ про дипломатичну подію свідчать, що цьому дискурсивному жанру властиві стандартна структура, що передбачає дотримання чіткої послідовності. У вступній частині надається загальна інформація про подію, її учасників і хронотоп. Основна частина поділяється на два нерівні за обсягом фрагменти: у першому описуються тези висловлені представником керівництва КНР, де чітко відтворюється традиційна змістова послідовність: політика – безпека – економіка – гуманітарна сфера – міжнародні питання, другий присвячений висвітленню тез іноземного посадовця у такій самій послідовності. У передостанньому абзаці може згадуватися окреме важливе питання, якому сторони приділили особливу увагу.
8. Результати аналізу структурних і семантико-прагматичних особливостей дипломатичних промов свідчать, що за своєю формальною структурою цей жанр відтворює традиційний для китайськомовного дипломатичного дискурсу формат, коли промова складається зі вступної частини, наповнення якої обумовлене правилами дипломатичного етикету і являє собою вітання та висловлення вдячності організаторам заходу; основної частини, де чітко відтворюється традиційна змістова послідовність: політика – безпека – економіка – гуманітарна сфера – міжнародні питання; заключна частина, у якій висловлюється побажання та сподівання щодо позитивних перспектив майбутньої діяльності та висловлюється вдячність за увагу. З точки зору семантики і прагматики, дипломатичні промови будуються виходячи з основних дискурсивних цілей зовнішньополітичного дискурсу КНР на теперішньому етапі (зміцнення позиції Китаю як регіонального

лідера в політичному, безпековому, економічному, гуманітарному вимірах; підтвердження прагнення КНР до глобального лідерства; формування кола стратегічних і тактичних союзників у протистоянні зі США; підтримання позитивного іміджу Китаю як держави з міцною економікою та стабільною зовнішньою політикою, захисника миру, безпеки та справедливості), а також з урахуванням поточного контексту (характер і тематика заходу), статусу мовця та інших учасників заходу.

9. Основною дискурсивною метою текстів виступів, заяв, інших документів китайської сторони з питання українсько-російської війни, є не лише "вирішення української кризи": усі заяви об'єднані однією метою: використання усіх можливостей та будь-яких засобів для наближення реалізації найголовнішої зовнішньополітичної мети Китаю – перебирання на себе ролі глобального лідера замість США, або, як проміжний результат, досягнення рівного зі США неформального статусу на міжнародній арені. Для усіх проаналізованих фрагментів дискурсу найбільш характерними є застосування стратегії позитивної саморепрезентації: представники Китаю за допомогою дискурсивних засобів намагаються представити китайську сторону як таку, що відстоює не лише свої інтереси, а й турбується про дотримання норм і принципів міжнародного права, представити свою позицію як таку, що вигідна всім причетним сторонам.
10. Перспективи подальшого дослідження полягають у здійсненні аналізу структурних, семантичних та прагматичних особливостей інших жанрів китайськомовного дипломатичного дискурсу, подальшого аналізу дискурсивних стратегій і тактик, які застосовуються китайськими дипломатами у процесі реалізації зовнішньополітичних цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Балабан О. О. Дискурс-теорії і дискурс-аналіз: історія і перспективи.
URL: http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/apif/2010_5/balaban.pdf
- Барт, Р. (1987). Введение в структурный анализ повествовательных текстов. *Зарубежная эстетика и теория литературы XIX–XX вв. Трактаты, статьи, эссе.* – М.:Изд-во МГУ, 387–422
- Бацевич, Ф. С. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики.* К.: Академія, 344.
- Бенвенист, Э. (1984) *Общая лингвистика.* Пер. с фр. Москва: Прогресс, 170.
- Белова, С. Є (2017). Структурно-семантичні та лінгвопрагматичні особливості непрямих відповідей адресата в різних типах англомовного дискурсу: дис. на здобуття наук. ступ. канд. філолог. наук : 10.02.04 / Харківський Національний університет ім. В.Н. Каразіна. Харків, 219
- Ван Дейк, Т. А. (2013). *Дискурс и власть: Репрезентация доминирования в языке и коммуникации.* М.: Либроком, 340.
- Ван Дейк, Т. А. (1998) *К определению дискурса.* Л.: Сэйдж пабликэйшнс, 1998. 384.
- Ван Дейк, Т. А. (2000). *Язык. Познание. Коммуникация.* Благовещенск: БГК им. И. А. Бодуэна де Куртенэ, 300.
- Водак, Р. (1997). *Язык. Дискурс. Политика.* Пер. с англ. и нем. В. И. Карасика, Н. Н. Трошиной. Волгоград: Перемена, 139.
- Гальперин, И. Р. (1981). *Текст как объект лингвистических исследований.* М.: Наука, 139.
- Гобова, Є. В. (2020). «Китай – відповідальна держава»: Аналіз функціонування стратегічного наративу. *Китаєзнавчі дослідження*, (2), 145-152. <https://doi.org/10.51198/chinesest2020.02.145>

Гудзь, Н. О. (2012) Генезис поняття «ДИСКУРС» у сучасній лінгвістиці. *Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 2 ч. (105)*. С. 442-445.

Гуменюк, Б. І. (1998). *Основи дипломатичної та консульської служби*. Київ, 221.

Загнітко, А. П. (2008). *Основи дискурсології*. Донецьк: ДонНУ, 194.

Загнітко, А. П. (2012). *Словник сучасної лінгвістики: А – Й*. Донецьк: ДонНУ, 387.

Зернецкий, П. В. (1989). Синтактико-, семантико- и прагматико-дискурсивные аспекты создания машинного книжного фонда обеспечения речевых взаимодействий. *Высказывание и дискурс в прагмалингвистическом аспекте: Сб. науч. тр. / Киев. гос. пед. ин-т иностр. яз.: (Редкол.: Г.Г.Почепцов и др.)* - 47-52.

Ишмуратов, А. Т. (1994). Логико-когнитивный анализ онтологии дискурса. *Рациональность и семиотика дискурса. Сб. трудов. АНУ Институт Ф-и.-К.: Наук. Думка*, 252.

Капітоненко, М. (2018). *Культура миру. Посібник з толерантності*. Київ, 98 с.

Карасик, В. И. (2013). Дискурсивные эмблемы. *Когниция, коммуникация, дискурс. № 6*, 77–91

Карасик, В. И. (2002). *Языковой круг: личность, концепты, дискурс*. Волгоград: Перемена, 331.

Кащишин, Н. Є. (2014а). Диференціація таксономічних одиниць англomовного дипломатичного дискурсу. *Східноєвропейський журнал психолінгвістики*. 1 (2), 54–62.

Кащишин, Н. Є. (2014b). Експресивність термінів англomовного дипломатичного дискурсу. *Наукові записки Ніжин. держ. ун- ту ім. М. Гоголя. Сер.: Філологічні науки*, 2, 93–98.

Кащишин, Н. Є. (2014с). Стиль текстів дипломатичних документів як поєднання стилів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер. «Філологічна», (44), 120–123

Кащишин, Н. Є. (2009). Особливості дискурсу та терміносистеми англомовних дипломатичних документів. *Наукові записки*. Сер. філологічні науки, 81 (2), 312–316.

Кащишин, Н. Є. (2016). До проблеми виокремлення дипломатичного дискурсу. *Science and Education a New Dimension. Philology*, IV(21), 72–75.

Кащишин, Н. Є. (2019). Мультиmodalний аспект дослідження англомовного дипломатичного дискурсу. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 39 том 2, 30-33.

Кириченко, Т. С. (2015). Співвідношення категорій «дискурс», «текст» та «мовлення» у сучасній лінгвістиці. *Наукові записки Національного 59 університету «Острозька академія»*, Сер. «Філологічна», 52, 131– 133.

Кіктенко, В. О. (2018). Семантика і прагматика концепту Ініціатива «Один пояс, один шлях». *Китаєзнавчі дослідження*, (1), 58-68.

Кіктенко, В. О. (2020). Ідеологія комуністичної партії Китаю в період політики реформ і відкритості: проблема визначення та методологія досліджень. *Китаєзнавчі дослідження*, (1), 27-36.

Кірносорова, Н. А. (2018). Поняття “державна” в китайській мові й “родинна ідеологія” в сучасному політичному дискурсі КНР. *Китаєзнавчі дослідження*, (1), 83-88.

Кітаєва, Т. (2014). Комунікативні стратегії і тактики мовленнєвої поведінки адресанта. *Лінгвістичні студії*, 28, 110-117.

Козлова, В. В., Бергазова, О. С. (2019). Лексико-семантичні засоби репрезентації комунікативної категорії «толерантність» в англомовному європарламентському дискурсі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Сер. Філологія. Соціальні комунікації. Том 30 (69),3 (1), 122–126

Кость, С. (2010). Семантико-теоретичний аналіз функціонування терміна дискурс. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»* 675, 121–124.

Кравченко, Н. К. (2017). *Дискурс и дискурс-анализ: краткая энциклопедия*. Киев: «Интерсервис», 286.

Куньч, З., Куньч, М. (2014). Особливості дипломатичного мовлення як різновиду офіційно-ділового стилю. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*, 26, 121–127

Літак, А. (2018). Про природу інституційного дискурсу. *Південний Архів: Філологічні науки*, 72 (1), 142–145.

Мацько, О. М. (2001). Мовні формули у дипломатичних текстах сучасної української мови (функціонально-стилістичний аналіз): *автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 "Українська мова"*; Київ, 19.

Мороховский, А. Н. (1989). К проблеме текста и его категориальных признаков. *Текст и его категориальные признаки. – К.: Киев. гос. пед. Ин-т*, 3–7.

Павлюк, Л. С. (2009) *Текст і комунікація: Основи дискурсного аналізу*. Львів: ПАІС, 76.

Пазинич О. М. (2001). Функціонально-структурні особливості текстів дипломатичного листування: *автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.15 "Загальне мовознавство"*; Київ, 16.

Пастернак, Т. А. (2013). Комунікативна стратегія як конститутивна характеристика дискурсу. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*, 38, 215–217.

Поворознюк, Р. В. (2004). Лінгвокультурологічні особливості протокольних промов у оригіналі та перекладі (на матеріалі українських та американських текстів): *дис. канд. філол. наук: 10.02.16 "Перекладознавство"* Київ, 229.

Пономаренко, О. В. (2011). Мовлення дипломатів VS дипломатичний дискурс. *Мовні і концептуальні картини світу. Випуск 37*. С. 218–221.

Пономаренко, О. В. (2012). Витоки дипломатичного дискурсу: від античних посланників до середньовічних драгоманів. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур*, 19, 124–128.

Пономаренко, О. (2013). Дипломатія, трипломатія, твіпломатія: новітній канон дипломатичного дискурсу. *Вісник КНУ імені Т. Шевченка. Іноземна філологія*, 1 (46), 30–33.

Пономаренко, О. (2014). Інтердискурсивність як провідна риса дипломатичного дискурсу (на матеріалі виступів экс-Міністра закордонних справ Італії Дж. Терці ді Сант-Агата на IX Конференції Послів у Римі). *Вісник Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія*, 1, 30–35.

Романюк, О. С. (2016). Дискурс як інтерактивна комунікативна діяльність. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, (2016), 149–152.

Савчак, І. (2017). Особливості реалізації комунікативних стратегій у дипломатичному спілкуванні. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка*, 4, 191–198.

Селиванова, Е. А. (2002). *Основы лингвистической теории текста и коммуникации: монографическое учебное пособие*. Київ: Издательство украинского филолого-социологического центра, 336.

Селігей, П. О. (2007). Сучасне термінотворення: симптоми та синдроми. *Мовознавство*, 3, 48–61

Серажим, К. С. (2002). *Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність: [на матеріалах суч. газетн. публіцистики]*: монографія. Київ, 392.

Серио, П. (1999). Как читают тексты во Франции. *Квадратура смысла: Французская школа анализа дискурса: Пер. с фр. и португ. М.: Прогресс*, 14–53.

Ситник, І. В. (2020). Дискурс в сучасній лінгвістиці. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, Сер.: Філологія, 46 (2), 123–126

Скрябіна, В. Б. (2018). Лінгвістичні аспекти персуазивності в дипломатичному дискурсі. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти: збірник наукових праць*, 2, 265 – 274.

Соболь, В. О. (2007). Поняття «дискурсу» в історичному розвитку. *Донецький вісник наукового товариства ім. Т.Шевченка. Літературознавство. Т. 17. Донецьк, Український культурологічний центр Східний видавничий дім*, 143-157.

Солощук, Л. В. (2006). *Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англomовному дискурсі*. Харків: Константа, 300.

Станко, Д. В. (2014). Толерантність у сучасному англomовному політичному дискурсі. *Сучасні дослідження з іноземної філології*, 12, 200–207.

Судус, Ю. В. (2015а). Мовленнєві акти в структурі сучасного англomовного дипломатичного дискурсу (на матеріалі промов С. Пауер, В. Нуланд, Дж. Пайєта). *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Сер. Іноземна філологія*, 81, 153–162.

Судус, Ю. В. (2015b). Прагматичні засоби реалізації стратегії дискредитації в американському дипломатичному мовленні (на матеріалі промов Д. Б. Байєра). *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Київ, 13, 108-115.

Судус, Ю. В. (2016а). Лінгвопрагматичні засоби реалізації стратегії дискредитації в американському дипломатичному мовленні (на матеріалі промов Дж. Р. Пайєтта). *Вісник Львівського у-ту. Серія: Іноземні мови*. Львів, 23, 47-56.

Судус, Ю. В. (2016b). Мовленнєві засоби реалізації стратегії дискредитації в англomовному дипломатичному дискурсі. *Актуальні питання іноземної філології*. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 5, 152-160.

Судус, Ю. В. (2016с). "Weasel words" як один з прийомів реалізації стратегії дискредитації в англomовному дипломатичному дискурсі (на матеріалі промов С. Пауер, В. Нуланд, Д. Байєра, Дж. Пайєтта). *Вісник Запорізького національного університету. Серія: філологія*, 1, 237-244.

Судус, Ю. В. (2018). Мовленнєві тактики реалізації стратегії дискредитації в англomовному дипломатичному дискурсі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04 "Германські мови"; Запоріжжя, 21.

Товт, І. С. (2009). Специфіка функціонування та особливості мови дипломатичних документів. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ*, 18.

Трубіцина, О. С. (2012). Комунікативно-прагматичні особливості спонукального дискурсу засобів масової комунікації у сучасному Китаї. *Сходознавство*, (59) 215-222.

Урусов, В. Б. (2019) Історичні алюзії у текстах промов Сі Цзіньпіна. *Китаєзнавчі дослідження*, (1), 38-46.

Федічев, О. Є. (2022а). Семіотизація агресії РФ проти України в китайськомовному дипломатичному дискурсі. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*, 2, 53-69.

Федічев, О. Є. (2022б). Публічна промова як жанр китайськомовного дипломатичного дискурсу. *Закарпатські філологічні студії*, 26, 133-140.

Федічев, О. Є. (2023). Структурно-семантичні та прагматичні аспекти промови професійного дипломата в сучасному китайськомовному дипломатичному дискурсі. *Китаєзнавчі дослідження*, 1, 113-124.

Фролова, І. Є. (2009). *Стратегія конфронтації в англomовному дискурсі*. Харків, ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 344.

Фуко, М. (1996). *Археологія знання: Пер. С фр. / Общ. ред. Б. Левченко*. К., 208.

Хабермас, Ю. (1995). *Демократія. Разум. Нравственность*. Москва: Академія, 252.

- Шевченко, І. С. (2005). *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен*. Харків: Константа.
- Шевченко, І. С. (2011). Дискурс и его категории. *Вестник ХНУ*, (973), 7-13.
- Чайковська, О. В. (2007) Функціонально-семантичні категорії дипломатичного дискурсу. *Нова філологія: збірник наукових праць. Запоріжжя : ЗНУ, Вип. 26*. 321–324.
- Щербакова, О. Л. (2014). Дискурс і текст як об'єкти лінгвістики. *Наукові записки НДУ ім. М. Гололя, Серія: Філологічні науки, Книга 2*, С. 294–297.
- Яворська, Г. П. (2016) Гібридна війна як дискурсивний конструкт. *Strategic priorities*, 4 (41), 41–49.
- Якобсон, Р. (1996). Лінгвістика і поетика. *Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* Львів: Літопис, С. 357–377.
- Янкович, М. В. (2015). Поняття дискурсу в гуманітарних науках та визначення терміна «дискурс» у лінгвістиці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, Серія: Філологія*, 15(1), С. 123–126.
- Beaugrande, R. de. Dressler, W. (1980). *Text, Discourse and Process: Toward a Multidisciplinary Science of Texts*. Norwood: Ablex, 351.
- Benveniste, E. (1985). On discourse. *The Theoretical Essays: Film, Linguistics, Literature*. Manchester, 35-52.
- Bernstein, B. (1979). Social Class, Language and Socialization. *Language and Social Context: Selected Readings*. Harmondsworth: Penguin, P. 157–178.
- Blommaert, J. (2005). *Discourse: A Critical Introduction*. Cambridge University Press, 256.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. – Cambridge (Mass.): Harvard Univ. Press, 301.

- Burke, K. (1966). *Language as Symbolic Action*. Berkeley, CA: Univ. of California Press, 514.
- Chaika, E. (1989). *Language: The Social Mirror*. Cambridge: Newbury, 274.
- Chomsky, N. (1988). *Language and Politics*. Montreal and New York: Black Rose Books, 638.
- D'Acquisto, G. (2017). *Linguistic Analysis of Diplomatic Discourse: UN Resolutions on the Question of Palestine*. UK: Cambridge Scholars Publishing.
- Diamond, J. (1996). *Status and Power in Verbal Interaction: a Study of Discourse in a Close-knit Social Network*. Amsterdam, Philadelphia, 182.
- Donahue, R. (1997). *Diplomatic Discourse: International Conflict at the United Nations*. London: Greenwood Publishing Group.
- Edelman, M. (1977). *Political Language: Words that Succeed and Policies that Fail*. New York: Academic Press, 164.
- Evans, D. A. (1985). *Situations and Speech Acts. Toward a Formal Semantics of Discourse*. NY, London, 211.
- Fairclough, N. (1995). *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge, 265.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. London: Academic Press, 265.
- Fillmore, Charles J. (1976) Frame semantics and the nature of language. *In Annals of the New York Academy of Sciences: Conference on the Origin and Development of Language and Speech. Volume 280: 20-32.*
- Foucault, M. (1981). The order of discourse. *Untying the Text. A Post-Structuralist Reader*. 48-78.
- Frolova, I. (2013). Confrontation Strategy in Discourse and Communities of Practice. *The Advanced Science: open access journal*. 10 (2013), 29-32.
- Goffman, E. (1972). *Relations in Public: Microstudies of the Public Order*. Harmondsworth: Penguin, 460.

Goffman, E. (1974). *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Press, 586.

Gumperz, J. (1982). *Discourse Strategies*. Cambridge: CUP.

Gutenberg, N. (1995). Orality and Public Discourse: On the Rhetoric of Media and Political Communication. *Aspects of Oral Communication*. B.; N.Y., p. 322-339.

Habermas, J. (1984). *The Theory of Communicative action. Vol. 1. Reason and the rationalization of society*. Boston: Beacon Press, 562.

Halliday, M. A. K., and Ruqaiya Hasan. (1976). Cohesion in English. London: Longman. *Lingua* 45, pp.333–354.

Harris, Z. (1952). Discourse analysis. *Language*. Vol. 28. № 1. P. 1–30.

Hodge, R., Kress, G. (1988). *Social semiotics*. Cambridge: Polity press, 285.

Hoey, M. (1983). *On the surface of the Discourse*. George Allen and Unwin. London, 211.

Karasik, V., Gillespie, D. (2014). *Discourse Personality Types*. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 154, 23 – 29.

Lakoff, G. (1982). Hedges: A Study in Meaning Criteria and the Logic of Fuzzy Concept. *Chicago Linguistic Society Paper*, 8, 183-228.

Millet, J. (2001). Chinese Etiquette and Protocol. *Protocol Professionals, Inc. Collection of Articles*. N.Y., pp. 34-58.

Newmann, I. (2002). Returning Practice to the Linguistic Turn: The Case of Diplomacy. *Millenium: Journal of International Studies*, 31(3), 627-651.

Olson, N. J. (2002). *Protocol – An Essential Guide*. Jacksonville, Florida: EDC Publications, 300.

Pratkanis, A. (2009). Public Diplomacy in International Conflicts. A Social Influence Analysis. California, 373.

Satow, E. (1964). *A Guide to Diplomatic Practice*. London: Longman's Green and Co. Limited, 510.

Schiffrin, D. (1994). *Approaches to Discourse*. Oxford; Cambridge, MA, 470.

Schiffrin, D. (1988). Conversational Analysis. *Linguistics: The Cambridge Survey*. - Vol.4. - Cambridge: Cambridge Univ. Press, 251-276.

Schuster, J. (2015). *Diplomatic Discourse*. Lulu.com. 668.

Scotto di Carlo, G. (2015). "Weasel words" in legal and diplomatic discourse: vague nouns and phrases in UN resolutions relating to the second Gulf war. *International Journal for the Semiotics of Law*, 28(3), 559-576.

Searle, J. R. (1970) *Speech Acts*. London: Cambridge Univ. Press, 204.

Sharp, P. (2002). *Modern Diplomacy: The Problem of Diplomatic Representation*. N.Y.: DiploBooks, 450.

Sidaway, J. D., Woon Chih Yuan. (2017). Chinese Narratives on "One Belt, One Road" (一帶一路) in Geopolitical and Imperial Contexts. *The Professional Geographer*, 2017, Volume 69, Issue 4.

Singh, P. Institutional Discourse and Practice: A case study of the social construction of technological competence in primary classroom. *British Journal of the Sociology of Education*, (14), 39-58.

Snow, N. (2009). *Rethinking Public Diplomacy*. Routledge Handbook of Public Diplomacy. London.

Stubbs, M. (1983). *Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language*. Oxford: Blackwell, 272.

Van Dijk, T. A. (1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse and Society*, Vol. 4(2). 249-283.

Van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and Context. A sociocognitive approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

Van Dijk, T. A. (1988). *News Analysis. Case studies of international and national news in the press*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Yule, G. (1996). *Pragmatics*, 2nd ed. Series Editor H. G. Widdowson. - Oxford: Oxford Univ. Press, 138.

- 刘卫东. (2016). 一带一路战略的认识误区. *国家行政学院学报*, 1, 3-6.
- 钟含春, 范武邱. (2018) 习近平外交话语风格特点及传译研究. *上海翻译*, (3), 46-51.
- 施旭. (2017). *什么是话语研究?* 上海: 上海外语教育出版社, 142.
- 杜德斌, 马亚华. (2015). “一带一路”: 中华民族复兴的地缘大战略. *地理研究*, 34, 6.
- 何滋怡. (2020). 习近平的话语修辞艺术. *理论视野*, 2, 4-5.
- 李肖. (2002). 论毛泽东的语言美学风格. *北方工业大学学报*, 2, 36-40.
- 王义桅. (2020) 中国展现负责任大国形象. *人民论坛*, 2, 36-39.
- 朱迪俭, 林永森. (2017). 基于语义学的责任概念研究. *特区实践与理论*, 第六期, 106-112.
- 蔡艳玲, 李晓杰. (2016). 新修辞学同一理论在外交演讲中的应用——以习近平巴基斯坦演讲为例. *外语与翻译*, 3, 53-56.
- 窦卫霖, 温建平. (2016). 习近平国际演讲亲民话语特征及其英译特色研究. *外语教学理论与实践*, 4, 15-20.
- 范武邱. (2013). 中国文学走向世界的语言硬伤依然存在 - 写在莫言获奖之后. *当代外语研究*, 4, 38-41
- 范武邱, 信萧萧. (2017). 外交翻译中的口吻传译. *上海翻译*, 6, 16-20.
- 谢军. (2007). “责任论”. 上海, 上海人民出版社.
- 周玲. (2002). 毛泽东语言风格浅析. *毛泽东思想研究*, 19 (3), 44-45.
- 周宇博. (2020). 国际传播能力提升的叙事策略研究 —— 以中央广播电视总台的新冠肺炎疫情报道为例. *传媒视野*, 10, 25-28.
- 康家珑. (2002). 毛泽东的语用观. *语言文字应用*, 4, 1-7.

翟石磊 (2013). *中国式话语与国际话语权: 话语与国际关系*. *国际政治语言研究*. 上海, 210 页

王逸舟. (2011). *创造性介入. 中国外交新取向*. 北京大学出版社, 210 页
应用汉语词典. (2000). 商务印刷馆, 北京, 1708

习近平. (2015). *谈治国理政*. 外交出版社, 北京, 469

杨明星 (2022). *推进外交话语研究的学科化*. available at:
<https://baijiahao.baidu.com/s?id=1726696346326702294&wfr=spider&for=pc>
(accessed: 26 February 2023)

**ПЕРЕЛІК ЦИТОВАНИХ У ТЕКСТІ ДИСЕРТАЦІЇ
ФРАГМЕНТІВ ДИСКУРСУ**

习近平在上海合作组织成员国元首理事会第二十二次会议上的讲话
(全 文) available at:
https://www.mfa.gov.cn/web/ziliao_674904/zyjh_674906/202209/t20220916_10767102.shtml (accessed: 26 February 2023)

戴兵临时代办在安理会乌克兰问题公开会的发言 available
at:http://un.china-mission.gov.cn/hyyfy/202302/t20230225_11031420.htm
(accessed: 26 February 2023)

关于政治解决乌克兰危机的中国立场 available at:
https://www.mfa.gov.cn/web/zyxw/202302/t20230224_11030707.shtml
(accessed: 26 February 2023)

王毅阐述中方对当前乌克兰问题的五点立场 available at:
https://www.mfa.gov.cn/web/wjbzhd/202202/t20220226_10645790.shtml
(accessed: 26 February 2023)

习近平同德国总理朔尔茨举行视频会晤 available at:
https://www.mfa.gov.cn/zyxw/202205/t20220509_10683555.shtml
(accessed: 26 February 2023)

[视频]习近平同德国总理举行视频会晤 available at:
<https://tv.cctv.com/2022/05/09/VIDEsQZMJTGrZ8GcmTdaTLhQ220509.shtml?spm=C31267.PXDaChrrDGdt.EbD5Beq0unIQ.5> (accessed: 26 February 2023)

习近平同乌克兰总统泽连斯基就中乌建交 30 周年互致贺电 available
at:
http://ua.china-embassy.gov.cn/tpxw/202201/t20220104_10478646.htm
(accessed: 26 February 2023)

习近平向英国女王伊丽莎白二世致慰问电 available at: http://www.news.cn/2022-02/22/c_1128406663.htm (accessed: 26 February 2023)

[视频] 习近平同俄罗斯总统通电话 available at: <https://tv.cctv.com/2022/06/15/VIDEjsqjpxNrzf6PjxCYniYp220615.shtml?spm=C31267.PXDaChrrDGdt.EbD5Beq0unIQ.41> (accessed: 26 February 2023)

中华人民共和国驻大不列颠及北爱尔兰联合王国大使馆 available at: http://gb.china-embassy.gov.cn/zygx/202203/t20220325_10655840.htm (accessed: 26 February 2023)

习近平同德国总理朔尔茨举行视频会晤 available at: http://de.china-embassy.gov.cn/sbwl/202205/t20220509_10683607.htm (accessed: 26 February 2023)

习近平主持中国—中东欧国家领导人峰会并发表主旨讲话 凝心聚力，继往开来，携手共谱合作新篇章 available at: http://www.xinhuanet.com/world/2021-02/09/c_1127086993.htm accessed: 26 February 2023)

全国人民代表大会 available at: <http://www.npc.gov.cn/npc/index.shtml> accessed: 26 February 2023)

美 国 国 家 概 况 available at: https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/bmz_679954/1206_680528/1206x0_680530/ (accessed: 26 February 2023)

乌克兰议长拉祖姆科夫会见驻乌克兰大使范先荣 available at: http://ua.china-embassy.gov.cn/dshd/202009/t20200925_3249826.htm (accessed: 26 February 2023)

中华人民共和国驻以色列大使馆 available at: http://il.china-embassy.gov.cn/sgxw/202204/t20220411_10666793.htm (accessed: 26 February 2023)

王毅同乌克兰外长库列巴通电话 available at:
https://www.mfa.gov.cn/web/wjbz_673089/xghd_673097/202204/t20220404_10664583.shtml (accessed: 26 February 2023)

西班牙国家概况 available at:
https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/oz_678770/1206_679810/1206x0_679812/ (accessed: 26 February 2023)

美国国家概况 available at:
https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/bmz_679954/1206_680528/1206x0_680530/ (accessed: 26 February 2023)

乌克兰驻华大使馆 available at: <https://china.mfa.gov.ua/zh> (accessed: 26 February 2023)

王毅同肯尼亚外长奥马莫通电话 available at:
https://www.mfa.gov.cn/wjbzhd/202206/t20220615_10703939.shtml (accessed: 26 February 2023)

中华人民共和国驻乌兹别克斯坦共和国大使馆 available at:
http://uz.china-embassy.gov.cn/zwgxzxdt/202204/t20220401_10663130.htm (accessed: 26 February 2023)

王毅同乌克兰外长库列巴通电话 available at:
https://www.mfa.gov.cn/wjbzhd/202204/t20220404_10664583.shtml (accessed: 26 February 2023)

驻乌克兰大使范先荣出席乌克兰中国商会会员大会扩大会议 available at:
http://ua.china-embassy.gov.cn/tpxw/202201/t20220128_10635896.htm (accessed: 26 February 2023)

王毅同波兰外长拉乌举行中波政府间合作委员会第三次全会 available at:
https://www.mfa.gov.cn/wjbzhd/202206/t20220611_10701826.shtml (accessed: 26 February 2023)

驻乌克兰大使范先荣会见乌副总理斯特凡尼希娜 available at:
http://ua.china-embassy.gov.cn/tpxw/202112/t20211223_10474493.htm
(accessed: 26 February 2023)

中华人民共和国和洪都拉斯共和国关于建立外交关系的联合公报
available at:
https://www.fmprc.gov.cn/zyxw/202303/t20230326_11049275.shtml (accessed:
9 May 2023)

习近平同法国总统马克龙举行会谈 available at:
https://www.fmprc.gov.cn/zyxw/202304/t20230406_11055543.shtml (accessed:
9 May 2023)

李克强同挪威首相斯特勒通电话 available at:
https://www.mfa.gov.cn/zyxw/202204/t20220430_10680941.shtml (accessed:
26 February 2023)

习近平同法国总统马克龙通电话 available at:
https://www.mfa.gov.cn/zyxw/202205/t20220510_10684064.shtml (accessed:
26 February 2023)

王毅出席第 59 届慕尼黑安全会议并发表主旨讲话 available at:
https://www.fmprc.gov.cn/zyxw/202302/t20230218_11027035.shtml (accessed:
26 February 2023)

王毅同乌克兰外长库列巴通电话 available at:
https://www.mfa.gov.cn/web/wjzbzd/202204/t20220404_10664583.shtml
(accessed: 26 February 2023)

和平共处五项原则 available at:
<http://politics.people.com.cn/n1/2019/1217/c430312-31509690.html> (accessed:
26 February 2023)

王毅谈中国在乌克兰问题上的五个坚持 available at:
https://www.mfa.gov.cn/web/wjbz_673089/xghd_673097/202204/t20220401_10658487.shtml (accessed: 26 February 2023)

中 国 外 交 政 策 available at:
https://www.mfa.gov.cn/web/ziliao_674904/tytj_674911/zcwj_674915/200608/t20060824_9868937.shtml (accessed: 26 February 2023)

外交部发言人就立陶宛批准台湾当局设立所谓“驻立陶宛台湾代表处”
发 表 谈 话 available at:
https://www.fmprc.gov.cn/web/fyrbt_673021/dhdw_673027/202111/t20211119_10450119.shtml (accessed: 26 February 2023)

习近平在第七十六届联合国大会一般性辩论上的讲话（全文）
available at:
https://www.mfa.gov.cn/web/ziliao_674904/zt_674979/ywzt_675099/2020/kjgzbdffyq_699171/202109/t20210922_9591874.shtml (accessed: 26 February 2023)

习 近 平 提 出 全 球 文 明 倡 议 available at:
https://www.fmprc.gov.cn/zyxw/202303/t20230316_11042624.shtml accessed:
26 February 2023)

习近平在上海合作组织成员国元首理事会第二十二次会议上的讲话
available at:
https://www.mfa.gov.cn/web/ziliao_674904/zyjh_674906/202209/t20220916_10767102.shtml (accessed: 26 February 2023)

外交部提醒在乌克兰中国公民注意安全 available at:
https://www.mfa.gov.cn/web/wjbxw_673019/202202/t20220224_10645283.shtml
[ml](https://www.mfa.gov.cn/web/wjbxw_673019/202202/t20220224_10645283.shtml) (accessed: 26 February 2023)

王毅阐述中方对当前乌克兰问题的五点立场 available at:
https://www.mfa.gov.cn/web/wjzbzd/202202/t20220226_10645790.shtml
(accessed: 26 February 2023)

王毅应约同乌克兰外长库列巴通电话 available at:
https://www.mfa.gov.cn/web/wjzbzd/202203/t20220301_10646886.shtml
(accessed: 26 February 2023)

杨洁篪就乌克兰局势阐明立场 available at:
https://www.mfa.gov.cn/web/zyxw/202203/t20220315_10651722.shtml
(accessed: 26 February 2023)

王毅谈中国在乌克兰问题上的五个坚持 available at:
https://www.mfa.gov.cn/web/wjbzhd/202204/t20220401_10658487.shtml
(accessed: 26 February 2023)

王毅谈乌克兰问题：输送武器换不来乌克兰的和平，制裁施压解不开
欧洲安全困境 available at:
https://www.mfa.gov.cn/web/wjbzhd/202205/t20220519_10689592.shtml
(accessed: 26 February 2023)

关于政治解决乌克兰危机的中国立场 available at:
https://www.mfa.gov.cn/web/zyxw/202302/t20230224_11030707.shtml
(accessed: 26 February 2023)